

Pētījums par diskriminācijas situāciju Latvijā

LATVIJAS REPUBLIKAS

TIESĪBSARGS

2025

Satura rādītājs

Satura rādītājs	1
Izmantotie saīsinājumi	3
Ievads	4
1. Pētījumā izmantotie jēdzieni	6
1.1. Diskriminācijas aizlieguma kritēriju skaidrojums	6
1.2. Vienlīdzība un līdztiesība	9
2. Diskriminācijas kritēriji likumos	12
2.1. Diskriminācijas aizliegums likumos	12
2.2. Likumos ietvertie diskriminācijas kritēriji	16
2.3. Nodaļas kopsavilkums	30
3. Statistikas dati par diskriminācijas riskam pakļautām dažādām mazaizsargātām personu grupām Latvijā	32
3.1. Mazaizsargāto personu grupu definējums	32
3.2. Tautība, valoda un pilsonība	32
3.3. Dzimšana un izcelsme	35
3.4. Dzimums un dzimte	35
3.5. Vecums	38
3.6. Invaliditāte, veselības stāvoklis un ģenētiskās īpašības	40
3.7. Politiskā un reliģiskā pārliecība, piederība organizācijām, pasaules uzskats	43
3.8. Sociālais stāvoklis un sociālā izcelsme; dienesta stāvoklis; manta	44
3.9. Nodaļas kopsavilkums	47
4. Tiesībsarga biroja prakse diskriminācijas novēršanas jomā	51
4.1. Tiesībsarga biroja uzdevums un loma diskriminācijas novēršanā	51
4.2. Tiesībsargam iesniegtie iesniegumi un ierosinātās lietas par diskrimināciju	52

4.3.	Izpratnes veicināšana, prevencija un sabiedrības informēšana	56
4.4.	Nodaļas kopsavilkums.....	60
5.	Latvijā veiktie pētījumi diskriminācijas jomā	62
5.1.	Analizēto pētījumu rezultāti.....	62
5.2.	Nodaļas kopsavilkums.....	80
6.	LETA veiktās mediju izpētes pētījuma rezultāti.....	83
6.1.	Pētījuma rezultāti.....	83
6.2.	Nodaļas kopsavilkums.....	91
7.	Diskriminācija Latvijā un Eiropas Savienībā	92
7.1.	Eiropas Savienības pamattiesības	92
7.2.	Dzimumu līdztiesības indekss	94
7.3.	Eiropabarometrs	98
7.4.	Nodaļas kopsavilkums.....	101
8.	Pētījuma rezultātu un ieteikumu apspriešana pēc Delfu metodes principa	103
	Gala secinājumi	109
	Ieteikumi	114
	Izmantoto avotu saraksts.....	120

Izmantotie saīsinājumi

ANO – Apvienoto Nāciju Organizācija

CSP – Centrālā statistikas pārvalde

ES – Eiropas Savienība

EP – Eiropas Padome

EIGE – Eiropas Dzimumu līdztiesības institūts

EEZ – Eiropas Ekonomikas zona

FRA – Eiropas Savienības Pamattiesību aģentūra

FT – Funkcionālie traucējumi

GRT – Garīga rakstura traucējumi

LR – Latvijas Republika

LGBTI – akronīms, ar ko apzīmē lesbietes, gejus, biseksuāļus un transpersonas

NVO – Nevalstiskā organizācija

Diskriminācija, saskaņā ar Tiesībsarga biroja definējumu, ir, ja salīdzināmā situācijā attieksme pret personu saistībā ar tās piederību pie noteikta kritērija ir, bija vai var būt mazāk labvēlīga nekā pret citu personu. Satversmes komentāri definē šādus tieši noteiktus diskriminācijas kritērijus, kas izriet no Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk – Satversme) – rase, ādas krāsa; tautība un etniskā izcelsme; valoda; dzimšana un izcelsme; dzimums; vecums; invaliditāte; ģenētiskās īpašības, seksuālā orientācija; reliģiskā pārliecība; politiskā un cita pārliecība; pasaules uzskats; partijas piederība; sociālais stāvoklis un sociālā izcelsme; dienesta stāvoklis; manta,¹ kā arī vienu atvērtu “citi apstākļi.” Satversmes tiesa ir papildinājusi kritēriju katalogu ar vēl vienu kritēriju – pilsonība un valstiskā piederība, vienlaikus norādot, ka noteiktos gadījumos šā kritērija izmantošana var tikt attaisnota.² Līdz ar to atbilstoši Satversmei Latvijā ir 17 tieši noteikti diskriminācijas kritēriji un viens atvērtais kritērijs. Papildu citi kritēriji ir ietverti arī vairākos likumos.

Līdz šim Latvijā diskriminācijas jautājumu izpētei un aktualizācijai ir pievērsušās dažādas iestādes un organizācijas. Ir veikti dažādi pētījumi un atsevišķu sociālo grupu izpēte. Taču trūkst viena, visaptveroša pētījuma, kas vienkopus atspoguļotu datus par diskriminācijas jautājumiem – kritērijiem, sūdzībām un pārkāpumiem, veiktajiem pētījumiem un to rezultātiem, kā arī apkopotu dažādu jomu ekspertu viedokļus par nepieciešamajiem uzlabojumiem diskriminācijas kontekstā. Tādēļ šī pētījuma “Par diskriminācijas situāciju Latvijā” **mērķis** ir veikt kvalitatīvu izpēti un analīzi par diskriminācijas situāciju Latvijā. Pētījumu izstrādāja SIA “AC Konsultācijas”, sadarbojoties ar LR Tiesībsarga biroja Diskriminācijas novēršanas nodaļas ekspertiem.

Pētījuma mērķa sasniegšanā tika izvirzīti šādi darba **uzdevumi**:

- Veikt analīzi par likumos ietvertajiem diskriminācijas kritērijiem.
- Analizēt statistikas datus par dažādām mazaizsargātām, diskriminācijas riskam pakļautām personu grupām Latvijā.
- Izvērtēt Tiesībsarga biroja īstenoto praksi diskriminācijas novēršanas jomā laika periodā no 2021. gada līdz 2024. gada jūlijam.
- Analizēt Latvijā iepriekš veiktus pētījumus diskriminācijas jomā.
- Iepazīties ar LETA veiktās mediju izpētes rezultātiem un apkopot būtiskākos secinājumus par diskriminācijas situāciju.

¹ Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VIII nodaļa. Cilvēka pamattiesības. Autoru kolektīvs zin.vad.prof.R.Balodis. Latvijas Vēstnesis, 2011.

² Satversmes tiesas judikatūra. Latvijas Republikas Satversmes 91.pants. Tiesiskās vienlīdzības princips. SIA “Aģentūra Raugs”, 2022.

- Izpētīt informāciju par ES vienlīdzības indeksiem, tostarp attiecībā uz Latvijas situāciju citu ES dalībvalstu vidū.
- Īstenot diskriminācijas jomas ekspertu aptauju, izmantojot Delfi metodi.
- Sagatavot secinājumus par diskriminācijas situāciju Latvijā un izstrādāt ieteikumus nepieciešamajiem uzlabojumiem jomā.

Pētījumā izmantotas dažādas datu ieguves un analīzes metodes:

- Dokumentu analīze, veicot 34 likumu analīzi, tiesībsarga prakses izpēti un iepriekš veiktu pētījumu apskatu, tostarp LETA veikto mediju izpēti pētījumu.
- Statistikas datu analīze, raksturojot mazākaizsargātās un diskriminācijas riskam pakļautākās sabiedrības grupas, kā arī Tiesībsarga biroja iesniegto sūdzību statistiku.
- Strukturēta intervija ar Tiesībsarga biroja Diskriminācijas novēršanas nodaļas ekspertiem.
- Delfi metode, kuras ietvaros trīs kārtās iegūts jomas ekspertu viedoklis.

Šis pētījuma ziņojums sastāv no izmantoto saīsinājumu saraksta, ievada, astoņām nodaļām, secinājumiem, ieteikumiem, izmantoto avotu saraksta.

Pētījuma robežas. Saskaņā ar Satversmes 91. pantu tajā ir ietverti divi savstarpēji cieši saistīti, tomēr dažādi principi: “tiesiskās vienlīdzības princips – pirmajā teikumā – un diskriminācijas aizlieguma princips – otrajā teikumā. Šā panta pirmajā teikumā nostiprinātais tiesiskās vienlīdzības princips, citstarp, liedz valsts institūcijām izdot tādas tiesību normas, kas bez saprātīga pamata pieļauj atšķirīgu attieksmi pret personām, kuras atrodas vienādos un pēc noteiktiem kritērijiem salīdzināmos apstākļos. Savukārt Satversmes 91. panta otrais teikums ir vērsts uz cilvēka tiesību īstenošanu, nepieļaujot diskrimināciju, – tas novērš iespēju, ka demokrātiskā tiesiskā valstī, pamatojoties uz kādu nepieļaujamu kritēriju, piemēram, rasi, tautību vai dzimumu, tiktu ierobežotas personas pamattiesības. Satversmes 91. panta otrais teikums nevis ierobežo, bet papildina pirmo teikumu.”³ **Šī pētījuma ietvars attiecas tikai uz Satversmes 91. panta otro teikumu par diskrimināciju.**

³ Latvijas Republikas Satversmes 91. pants. Tiesiskās vienlīdzības princips. Satversmes tiesas judikatūra. 2022

1. Pētījumā izmantotie jēdzieni

1.1. Diskriminācijas aizlieguma kritēriju skaidrojums

Diskriminācijas aizlieguma kritēriji ir raksturoti, pamatojoties uz Satversmes komentāriem.⁴

Turpinājumā sniegts īss katra kritērija raksturojums.

- **Rase un ādas krāsa.** Rase ir cilvēku grupa, kuru raksturo zināmas kopējas bioloģiski mantotas pazīmes, kas attiecas galvenokārt uz ķermeņa uzbūvi. Viena no galvenajām rases pazīmēm ir ādas krāsa. Atšķirīgas attieksmes tieša vai netieša pamatošana ar rasi (ādas krāsu) nav attaisnojama.
- **Tautība, etniskā izcelsme.** Tautība ir cilvēka piederība grupai, kuru nosaka, pirmkārt, noteiktas objektīvas nacionāli-kulturālas pazīmes, it sevišķi kopēja (bioloģiska) izcelsme, kopēja vēsture (liktenkopība), valoda, reliģija, kultūras tradīcijas (visplašākajā nozīmē), pie tam ne katrā gadījumā jābūt visām šīm pazīmēm (pietiek ar vismaz vienu no objektīvajām pazīmēm). Tautība var būt pieļaujams atšķirīgas attieksmes kritērijs gadījumos, kad tas nepieciešams, lai veicinātu attiecīgās tautas (nācijas, nacionālās grupas) vai etniskās grupas identitāti.
- **Valoda.** Ar valodu primāri domāta indivīda dzimtā valoda (valodas). Personai nav tiesību prasīt, lai viņai būtu iespēja sazināties publiskā telpā tieši viņas dzimtajā valodā. Taču jebkuram Latvijas iedzīvotājam ir tiesības prasīt, lai viņam būtu iespējams publiskā telpā sazināties valsts valodā.
- **Dzimšana un izcelsme.** Dzimšanas kritērijs apzīmē personas statusu, kas saistīts ar viņa dzimšanu un bioloģisko izcelsmi, t.i., bioloģisko saistību ar vecākiem, citiem radniekiem. Piemēram, atšķirīgas tiesības laulībā un ārīlulībā dzimušām personām, atšķirības saistībā ar dzimšanas vietu (piemēram, noteikums, ka ārzemēs dzimušai personai nav pieejami noteikti valsts amati) un citas tamlīdzīgas atšķirības atkarībā no dzimšanas faktiskajiem un juridiskajiem apstākļiem nav pieļaujamās. Diskriminācijas aizliegums saistībā ar dzimšanu nepieļauj arī atšķirīgu attieksmi pret dažādām pilsoņu kategorijām (t.i., pilsonības statusa atšķirības), ja tās balstās uz dzimšanu un izcelsmi. Tādēļ, piemēram, nav pieļaujama atšķirīga attieksme pret personām, kuras piedzimušas kā Latvijas pilsoņi, un naturalizētiem pilsoņiem vai pret pilsoņiem, kuri piedzimis vienlaikus vai arī vēlāk ieguvuši arī citas valsts pilsonību, t.i., dubuļpilsoniem.

⁴ Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VIII nodaļa. Cilvēka pamattiesības. Autoru kolektīvs zin.vad.prof.R.Balodis. Latvijas Vēstnesis, 2011.

- **Dzimums.** Ar dzimumu ir saprotams bioloģiskais dzimums. Šeit pieder arī dažādas bioloģiskas atšķirības (transseksualitāte u.c.). Atšķirīga attieksme, kas balstās uz dzimumu, pieļaujama tikai ļoti ierobežotā mērā, ja konkrētā situācijā tas ir attaisnojams tieši ar dzimuma bioloģiskajām īpatnībām. Šajos ietvaros ir pieļaujams īpašs atbalsts mātēm (sakarā ar dzemdībām un zīdaiņa aprūpi, nevis sakarā ar audzināšanu, kas vienādā mērā ir arī tēvu tiesības un pienākums).
- **Vecums.** Diskriminācijas aizliegums vecuma dēļ balstās uz mūsdienu tiesībfilozofisko atziņu, ka cilvēku mūža visi posmi principā ir vienvērtīgi. Aktuāla problēma šajā kontekstā ir valsts noteikti profesiju, amatu un nodarbošanās aizliegumi, kas automātiski stājas spēkā, sasniedzot zināmu vecumu.
- **Invaliditāte.** Saskaņā ar ANO Konvenciju par personu ar invaliditāti tiesībām pie personām ar invaliditāti pieder personas, kurām ir ilgstoši fiziski, garīgi, intelektuāli vai maņu traucējumi, kas mijiedarbībā ar dažādiem šķēršļiem var apgrūtināt to pilnvērtīgu un efektīvu līdzdalību sabiedrības dzīvē vienlīdzīgi ar citiem.⁵ Pamatojoties uz no sociāli atbildīgas valsts virsprincipa izrietošo valsts pienākumu uzlabot mazaizsargātu sociālu grupu situāciju, ir pieļaujumi pasākumi, kas atvieglotu personu ar invaliditāti stāvokli un veicinātu viņu integrāciju sabiedrībā. Piemēram, uzņēmumos un valsts dienestā var tikt noteiktas kvotas, kas rezervētas personām ar invaliditāti.
- **Ģenētiskās īpašības.** Diskriminācija ģenētisko īpašību dēļ pamazām kļūst aktuāla saistībā ar pēdējos gados zinātnē panākto cilvēka ģenētiskā koda atšifrēšanu. Tas paver iespēju izvērtēt cilvēka ģenētiskās īpašības, iespējas un riskus. Agrāk tie piederēja pie cilvēka dzīves nezināmās nākotnes, tagad tos ir iespējams paredzēt. Attiecīgais cilvēks no tā izvairīties nevar. Viņš vārda tiešā nozīmē ar attiecīgajām īpašībām ir “iezīmēts”: kas agrāk bija liktenis, tagad var kļūt par netaisnību. Dalīšana pēc ģenētiskajām īpašībām varētu “negatīvi iezīmēto” cilvēku dzīvi padarīt grūtāku, turklāt bez izredzēm no tā izvairīties.
- **Seksuālā orientācija.** Seksuālā orientācija nozīmē cilvēka tieksmi (seksuālu vai romantisku), kas var būt vērsta uz pretējo dzimumu (heteroseksualitāte), savu paša dzimumu (homoseksualitāte) vai abiem dzimumiem (biseksualitāte). Diskriminācija seksuālās orientācijas dēļ izpaužas kā netaisnīga attieksme pret indivīdu tikai tāpēc, ka viņš ir vai tiek uztverts kā gejs, lesbiete, biseksuālis vai heteroseksuālis.⁶ Pēdējās dekādēs sabiedrības attieksme pret to ir mainījusies, daudzās valstīs homoseksuālas partnerattiecības ir tiesiski

⁵ ANO Konvencija par personu ar invaliditāti tiesībām. Pieņemta 13.12.2006, stājas spēkā Latvijā 31.03.2010, Latvijas pievienojās 01.03.2010., 1.pants

⁶ Cilvēktiesību gids: Seksuālā orientācija

atzītas. Taču tas nenozīmē, ka tās juridiski būtu pilnībā jāpielīdzina tradicionālajai (t.i., heteroseksuālajai) laulībai, jo laulība ir “pirmsjuridiska”, attiecīgajā kultūrā tradicionāli izveidojusies institūcija, kuru valsts kā jau eksistējošu vienīgi atzīst, nevis konstituē. Latvijā to nepieļauj arī Satversmes 110. pants, kas nosaka, ka laulība ir savienība starp vīrieti un sievieti.

- **Reliģija.** Aizliegta ir jebkura atšķirīga attieksme saistībā ar reliģiju. Tradicionālo konfesiju īpašās tiesības (it sevišķi tiesības laulāt) ir attaisnojamas ar to, ka šīs konfesijas gadsimtu gaitā ir devušas savu pienesumu latviešu nācijas identitātes un vēlāk līdz ar to arī Latvijas valsts nacionāli kulturālās identitātes veidošanā.
- **Politiskā un cita pārliecība.** Politiskās un citas (piemēram, zinātniskās, sadzīviskās u.c.) pārliecības brīvību garantē Satversmes 99. un 100. pants. Atsevišķos gadījumos – samērīguma principa ietvaros politiskā pārliecība var būt kvalifikācijas kritērijs, pieņemot darbā valsts dienestā.
- **Pasaules uzskats** ir pasaules filozofisks izskaidrojums. Tas ir principu un uzskatu kopums, kas noteic atsevišķa cilvēka, sociālas grupas vai visas sabiedrības attieksmi pret īstenību, arī darbības virzienu⁷, vērtējumu un priekšstatu par pasauli, cilvēka lomu tajā u.c.
- **Partijas piederība.** Partijas piederība nevar būt par iemeslu atšķirīgai attieksmei attiecībā uz valsts dienesta darbiniekiem, ja vien noteikta partijas piederība nenorāda un antidemokrātisku politiku pārliecību. Turpretim partijas piederība var būt par iemeslu atšķirīgai attieksmei attiecībā uz politiskiem amatiem. Tas, ka partijas konkurē savā starpā, lai iegūtu politiskus amatus un ar to starpniecību tādējādi īstenotu savu politiku, ir demokrātijas būtība.
- **Sociālais stāvoklis un sociālā izcelsme.** Sociālais stāvoklis ir cilvēka pozīcija sabiedrības sociālajā hierarhijā, kas pamatojas uz piederību zināmām sabiedrības institūcijām, ienākumu un īpašumu, amatu, profesiju, izglītību un līdzīgām kategorijām, kā arī piederību noteiktam sociālam slānim, šķirai vai kārtai. Sociālais stāvoklis ir sabiedrības labumu sadales sistēmas rezultāts. Savukārt sociālā izcelsme ir sociālais stāvoklis, kas iegūta ar ģimenes saišu piederību.
- **Dienesta stāvoklis.** Ar dienesta stāvokli ir apzīmēta noteikta pozīcija valsts dienestā vai politisks amats. Praktiski nozīmīgs šeit varētu būt tikai privileģēšanas gadījums. Šis kritērijs aizliedz izmantot dienesta stāvokli, lai iegūtu privilēģijas, kam nav sakara ar attiecīgo

⁷ Tēzauris: Pasaules uzskats

pozīciju un kas nav uzskatāmas par atalgojuma elementu vai nav nepieciešamas dienesta pienākumu pildīšanai, piemēram, reprezentācijai.

- **Manta.** Iepriekš rakstītais par sociālo stāvokli attiecas arī uz diskriminācijas aizliegumu mantas dēļ. Taču tas neaizliedz, piemēram, progresīvu ienākumu nodokli, jo tas ir saistīts nevis ar mantu kā tādu, bet gan ar attiecīgās personas ekonomisko spēju piedalīties valsts uzturēšanā.
- **Pilsonība, pavalstniecība.** Tā ir tiesiska piederība pie noteiktas valsts. Pilsoņi ir personas, kuriem ir kādas valsts pilsonība. Uz pilsoņiem attiecas valsts likumos noteiktie pienākumi un tiesības. Termins pilsonis un pilsonība lietojami attiecībā uz valstīm, kas ir republikas, savukārt termini pavalstnieks un pavalstniecība lietojami attiecībā uz valstīm, kas ir monarhijas.⁸
- **Citi līdzīgi apstākļi.** Vārdiskais formulējums norāda uz to, ka aizliegto kritēriju katalogs ir atvērts. Tas paver iespēju likumdevējam, pārvaldes praksei, judikatūrai un tiesību zinātnei, sekojot sabiedrības attīstībai un izvērtējot nepieciešamību, nostiprināt jaunus aizliegtos kritērijus.⁹

1.2. Vienlīdzība un līdztiesība

Dažādu valstu juridiskajā terminoloģijā tiek lietoti līdzīgi jēdzieni, kuru izpratne var būt atkarīga gan no konteksta, gan no lietotās valodas. Piemēram, “vācu juridiskajā terminoloģijā tiek lietoti divi jēdzieni: “Gleichheit” (vienlīdzība), kas ir plašāks, un “Gleichberechtigung” (līdztiesība), kas ir šaurāks un parasti tiek attiecināts nevis uz vienlīdzību vispār, bet gan specifiski uz vienlīdzību “likuma priekšā”. Turpretī angļu un franču juridiskajā terminoloģijā pastāv tikai viens jēdziens – “equality”, kas atkarībā no konteksta var tikt tulkots gan kā vienlīdzība, gan līdztiesība.”¹⁰ Tāpat angļu valodā tiek lietots jēdziens “equity”, kas var tikt tulkots kā situācija, kurā pret visiem izturas vienādi (līdztiesība).¹¹ Lai vieglāk būtu saprast angļu valodā lietoto terminu “equality” un “equity”, papildus tiek lietoti termini “formālā līdztiesība” un “reālā līdztiesība.”¹²

⁸ [LZA Terminoloģijas komisijas lēmums Nr.75. Par juridisko terminu pilsonis, pavalstnieks, valstspiederīgais un pilsonība, pavalstniecība, valstspiederība izpratni.](#)

⁹ Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VIII nodaļa. Cilvēka pamattiesības.

¹⁰ Dr.h.c., Ass.jur., dipl. pol. Egils Levits (08.05.2003). Par tiesiskās vienlīdzības principu. Latvijas Vēstnesis.

¹¹ Oxford University Press: Equity

¹² Eiropas Savienības tiesības. II daļa. (2016). Materiālās tiesības. Schewe C. zinātniskajā redakcijā. Tiesu namu aģentūra.

Šie termini, kā arī diskriminācijas aizliegums ir “balstīts uz sengrieķu filozofa Aristoteļa paradigmu, ka līdzīgās situācijās ir jāizturas līdzīgi, bet atšķirīgās situācijās atšķirīgi, samērā ar to atšķirību.”¹³ [...] “Formālā līdztiesības pieeja atspoguļo tikai Aristoteļa paradigmas pirmo daļu, proti, ka pret personām vienādās situācijās jāizturas vienādi. [...] Formālās līdztiesības pieeja neparedz atšķirīgu attieksmi pret personām, kas neiekļaujas valdošās grupas normā – tā kā neviena situācija nevar tikt skatīta, ja tai nav atbilstošs līdzinieks, to personu situācija, kuras neatbilst normai, vispār nav salīdzināta.”¹⁴ Savukārt reālās līdztiesības pieeja ir “mērķēta uz vienlīdzīgu rezultātu sasniegšanu vai vienlīdzīgu iespēju nodrošināšanu.”¹⁵

Tādejādi vienlīdzība (formālā līdztiesība) nozīmē to, ka katram indivīdam ir nodrošināti vienādi resursi un iespējas, tās nediferencējot un nepielāgojot. Savukārt līdztiesības (reālā līdztiesība) gadījumā tiek pievērsta uzmanība katra indivīda atšķirīgajiem apstākļiem, kas personu var nostādīt sliktākā, neizdevīgākā situācijā pret pārējiem indivīdiem. Līdztiesības gadījumā indivīdiem, kuriem tas ir nepieciešams, tiek nodrošināti papildu resursi un atbalsts, lai tie līdzīgi kā citi spētu sasniegt tādu pašu rezultātu vai baudīt tādas pašas iespējas. Jēdzienu atšķirības uzskatāmi raksturotas attēlā Nr. 1.

Attēls 1. Vienlīdzības un līdztiesības jēdzienu atšķirību vizuāls skaidrojums¹⁶

¹³ Turpat.

¹⁴ Eiropas Savienības tiesības. II daļa. Materiālās tiesības. Schewe C. zinātniskajā redakcijā. Tiesu namu aģentūra. 2016

¹⁵ Turpat.

¹⁶ Attēla autors: Robert Wood Johnson Foundation, Equity vs. Equality

Vēsturiski visbiežāk atšķirības šo jēdzienu nozīmē tikušas uzsvērtas sieviešu tiesību aizsardzības kontekstā. Nacionālās enciklopēdijas šķirklī “Dzimumu līdztiesība” S. Osipova skaidro: “Dzimumu līdztiesība vēsturiski ir veidojusies un attīstījusies kā sieviešu tiesību aizsardzības prasības. Tāpēc bieži tā tiek izprasta šauri kā sieviešu līdztiesība. Taču dzimumu līdztiesības prasības pamattiesību un cilvēktiesību sistēmā aizsargā ikvienu personu neatkarīgi no tās dzimuma.¹⁷ Līdztiesība *de jure*, ko nosaka likums, automātiski nenoved pie līdztiesības *de facto* dzīvē, jo sabiedrībā daudzi cilvēki vadās pēc dzimumu lomu stereotipiem, kas vēsturiski izveidojušies katrā konkrētā kultūrā”¹⁸.

¹⁷ [Osipova, S. \(2024\). Dzimumu līdztiesība. Nacionālās enciklopēdija](#)

¹⁸ Turpat.

2. Diskriminācijas kritēriji likumos

2.1. Diskriminācijas aizliegums likumos

Diskriminācijas aizliegums Latvijā pastāv jau ilgstoši, un tas ir nostiprināts Satversmē (1998. gads).¹⁹ Tomēr Latvijā nav viens pret-diskriminācijas likums, kā tas mēdz būt citās valstīs (piemēram, Vācijā, Francijā, Zviedrijā, Norvēģijā u.c.). Tā vietā Latvijas normatīvajā regulējumā diskriminācijas aizliegums tiek lietots horizontālā līmenī, kas nozīmē, ka dažādu jomu likumos var būt iekļauts diskriminācijas aizliegums, taču netiek veidots atsevišķs, specifisks likums.

Pētījumā analizētie likumi pamatā ir izvēlēti, balstoties uz to, ka tajos ir noteikts diskriminācijas aizliegums un minēti konkrēti diskriminācijas vai atšķirīgas attieksmes aizlieguma kritēriji. Tomēr ir ņemti vērā arī likumi, kuros ir lietoti citi termini, bet kam likuma pantā seko arī konkrētu kritēriju uzskaitījums, norādot, ka neatkarīgi no pazīmēm (kritērijiem) šis princips ir jāievēro. Pētījuma ietvaros kopskaitā identificēti 34 likumi, kuros dažādos veidos ir noteikts diskriminācijas aizliegums.²⁰ Analīzē šie likumi ir sagrupēti tematiskās jomās līdzīgi kā tas tiek darīts Tiesībsarga birojā saņemto sūdzību klasificēšanai (skatīt tabulu Nr. 1).

Tabula 1. **Likumi, kuros ir noteikts diskriminācijas aizliegums**

Joma	Likumi (panti, kurā noteikts diskriminācijas aizliegums)
I. NODARBINĀTĪBA	1. Darba likums (7., 9., 29., 32., 33.pants). 2. Bezdarbnieku un darba meklētāju atbalsta likums (2. prim pants). 3. Iekšlietu ministrijas sistēmas iestāžu un ieslodzījuma vietu pārvaldes amatpersonu ar speciālajām dienesta pakāpēm dienesta gaitas likums (3. pants). 4. Valsts civildienesta likums (2. pants). 5. Prokuratūras likums (33. prim pants).
II. PUBLISKĀ SEKTORA DARBĪBA (T.SK. SOCIĀLĀ AIZSARDZĪBA)	6. Administratīvās atbildības likums (27. pants). 7. Administratīvā procesa likums (6. pants). 8. Krimināllikums (149.1, 150. pants). 9. Kriminālprocesa likums (8. pants). 10. Latvijas sodu izpildes kodekss (4. pants). 11. Likums "Par policiju" (5. pants).

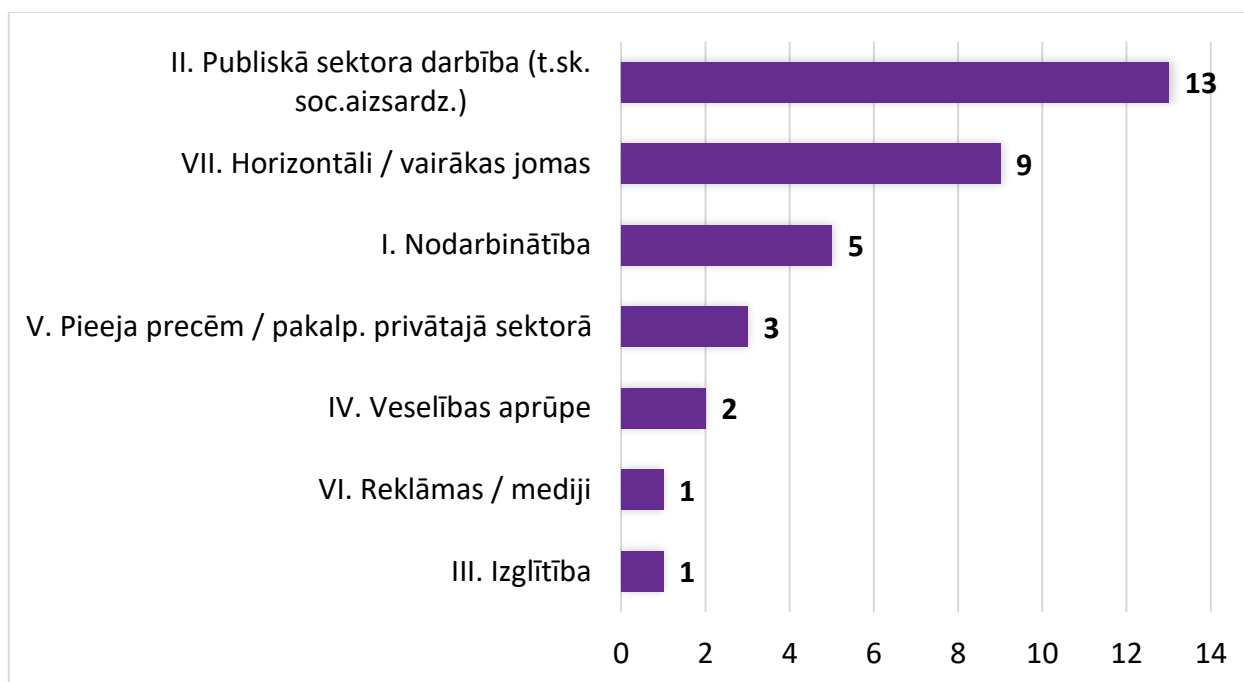
¹⁹ [Latvijas Republikas Satversme](#)

²⁰ Pastāv iespēja, ka ir vēl kāds likums, kurā ir iekļauti diskriminācijas aizlieguma / vienlīdzīgu tiesību principi.

Joma	Likumi (panti, kurā noteikts diskriminācijas aizliegums)
	12. Likums "Par tiesu varu" (4. pants). 13. Valsts drošības iestāžu likums (5. panta 5.daļa). 14. Ugunsdrošības un ugunsdzēsības likums (22. pants). 15. Valsts robežsardzes likums, (6. pants). 16. Operatīvās darbības likums (4. panta 5. daļa). 17. Likums "Par sociālo drošību" (2. prim pants). 18. Privāto pensiju fondu likums (17. pants).
III. IZGLĪTĪBA	19. Izglītības likums (3. un 3. prim pants).
IV. VESELĪBAS APRŪPE	20. Ārstniecības likums (65.pants). 21. Pacientu tiesību likums (3.pants).
V. PIEEJA PRECĒM/ PAKALPOJUMIEM PRIVĀTAJĀ SEKTORĀ	22. Patērētāju tiesību aizsardzības likums (3. prim pants). 23. Fizisko personu — tiesiska darījuma dalībnieku — diskriminācijas aizlieguma likums (2. pants). 24. Brīvas pakalpojumu sniegšanas likums (6. pants).
VI. REKLĀMAS/MEDIJI	25. Elektronisko plašsaziņas līdzekļu likums (26. pants).
VII. HORIZONTĀLI (SKAR VISAS/VAIRĀKAS DISKRIMINĀCIJAS JOMAS)	26. Reklāmas likums (4. panta otrās daļas 1. punkts) . 27. Bērnu tiesību aizsardzības likums (3. pants). 28. Jaunatnes likums. 29. Zinātniskās darbības likums (3. pants). 30. Advokatūras likums (9. pants). 31. Apdrošināšanas un pārapdrošināšanas likums (9. pants). 32. Reliģisko organizāciju likums (4. pants). 33. Cilvēka genoma izpētes likums (3. pants). 34. DNS nacionālās datu bāzes izveidošanas un izmantošanas likums (3.pants).

Visvairāk likumu, kas ietver diskriminācijas aizlieguma kritērijus (skatīt attēlu Nr. 1), ir jomā Publiskā sektora darbība – 13 likumi jeb 38 % no visiem likumiem, kā arī jomā Horizontālie likumi – deviņi likumi jeb 26 % no visiem. Nodarbinātības jomā ir pieci likumi, pieejā precēm un pakalpojumiem privātajā sektorā ir trīs likumi, veselības aprūpē ir divi likumi, izglītībā un reklāmas/mediju jomā katrā ir viens likums.

Attēls 1. Likumu skaits un to dalījums pa jomām

Horizontālie likumi skar dažādas jomas. Piemēram, Bērnu tiesību aizsardzības likuma 3. pants nosaka visu bērnu tiesības dažādās jomās.²¹ Reliģisko organizāciju likuma 4. pants attiecas uz iedzīvotāju līdztiesību neatkarīgi no viņu attieksmes pret reliģiju: “(1) Tieša vai netieša iedzīvotāju tiesību ierobežošana vai priekšrocību radīšana iedzīvotājiem, kā arī jūtu aizskaršana vai naida celšana sakarā ar viņu attieksmi pret reliģiju ir aizliegta.”²²

Jomās Izglītība un Reklāma/mediji ir tikai pa vienam likumam, kuros minēts diskriminācijas aizliegums, savukārt Veselības aprūpes un Pieejas precēm un pakalpojumiem jomās ir attiecīgi divi un trīs likumi, kuri nosaka diskriminācijas aizliegumu. Diskriminācijas kritēriju lietojums katras jomas likumos detalizētāk analizēts 2.2. nodaļā.

Vērtējot diskriminācijas aizlieguma formulējumu lietojumu likumos, secināms, ka tajos lietota liela jēdzienu un formulējumu dažādība, sākot no tiešā veidā noteikta diskriminācijas aizlieguma līdz tam, ka norādīts uz nepieciešamību ievērot dažādas tiesības. Bieži termins “diskriminācija” netiek likumā nosaukts, bet konkrētais likuma pants tiek nodēvēts par “atšķirīgas attieksmes aizliegumu”, kas arī ir saprotams kā diskriminācijas aizliegums. **No uztveramības un likumu interpretācijas viedokļa daudzveidīgais formulējumu lietojums var būt mulsinošs** un bez papildu skaidrojuma pieejamības tiesību principu un definīciju pārzināšanas var apgrūtināt likumu izprašanu un piemērošanu praksē. Tas savukārt rada nepieciešamību pēc informācijas materiāliem un

²¹ [Bērnu tiesību aizsardzības likums](#)

²² [Reliģisko organizāciju likums](#)

resursiem, kuri viegli uztveramā valodā sabiedrības locekļiem skaidro, kas ir un kas nav diskriminācija, kuri likumi piemērojami konkrētās situācijās u.tml.²³

Jāmin, ka ir likumi, kuros attiecīgajos pantos ir iekļauti arī plašāki skaidrojumi un definīcijas – kas tiek saprasts ar diskrimināciju, kādi ir diskriminācijas veidi un kā tie piemērojami konkrētā likuma izpratnē, kas vēl attiecas uz personu tiesību pārkāpumiem u.c. Piemēram, Darba likums (29. pants)²⁴, Bezdarbnieku un darba meklētāju atbalsta likums (2. prim pants)²⁵, likums “Par sociālo drošību” (2. prim pants), Patērētāju tiesību aizsardzības likums (3. prim pants).²⁶

Dažos likumos ir nosaukti un paskaidroti diskriminācijas veidi (tiešā/netiešā / norādījums aizliegt diskriminēt), norādīts apgrieztās pierādīšanas princips.²⁷ Savukārt citos jeb lielākajā daļā likumu ir nosaukti tikai diskriminācijas kritēriji un nav ietverti plašāki skaidrojumi par atšķirīgas attieksmes aizlieguma vai vienlīdzīgu tiesību principu ievērošanu, vai arī nav ietvertas konkrētas atsauces uz citiem likumiem diskriminācijas aizlieguma kontekstā. Piemēram, Izglītības likuma²⁸ 3. prim pantā ir šādas atsauces:

- “(7) Atšķirīgas attieksmes aizliegumu attiecībā uz pedagogiem un citām izglītības sistēmā nodarbinātām personām regulē citi likumi”²⁹, bez konkrētas atsauces uz attiecīgajiem likumiem.
- (8) Šajā pantā lietotais termins “diskriminācija” un tās veidi atbilst Patērētāju tiesību aizsardzības likumā lietotajiem terminiem.”

Darba likumā ir norādīti diskriminācijas aizlieguma kritēriji, savukārt tādi nav norādīti speciālajos likumos, kā piemēram, Valsts civildienesta likumā (2. pants)³⁰ un Iekšlietu ministrijas sistēmas iestāžu un ieslodzījumu vietu pārvaldes amatpersonu ar speciālajām dienesta pakāpēm dienesta gaitas likumā (3. pants).³¹ Abos iepriekš minētajos likumos ir atsauce piemērot Darba likuma normas, ja rodas atšķirīgas attieksmes aizlieguma pārkāpums.

²³ Piemēram, tādi resursi kā tiesībsargs, Diskriminācija: [Diskriminācija \(tiesibsargs.lv\)](http://Diskriminacija(tiesibsargs.lv)); Latvijas Cilvēktiesību centrs: [Zino par diskrimināciju! | Latvijas Cilvēktiesību centrs \(cilvektiesibas.org.lv\)](http://Zino-par-diskriminaciju-Latvijas-Cilvektiesibu-centrs(cilvektiesibas.org.lv)); Cilvēktiesību gids: [Diskriminācija — Cilvēktiesību gids \(cilvektiesibugids.lv\)](http://Diskriminacija-Cilvektiesibu-gids(cilvektiesibugids.lv)) un citi.

²⁴ [Darba likums](#)

²⁵ [Bezdarbnieku un darba meklētāju atbalsta likums](#)

²⁶ [Patērētāju tiesību aizsardzības likums](#)

²⁷ Apgrieztās pierādīšanas princips – diskriminācijas lietās aizskartajai pusei nav jāpierāda, ka tā ir aizskarta, tikai jānorāda uz apstākļiem, kas liecina, ka bija diskriminācija. Visa pierādīšana ir potenciālā diskriminētāja pienākums.

²⁸ [Izglītības likums](#)

²⁹ Nav uzskaitīti konkrēti likumi.

³⁰ [Valsts civildienesta likums](#)

³¹ [Iekšlietu ministrijas sistēmas iestāžu un ieslodzījumu vietu pārvaldes amatpersonu ar speciālajām dienesta pakāpēm dienesta gaitas likums](#)

Vienlaikus konstatēts, ka ir arī likumi, kuros ir norādīti tādi aspekti kā “cilvēktiesību ievērošana”, “vienlīdzīgu tiesību (vai iespēju) princips”, “vienlīdzīga attieksme”, “jānodrošina vienlīdzīga pieeja” vai ir noteikts vispārīgs atšķirīgas attieksmes aizliegums u.tml., bet nav norādīti konkrēti diskriminācijas aizlieguma kritēriji, kas neļauj atsaukties uz šiem likumiem diskriminācijas pēc specifiskām pazīmēm gadījumos. Piemēram:

- Vispārējās izglītības likums³², 21. pants. Pirmsskolas izglītības pieejamība: “(1) Vietējās pašvaldības savā administratīvajā teritorijā nodrošina **vienlīdzīgu pieeju** pirmsskolas izglītības iestādēm bērniem no pusotra gada vecuma.”
- Valsts pārvaldes iekārtas likums³³ 10. panta 2. daļa: „Valsts pārvalde savā darbībā **ievēro cilvēktiesības**”.

Šādi likumi netika iekļauti turpmākā diskriminācijas kritēriju analīzē. Atsevišķā dokumentā pievienotajā pielikumā Nr.1 ir apkopota informācija par likumiem – sniegts uzskaitījums un sadalījums pa jomām; sniegta informācija par katrā likumā ietvertajiem diskriminācijas kritērijiem. Savukārt 2.2. apakšnodaļā ir atspoguļots analītisks pārskats par likumos lietotajiem diskriminācijas kritērijiem.

2.2. Likumos ietvertie diskriminācijas kritēriji

“Satversmes 91. panta otrajā teikumā ir ietverts vispārējs diskriminācijas aizliegums, bet nav uzskaitīti aizliegtie kritēriji. Šie kritēriji pantā ir “jāielasa”, izmantojot tiesību normu interpretācijas metodes, kā arī, pamatojoties uz tādu Latvijas tiesību sistēmu raksturojošu principu, ka tā ir atvērta starptautiskajām tiesībām (piemēram, ES Pamattiesību Hartai). Līdz ar to uzmanība jāpievērš arī cilvēktiesību attīstības tendencēm pasaulē.”³⁴

Kopumā no Satversmes izrietoši ir 17 tieši noteikti diskriminācijas aizlieguma kritēriji un viens atvērtais, kas ļauj likumdevējam, pārvaldes praksei, judikatūrai un tiesību zinātnei, sekojot sabiedrības attīstībai un izvērtējot nepieciešamību, nostiprināt jaunus aizliegtus kritērijus.³⁵

Tiesībsarga biroja sniegtajā informācijā un, veicot likumu gramatisko analīzi, secināts, ka papildus Satversmē noteiktajiem kritērijiem nacionālie likumi piemin vēl vismaz desmit atšķirīgi formulētus

³² [Vispārējās izglītības likums](#)

³³ [Valsts pārvaldes iekārtas likums](#)

³⁴ Satversmes tiesas 2019. gada 23. aprīļa sprieduma lietā Nr.2018-12-01 21.punkts.

³⁵ Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VIII nodaļa. Cilvēka pamattiesības. 91.pants.

diskriminācijas kritērijus.³⁶ Tabulā Nr. 2 apkopoti Satversmē noteiktie un papildus likumos identificētie diskriminācijas aizlieguma kritēriji.

Tabula 2. LR Satversmē noteiktie un likumos papildus identificētie diskriminācijas aizlieguma kritēriji

Satversmē noteiktie kritēriji ³⁷	Likumos papildus minētie kritēriji
1) Rase un ādas krāsa;	19) Nacionālā izcelsme/piederība;
2) Tautība, etniskā izcelsme;	20) Izcelsme;
3) Valoda;	21) Ģimenes stāvoklis;
4) Dzimšana un izcelsme;	22) Veselības stāvoklis;
5) Dzimums;	23) Dzīvesvieta;
6) Vecums;	24) Nodarbošanās/amats;
7) Invaliditāte;	25) Izglītība;
8) Ģenētiskās īpašības;	26) Piederība pie citām (sabiedriskajām) organizācijām;
9) Seksuālā orientācija;	27) Psihiskie traucējumi vai psihiska slimība;
10) Reliģiskā pārliecība;	28) Iepriekšēja sodāmība/atbrīvots ieslodzītais.
11) Politiskā un cita pārliecība;	
12) Pasaules uzskats;	
13) Partijas piederība;	
14) Sociālais stāvoklis un sociālā izcelsme;	
15) Dienesta stāvoklis;	
16) Manta;	
17) Pilsonība un valstiskā piederība ³⁸ ;	
18) Un citi līdzīgi apstākļi.	

Veicot likumu gramatisko analīzi, secināms, ka kopumā likumos ietverti 27 aizlieguma kritēriji un viens atvērtais, kas likumos formulēts kā “citi līdzīgi apstākļi / cits stāvoklis / motīvi”.

Šī pētījuma ietvaros veikta likumos definēto diskriminācijas kritēriju kvalitatīvā kontentanalīze, pievēršot uzmanību kritēriju lietojumam, definējumam un interpretācijas/izpratnes izaicinājumiem, kas var rasties gramatiski dažādo, bet pēc nozīmes līdzīgo kritēriju lietojuma dēļ.

³⁶ Norādīti kritēriji, kuru formulējums atšķiras no Satversmē ietvertajiem kritērijiem.

³⁷ Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VIII nodaļa. Cilvēka pamattiesības. 91.pants.

³⁸ Satversmes tiesa papildus ir norādījusi uz šādu diskriminācijas aizlieguma kritēriju, Latvijas Republikas Satversmes 91.pants. Tiesiskās vienlīdzības princips. Satversmes tiesas judikatūra., Izdevējs Tiesu namu aģentūra. 2022

Iepriekš minētie 27 diskriminācijas kritēriji turpinājumā analīzes nolūkos ir sagrupēti desmit tematiskās grupās, apvienojot pēc nozīmes, būtības līdzīgus kritērijus (skatīt tabulu Nr. 3).

Tabula 3. Diskriminācijas kritēriju grupas

Nr.	Kritēriju grupa	Grupā apvienotie diskriminācijas kritēriji
1	Rase un ādas krāsa, tautība, etniskā izcelsme, nacionālā piederība/izcelsme ³⁹ , dzīvesvieta, valoda	○ Rase un ādas krāsa (TOP 5⁴⁰); ○ Tautība, etniskā izcelsme; ○ Nacionālā izcelsme/piederība; ○ Dzīvesvieta; ○ Valoda;
2	Pilsonība	○ Pilsonība (pavalstniecība).
3	Izcelsme, dzimšana	○ Dzimšana un izcelsme; ○ Izcelsme⁴¹; ○ Sociālā izcelsme⁴².
4	Dzimums ⁴³ , dzimte ⁴⁴ , seksuālā orientācija	○ Dzimums (TOP 5); ○ Seksuālā orientācija.
5	Vecums	○ Vecums.
6	Invaliditāte, veselības stāvoklis	○ Invaliditāte, ○ Ģenētiskās īpašības; ○ Veselības stāvoklis; ○ Psihiskie traucējumi vai psihiska slimība.
7	Sociālais, mantiskais, dienesta, ģimenes u.c. stāvoklis, nodarbošanās un izglītība	○ Sociālais stāvoklis; ○ Dienesta stāvoklis; ○ Manta / mantiskais stāvoklis (TOP 5); ○ Ģimenes stāvoklis;

³⁹ Piederība un izcelsme ir atšķirīgi jēdzieni, diskusiju par šo jēdzienu lietojumu skatīt 2.3. nodaļā.

⁴⁰ TOP 5 – norādīts iekavās pie tiem pieciem kritērijiem, kuri likumos minēti visbiežāk.

⁴¹ Satversmē dzimšana un izcelsme ir kā viens kritērijs, bet likumos tiek lietots atsevišķi kritērijs izcelsme – kā viens vārds, nenorādot, kāda izcelsme tiek domāta. Analīzē izcelsme pievienots pie grupas, saprotot jēdzienu plašā nozīmē (ar dzimšanas vietu, valsti, ģimenes saišu piederību noteiktā izcelsme).

⁴² Izcelsmes kritērijs praksē vairs nav aktuāls, jo attiecas uz “[...] personas piederību noteiktai sociālai šķirai, slānim vai kārtai, kas tiek iegūta (mantota) ar piedzimšanu.” (Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VIII nodaļa. Cilvēka pamattiesības. 91. pants). Līdzīgi kritērijs sociālā izcelsme, kas Satversmē domāta kā “[...] sociālais stāvoklis, kas iegūta ar ģimenes saišu piederību” (turpat). Tomēr izcelsme un sociālā izcelsme tiek lietota vairākos likumos, bieži kopā ar kritēriju “nacionālā izcelsme”, tāpēc pētījuma ietvaros tiek skatīts, nodalot no sociālā stāvokļa kritērija, kas apzīmē cilvēka pozīciju sabiedrības sociālajā hierarhijā.

⁴³ Diskriminācija uz dzimuma pamata aptver arī diskrimināciju sakarā ar dzimuma maiņu un diskrimināciju, kuras pamatā ir grūtniecība, sievietes pēcdzemdību periodā līdz vienam gadam un bērna barošana ar krūti.

⁴⁴ Dzimtes jēdziens šobrīd Latvijas likumos netiek lietots pie diskriminācijas kritērijiem, bet pētījuma ietvaros pievienots kā aktuāls kritērijs (dzimtes identitāte nav viens un tas pats, kas bioloģiskais dzimums).

Nr.	Kritēriju grupa	Grupā apvienotie diskriminācijas kritēriji
		○ Nodarbošanās/amats; ○ Izglītība; ○ Iepriekšēja sodāmība / atbrīvots, ieslodzītais⁴⁵.
8	Politiskā un citu organizāciju piederība	○ Partijas piederība; ○ Piederība pie citām (sabiedriskajām) organizācijām.
9	Reliģiskā, politiskā un cita pārliecība	○ Reliģiskā pārliecība / attieksme pret reliģiju (TOP 5); ○ Politiskā un cita pārliecība/uzskati (TOP 5), ○ Pasaules uzskats⁴⁶.
10	Citi apstākļi	○ Citi līdzīgi apstākļi; ○ Cits stāvoklis; ○ Citi motīvi.

Diskriminācijas kritēriju formulējumu analīze

Normatīvajā regulējumā ir integrēti diskriminācijas aizlieguma kritēriji, kuri ir atvasināti no Satversmes, kā arī tiek izmantoti citi, gramatiski atšķirīgi termini. Kopumā likumos tiek izmantoti vismaz 27 dažādi formulēti diskriminācijas kritēriji, no kuriem daļa ir savā starpā cieši saistīti un tāpēc sagrupējami pēc būtības. Turpinājumā analizētas atsevišķu kritēriju grupu savstarpējās līdzības un atšķirības. Šajā pētījumā nav iekļauta likumos lietoto terminu izvēles vēsturiskā analīze vai konteksta izpēte attiecībā uz konkrētu diskriminācijas aizlieguma kritēriju iekļaušanu tiesību aktos. Bet tiek vērsta uzmanība uz terminiem, kuri likumu izprašanā un praktiskajā piemērošanā var radīt neskaidrības vai dažādas interpretācijas.

⁴⁵ Šis kritērijs minēts tikai Darba likumā, norādot, ka “Darba intervijā nav pieļaujami tādi darba devēja jautājumi, kas neattiecas uz paredzētā darba veikšanu vai nav saistīti ar pretendenta piemērotību šim darbam, kā arī jautājumi, kas ir tieši vai netieši diskriminējoši, it īpaši jautājumi par: [...] 3) iepriekšēju sodāmību [...]” Pētījumā kritērijs pievienots kā aktuāls un saistīts ar personas stāvokli sabiedrībā.

⁴⁶ Šis kritērijs ir ietverts Satversmes 91. pantā (Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VIII nodaļa. Cilvēka pamattiesības. 91. pants), bet netiek minēts nevienā likumā.

Kritēriju grupa: Rase un ādas krāsa, tautība, etniskā izcelsme, nacionālā piederība/izcelsme, dzīvesvieta, valoda

- **Rase un ādas krāsa** – kritērijs minēts 26 likumos. Šī kritērija definīcija ir konkrēta un pielietojums likumos ir skaidrs.
- **Tautība un etniskā izcelsme/piederība** – no Satversmes izrietošs kritērijs, kas Satversmes komentāros apvienots kopā, tomēr likumos lietots atsevišķi. Biežāk lietota etniskā piederība (septiņas reizes) un izcelsme (četras reizes), tautība minēta septiņos likumos, no kuriem divos – vienlaikus ar etnisko piederību/izcelsmi. Lai gan Satversmes komentāros sniegts plašs šo jēdzienu skaidrojums, par savstarpējo saistību, kā arī par objektīvajiem un subjektīvajiem (indivīda izvēles) elementiem, kuri nosaka cilvēka etnisko izcelsmi vai piederību, izvēlēto terminu un formulējumu dažādība likumos norāda, ka trūkst vienotas izpratnes par atbilstošāko terminu, kas raksturotu šo diskriminācijas kritēriju. Tāpat jāvērs uzmanība, ka izcelsme un piederība ir pēc būtības atšķirīgi jēdzieni – piederību cilvēks var definēt savas dzīves laikā, tā ir cieši saistīta ar etnisko identitāti – personas izpratni par savu piederību kādai etniskai grupai.⁴⁷
- **Nacionālā izcelsme/piederība** – šie termini minēti biežāk nekā iepriekš apskatītie tautības vai etniskās izcelsmes jēdzieni – t.i., 17 likumos. Turklāt likumos mēdz lietot arī visus kritērijus kopā, piemēram, “nacionālās, etniskās vai sociālās izcelsmes”, biežāk – “nacionālās vai sociālās izcelsmes”, reizēm “nacionālo vai etnisko izcelsmi”. Bieži lietots ir formulējums “rases un nacionālās piederības”. Nacionālā izcelsme vai piederība nav tas pats, kas etniskā. Nacionālā identitāte ir personas identitātes un piederības sajūta vienai valstij vai nācijai. Tāpat arī izcelsmes un piederības jēdzieni ir nošķirami, lai gan likumos tiek pamīšus lietoti abi, raisot jautājumus par pamatojumu dažādi formulējumu izvēlei.
- **Dzīvesvieta** – kritērijs minēts deviņos likumos. Šī kritērija definīcija ir konkrēta un pielietojums likumos ir skaidrs.
- **Valoda** – kritērijs minēts 14 likumos. Šī kritērija definīcija ir konkrēta un pielietojums likumos ir skaidrs.

Kritēriju grupa: Pilsonība

- **Pilsonība** (arī – pavalstniecība) – kritērijs deviņas reizes ir minēts likumos. Satversmes tiesa to ir atzinusi kā diskriminācijas kritēriju konkrētos gadījumos. Lielākajā daļā gadījumu pilsonības kritērijs likumos tiek lietots kopā ar nacionālo vai etnisko piederību. Tomēr

⁴⁷ Volkovs V. (2024). Etniskā identitāte. Nacionālā enciklopēdija

nacionālā identitāte nav identiska tautības vai pilsonības jēdzienam, lai gan tie var būt faktori, kas to spēcīgi ietekmē. No vienas puses, pilsonība ir skaidri definējams kritērijs attiecībā uz pilsoņu tiesībām, tomēr tā lietošana likumos prasa dziļāku izpēti par pamatojumu šī diskriminācijas aizlieguma kritērija īpašai izdalīšanai atsevišķos likumos – pamatā Publiskā sektora darbības jomu regulējošajos likumos.

Kritēriju grupa: Izcelsme, dzimšana

- **Dzimšana un izcelsme** – dzimšana kā kritērijs likumos minēts tikai vienu reizi – Bērnu tiesību aizsardzības likumā (no Satversmes – apzīmē bioloģisko saistību ar vecākiem, kā arī pilsonības statusu, kas balstās uz bioloģisko izcelsmi). No Satversmes komentāriem izriet, ka ar izcelsmi ir apzīmēta “personas piederība noteiktai sociālai šķīrai, slānim vai kārtai, kas tiek iegūta (mantota) ar piedzimšanu”⁴⁸, atzīstot, ka mūsdienu Latvijā šis kritērijs nav vairs nozīmīgs, jo tas bija attiecināms uz kārtām/šķīrām agrāk pastāvošajās politiskajās iekārtās.
- **Izcelsme** – neskatoties uz iepriekš minēto par izcelsmes kritērija neaktualitāti mūsdienu sabiedrībā, šis kritērijs salīdzinoši bieži (kopumā 22 reizes) tiek lietots likumos dažādās kombinācijās (visbiežāk šādi: “sociālā izcelsme” vai “sociālā izcelšanās”). Nereti lietots kritērijs atsevišķi “izcelsme”, nepaskaidrojot, par kāda veida izcelsmi ir runa un radot vietu interpretācijām. Ņemot vērā, ka bieži tas ir minēts kā pirmais kritērijs, un tad seko pārējie, t.sk. par nacionālo un etnisko piederību, var izvirzīt pieņēmumu, ka šajos gadījumos ar izcelsmi domāta ar dzimšanu (bioloģisko) saistītā izcelsme (kā izcelsmes vieta / valsts / ģimenes vai sociālais statuss).
- **Sociālais stāvoklis un sociālā izcelsme** – no Satversmes komentāriem izriet šāds definējums: “Sociālais stāvoklis ir cilvēka pozīcija sabiedrības sociālajā hierarhijā [...] Savukārt sociālā izcelsme ir sociālais stāvoklis, kas iegūta ar ģimenes saīšu piederību”.⁴⁹ Bieži likumos minēts kopā – “nacionālās vai sociālās izcelsmes”. No iepriekš analizētā secināms, ka sociālā izcelsme nav aktuāls kritērijs, tomēr pietiekami bieži ir sastopams likumos – desmit reizes. Pētījuma ietvaros šis kritērijs sadalīts atsevišķās grupās, norādot uz sociālā stāvokļa (kā statusa sabiedrībā) atšķirīgo definējumu un lomu mūsdienu situācijā.

Kritēriju grupa: Dzimums, dzimte, seksuālā orientācija

- **Dzimums** – tas ir visbiežāk likumos pieminētais kritērijs (27 reizes), Satversmes komentāros skaidri norādot, ka tiek domāts bioloģiskais dzimums. Tajā pašā laikā norādīts, ka “šeit

⁴⁸ Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VIII nodaļa. Cilvēka pamattiesības. 91.pants.

⁴⁹ Turpat.

pieder arī dažādas bioloģiskas atšķirības (transseksualitāte u.c.)”⁵⁰, kas vērtējams pretrunīgi, jo mūsdienu pieejā tiek runāts par **dzimtes** jēdzienu un **dzimtes identitāti**, kuras ietveros dažādās izpratnes par seksualitāti un savu piederību pie kāda dzimuma nebūtu uzskatāmas par bioloģisko atšķirību. Dzimte ir specifisku kultūras un sociālo procesu ietekmē veidojušos īpašību kopums, kas nosaka sieviešu un vīriešu sociālo uzvedību. Dzimte ir sociāli un kulturāli konstruēta, līdz ar to tās izpausmes dažādās kultūras, sabiedrībās un vēstures posmos ir atšķirīgas. Ņemot vērā, ka mūsdienās arvien atklātāk tiek diskutēts par cilvēku dažādajām dzimtes identitātēm un seksualitātes apzināšanos, būtu jāvērtē diskriminācijas aktualitāte arī pēc šiem kritērijiem un nepieciešamība paplašināt likumos lietoto terminoloģiju.

- **Seksuālā orientācija** – kritērijs iekļauts Latvijas likumos, balstoties uz Eiropas Pamattiesību hartas 21. pantu, tomēr tiek minēts salīdzinoši reti – piecos likumos. Attiecībā uz seksuālo orientāciju tāpat kā uz dzimtes identitāti mūsdienu situācijā būtu nepieciešami jauni skaidrojumi un izvērtējums par nepieciešamību šo diskriminācijas kritēriju likumos lietot plašāk.
- Dzimuma kritēriju papildinošie aspekti – **grūtniecība, pēcdzemdību periods līdz vienam gadam un/vai bērna barošana ar krūti** – netiek izdalīts kā atsevišķi kritēriji, jo daudzos likumos un arī Tiesībsarga biroja materiālos skaidrots, ka šīs pazīmes ietilpst dzimuma kritērijā un ir uzskatāma kā diskriminācija pēc dzimuma. Pēc šīs izpratnes tam būtu jāattiecas uz visiem likumiem, kur dzimums ir norādīts kā diskriminācijas aizlieguma kritērijs (kopā 27 no 34). Tajā pašā laikā sešos likumos atsevišķos punktos ir izcelts, ka dzimums ietver arī šos aspektus (Nodarbinātības, Sociālās aizsardzības, Pieejas precēm un pakalpojumiem jomās), un vienā likumā (Apdrošināšanas un pārapdrošināšanas likum) šīs pazīmes ir uzskaitītas atsevišķi, sekojot dzimumam, kas liek domāt, ka šeit tas netiek domāts kā viens un tas pats. Secināms, ka pietrūkst konsekventa pieeja, lai sievietēm būtu skaidrība par savām likumos definētajām tiesībām, neraugoties uz to, cik detalizēti dzimuma kritērijs ir atspoguļots likumu pantos.

Kritēriju grupa: Vecums

- Kritērijs minēts 17 likumos. Šajā grupā diskriminācijas kritēriju formulējumi ir skaidri un konkrēti, tie neraisa papildu diskusijas.

Kritēriju grupa: Invaliditāte, veselības stāvoklis

⁵⁰ Turpat.

- **Invaliditāte**⁵¹ – saskaņā ar ANO Konvenciju par personu ar invaliditāti tiesībām pie personām ar invaliditāti pieder personas, kurām ir ilgstoši fiziski, garīgi, intelektuāli vai maņu traucējumi, kas mijiedarbībā ar dažādiem šķēršļiem var apgrūtināt šo personu pilnvērtīgu un efektīvu līdzdalību sabiedrības dzīvē vienlīdzīgi ar citiem. Šis kritērijs minēts desmit Latvijas likumos, kas ir salīdzinoši maz.
- **Veselības stāvoklis** – likumos minēts tikai četras reizes, divas no tām – kopā ar invaliditāti. Lai izvērtētu šī kritērija lietojumu likumos, nepieciešama padziļinātāka analīze, tomēr ieteicams apsvērt tieši veselības stāvokļa kā kritērija plašāku pielietojumu likumos, jo veselības stāvoklis ietver paplašinātu izpratni par cilvēka fiziskajām un garīgajām spējām un stāvokli, neatkarīgi no tā, vai ir formāli noteikta invaliditāte. Vienlaikus papildus būtu nepieciešams skaidrot, kādos gadījumos ir uzskatāms, ka cilvēks tiek diskriminēts veselības stāvokļa dēļ.
- **Ģenētiskās īpašības** – no Satversmes izrietošs kritērijs, kurš ir viens no retāk likumos minētajiem (divas reizes). Šobrīd tas ir lietots tikai specifiskos likumos, kas skar cilvēka gēnu izpēti un datu izmantošanu – Cilvēka genoma izpētes likumā (3.pants) un DNS nacionālās datu bāzes izveidošanas un izmantošanas likumā (3.pants). Likumos lietotie formulējumi atšķiras no Satversmes komentāriem. Likumos netiek lietots vārds “īpašības”, bet gan “izcelšanās”, tādējādi **ģenētiskā izcelsme** būtu precīzāks termins šī diskriminācijas kritērija apzīmēšanai. Tajā pat laikā nākotnes perspektīvā iespējas noteikt un paredzēt cilvēka ģenētiskās īpašības būs izaicinājums un būs jādiskutē, kādā vēl veidā nepieciešams regulēt diskriminācijas aizliegumu tieši ģenētisko īpašību dēļ – piemēram, nodarbinātības un apdrošināšanas jomās.

Kritēriju grupa: Sociālais, mantiskais, dienesta, ģimenes u.c. stāvoklis, nodarbošanās un izglītība

- Sociālais stāvoklis iekļauts 12 likumos, manta / mantiskais stāvoklis – 22 likumos, dienesta stāvoklis – četros, savukārt ģimenes stāvoklis – septiņos likumos. Nodarbošanās/amats minēts desmit likumos, izglītība – deviņos. Šo kritēriju definīcijas ir konkrētas un pielietojums likumos skaidrs.
- Šajā grupā pētījuma ietvaros identificēts specifisks kritērijs **iepriekšējā sodāmība** (netieši arī – no ieslodzījuma atbrīvota persona), kas minēta tikai vienā likumā – Darba likumā – kā aspekts, par kuru nedrīkst nepamatoti jautāt kandidātam darba intervijā. Kritērijs tiek izcelts, jo praksē pastāv sociālā atstumtība un aizspriedumi attiecībā pret bijušajiem ieslodzītajiem – piemēram, bailes dzīvot blakus, bailes komunicēt, bijušajiem ieslodzītajiem

⁵¹ Kritērijs ietverts Satversmē.

trūkst sociālās prasmes, problēmas ar mājokļa atrašanu – , kas var radīt arī diskrimināciju. Ieteicams pievērst uzmanību šim kritērijam un vērtēt nepieciešamību to izdalīt normatīvajā regulējumā (piemēram, jomā Pieeja precēm un pakalpojumiem).

Kritēriju grupa: Politiskā un citu organizāciju piederība

- Partijas piederība likumos minēta četras reizes, savukārt piederība pie citām (sabiedriskajām) organizācijām – trīs reizes.
- Šajā grupā diskriminācijas kritēriju formulējumi ir skaidri un konkrēti, tie neraisa diskusijas.

Kritēriju grupa: Reliģiskā, politiskā un cita pārliecība

- Reliģiskā pārliecība likumos minēta 26 reizes, politiskā un cita pārliecība/uzskati ir ietverti 21 likumā. Pie šīs grupas pieder arī kritērijs pasaules uzskats, kas ir ietverts Satversmē, bet neparādās nevienā likumā.
- Šajā grupā diskriminācijas kritēriju formulējumi ir skaidri un konkrēti, tie neraisa diskusijas.

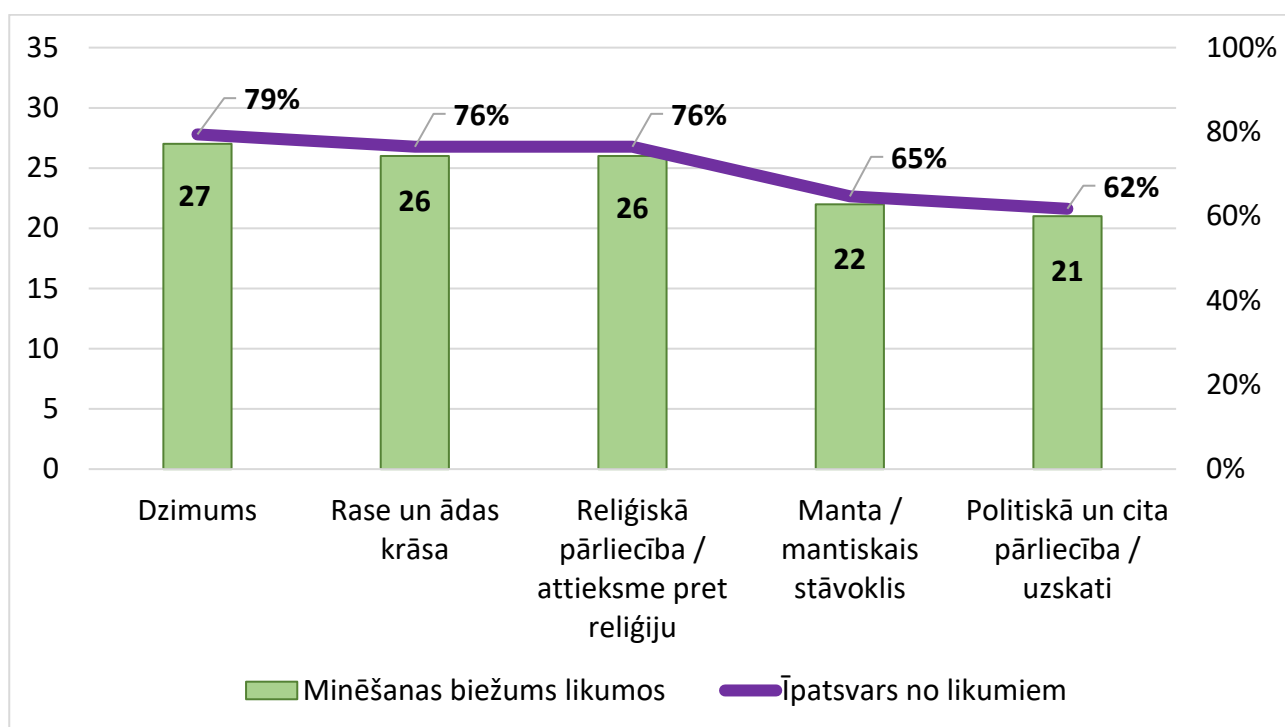
Diskriminācijas kritēriju kvantitatīvā analīze

Vērtējot konkrētu diskriminācijas kritēriju lietojumu likumos, secināms, ka ir likumi un jomas ar lielāku ietverto kritēriju dažādību, atšķirīgu kritēriju minēšanas biežumu u.c. Turpinājumā sniegta kvantitatīvs analizētās informācijas apkopojums:

- **Likumi ar lielāko ietverto diskriminācijas kritēriju klāstu:** Advokatūras likums (16 kritēriji), Darba likums (15 kritēriji) un likums “Par policiju” (15 kritēriji), Valsts drošības iestāžu likums (14 kritēriji) un Bērnu tiesību aizsardzības likums (14 kritēriji).
- **Vismazāk diskriminācijas kritēriju – pa vienam – ir iekļauti** Apdrošināšanas un pārapdrošināšanas likumā (dzimums), Ārstniecības likumā (psihiskie traucējumi un slimības), Cilvēka genoma izpētes likumā, DNS nacionālās datu bāzes izveidošanas un izmantošanas likumā (abos – ģenētiskās īpašības) un Reliģisko organizāciju likumā (attieksme pret reliģiju).

Pieci likumos kopumā visbiežāk minētie diskriminācijas kritēriji ir dzimums (minēts 27 likumos, kas ir 79 % no visiem likumiem), rase un ādas krāsa, reliģiskā pārliecība (abi minēti 26 reizes jeb 76 % likumu), manta (22 reizes jeb 65 % likumu) un politiskā pārliecība (21 reizi jeb 62 % likumu). Skatīt attēlu Nr. 2.

Attēls 2. Piecu biežāk minēto diskriminācijas aizlieguma kritēriju minēšanas biežums un īpatsvars likumos

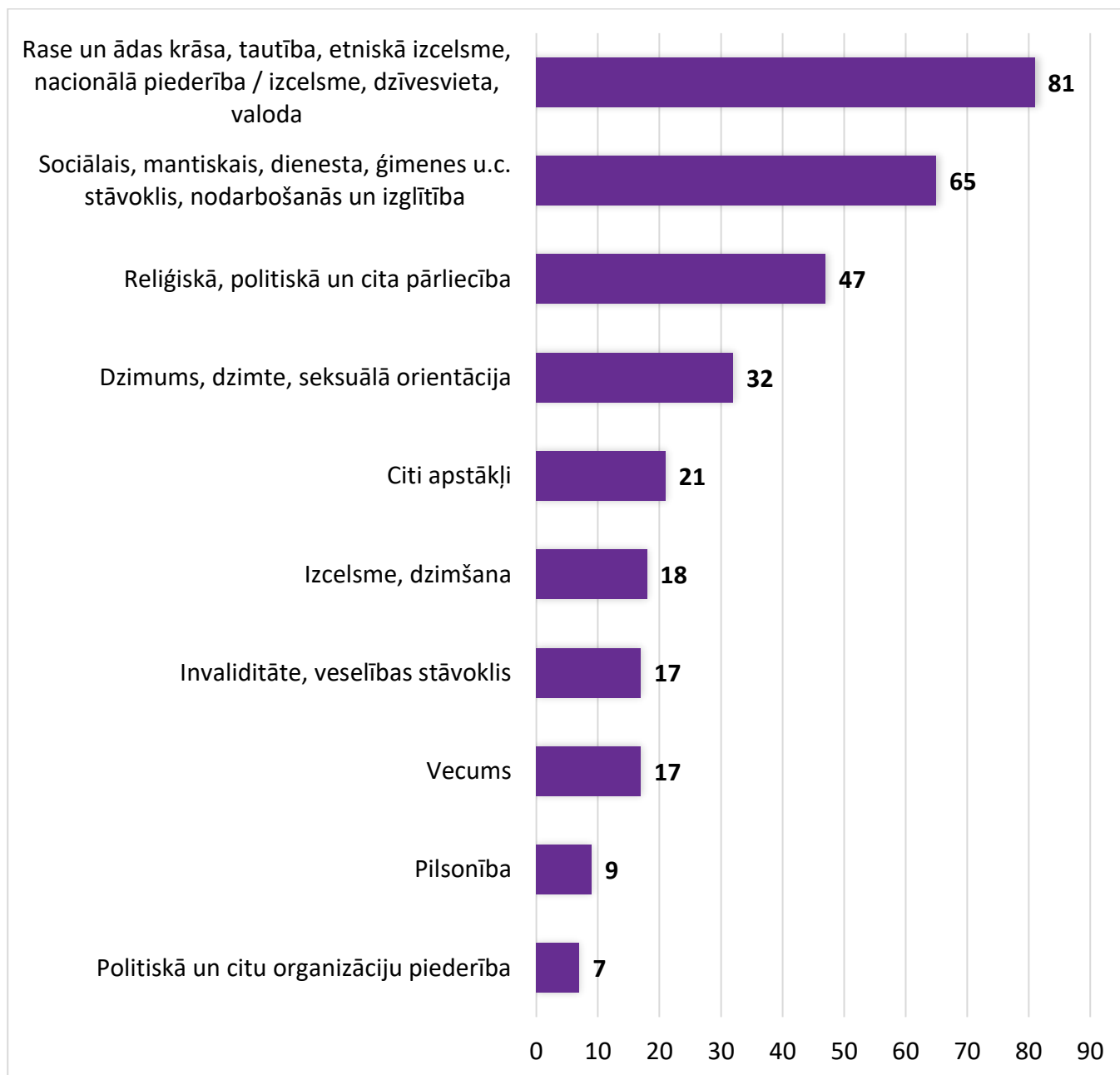

Savukārt pieci likumos visretāk minētie kritēriji ir dzimšana un izcelsme, psihiskie traucējumi un psihiska slimība, iepriekšēja sodāmība (katrs pa vienai reizei), kā arī ģenētiskās īpašības (divas reizes) piederība pie citām (sabiedriskajām) organizācijām (trīs reizes). **Pasaules uzskats**, lai arī ietverts Satversmes 91. pantā noteiktajos kritērijos, **netiek pieminēts nevienā no analizētajiem likumiem** – iespējams, šis kritērijs ir definēts pārāk plaši un pārklājas ar kritēriju citi uzskati.

No visiem likumiem 21 likumā diskriminācijas kritēriju uzskaitījums ir atstāts **atvērts** (pievienojot beigās – citi līdzīgi apstākļi / cits stāvoklis / motīvi), kas pēc nepieciešamības ļauj izmantot arī citus diskriminācijas kritērijus vai specifiskus apstākļus, kas nav tieši uzskaitīti, neveicot grozījumus likumos. No otras puses, tas paplašina likumu interpretācijas iespējas un rada nepieciešamību pēc papildus skaidrojumiem – kas var un kas nevar tikt uzskatīts par “citiem apstākļiem”.

Ja skatās starp kritēriju grupām, **likumos visvairāk pārstāvētā ir grupa**, kas ietver ar rasi, tautību, etnisko un nacionālo piederību saistītus diskriminācijas aizlieguma kritērijus (kopā 81 reizi minēti likumos). Tai seko kritēriju grupa, kas ietver stāvokli sabiedrībā un nodarbošanos raksturojošus kritērijus (65 reizes minēti likumos) un reliģiskās un politiskās pārliecības kritēriju grupa (47 reizes minēta likumos). Vismazāk reizu likumos minēti kritēriji no grupām – politiskā un citu organizāciju piederība (septiņas reizes) un pilsonība (deviņas reizes), skatīt attēlu Nr. 3.

Attēls 3. Kritēriju grupas pēc tajās ietverto diskriminācijas kritēriju minēšanas biežuma likumos

Diskriminācijas kritēriju analīze pa jomām

Joma, kurā likumos visvairāk minēti dažādi diskriminācijas aizlieguma kritēriji, ir **Publiskā sektora darbība (t.sk. sociālā aizsardzība)** – vidēji 12,6 kritēriji. Vidēji vismazāk kritēriji (4,7) ietverti jomas **Pieeja precēm/pakalpojumiem privātajā sektorā** likumos, kas skaidrojams ar lielo variāciju likumu starpā. Tabulā Nr. 4 sniegts pārskats un komentāri par septiņās jomās likumos minēto diskriminācijas aizlieguma kritēriju situāciju.

Tabula 4. Diskriminācijas kritēriju analīze likumu un jomu dalījumā

Joma (likumu skaits, kas pieder pie konkrētās jomas)	Vidējais kritēriju skaits uz 1 likumu	Komentāri
I. NODARBINĀTĪBA (5 likumi)	10,6	○ Darba likums ir starp visvairāk diskriminācijas aizlieguma kritērijus ietverošajiem likumiem (15), līdz ar to arī citi likumi, kas ietver atsauci uz Darba likuma normām šajā jomā. ○ Bezdarbnieku un darba meklētāju atbalsta likums (2. prim pants) ietver tikai trīs kritērijus – dzimums, rase un etniskā izcelsme. ○ Nevienā no jomas likumiem nav ietverts pilsonības kritērijs, savukārt visos ir ietverts dzimuma kritērijs.
II. PUBLISKĀ SEKTORA DARBĪBA (T.SK. SOCIĀLĀ AIZSARDZĪBA) (13 likumi)	12,2	○ Ietverto kritēriju skaits korelē ar likumu skaitu. Šajā grupā abi ir salīdzinoši visvairāk. Arī atsevišķos likumos ietverto kritēriju skaits būtiski neatšķiras – tas variē no astoņiem kritērijiem Krimināllikumā līdz 15 kritērijiem likumā “Par policiju”. ○ Kritērijs pilsonība minēts septiņos no jomas likumiem (papildus minēts vēl divos citu jomu likumos). ○ Dzimums minēts gandrīz visos jomas likumos, izņemot Operatīvās darbības likumu, savukārt seksuālā orientācija kā diskriminācijas aizlieguma kritērijs minēta tikai vienā – Privāto pensiju fondu likumā. ○ Kritēriji, kas skar invaliditāti un veselības stāvokli, ietverti tikai Krimināllikumā, likumā “Par sociālo drošību” un Privāto pensiju fondu likumā. ○ Ļoti plaši pārstāvēta šīs jomas likumos ir kritēriju grupa Sociālais, mantiskais, dienesta, ģimenes u.c. stāvoklis, nodarbošanās un izglītība, kas parādās lielākajā daļā likumu, mantiskais stāvoklis – pat 12 jomas likumos (izņemot Krimināllikumu).

Joma (likumu skaits, kas pieder pie konkrētās jomas)	Vidējais kritēriju skaits uz 1 likumu	Komentāri
		Politiskā piederība neparādās šīs jomas likumos kā kritērijs, savukārt politiskā pārliecība tāpat kā reliģiskā pārliecība minēta gandrīz visos jomas likumos (izņemot Administratīvās atbildības likumu).
III. IZGLĪTĪBA (1 likums)	10	- Vienīgais likums jomā, kas ir Izglītības likums, ietver kritērijus no puses (piecām) kritēriju grupām, neminot tādus kritērijus kā pilsonība, izcelsme, vecums, politiskā un citu organizāciju piederība, citi apstākļi. - Tajā pat laikā Izglītības likumā ietvertas atsauces uz citiem likumiem – nodarbinātības jomā un uz Patērētāju tiesību aizsardzības likumu.
IV. VESELĪBAS APRŪPE (2 likumi)	7	- Vidējais kritēriju skaits šajā grupā veidojas no diviem ietvertu kritēriju skaita ziņā krasi atšķirīgiem likumiem – Pacientu tiesību likumā minēti 13 diskriminācijas aizlieguma kritēriji, kamēr Ārstniecības likumā tikai viens (turklāt specifisks, kas neparādās nevienā citā likumā – psihiskie traucējumi vai psihiska slimība). - Pacientu tiesību likums ietver kritērijus no gandrīz visām grupām, izņemot pilsonību un politisko piederību. Nav iekļauts kritērijs seksuālā orientācija.
V. PIEEJA PRECĒM/PAKALPOJUMIEM PRIVĀTAJĀ SEKTORĀ (3 likumi)	4,7	- Šajā jomā kritēriju skaits likumos ir divi līdz astoņi, kas veido jomu ar vidēji viszemāko kritēriju skaita rādītāju. - Brīvas pakalpojumu sniegšanas likums drīzāk uzskatāms par šauri specifisku regulējumu, kas ietver tikai divus kritērijus – dzīvesvieta un pilsonība.⁵²

⁵² 6. pants. Pakalpojuma sniegšanas ierobežojumu vispārīgie noteikumi: (2) Pakalpojuma sniegšanas ierobežojums vai tā piemērošana nedrīkst būt diskriminējoša attiecībā uz Latvijas Republikā reģistrētu pakalpojuma sniedzēju vai citas dalībvalsts pakalpojuma sniedzēju vai pakalpojuma saņēmēju. Par diskriminējošiem tiek uzskatīti arī tādi ierobežojumi, kas pamatoti ar pakalpojuma sniedzēja vai pakalpojuma saņēmēja pilsonību (pavalstniecību) vai dzīvesvietu, kā arī

Joma (likumu skaits, kas pieder pie konkrētās jomas)	Vidējais kritēriju skaits uz 1 likumu	Komentāri
		○ Jomas likumos vispār netiek minēti kritēriji no grupām sociālais, mantiskais, dienesta, ģimenes u.c. stāvoklis, nodarbošanās un izglītība, kā arī izcelsme un politiskā piederība. ○ Nav ietverts arī atvērtais kritērijs – citi apstākļi.
VI. REKLĀMAS/MEDIJI (1 likums)	8	○ Jomā ietverts tikai viens, Elektronisko plašsaziņas līdzekļu likums, jo Reklāmas likums uzskatāms par horizontālu (skar arī Pieejas precēm un pakalpojumiem jomu). ○ Likumā diskriminācijas aizliegums attiecas uz elektronisko plašsaziņas līdzekļu programmās un raidījumos ietveramās informācijas ierobežojumiem (26. pants): nedrīkst ietvert “[...] mudinājumu uz vardarbību vai naida kurināšanu vai aicinājumu diskriminēt kādu personu vai personu grupu dzimuma, rases vai etniskās izcelsmes, valstspiederības, reliģiskās piederības vai pārliecības, invaliditātes, vecuma vai jebkuru citu motīvu dēļ”. ○ Kritēriju grupas, kuras šis likums neietver, ir pilsonība, izcelsme, sociālais un cits stāvoklis, partijas piederība.
VII. HORIZONTĀLI (SKAR VISAS/VAIRĀKAS DISKRIMINĀCIJAS JOMAS) (9 likumi)	6,2	○ Šajā jomā likumu tēmu variācija un arī minēto diskriminācijas kritēriju skaita un grupu variācija ir vislielākā – daudzos jomas likumos ietverts tikai pa vienam kritērijam, un jomā ir arī likumi ar lielāko kritēriju skaitu – kā Advokatūras likums (16) un Bērnu tiesību aizsardzības likums (14).

Joma (likumu skaits, kas pieder pie konkrētās jomas)	Vidējais kritēriju skaits uz 1 likumu	Komentāri
		- Tikai Bērnu tiesību aizsardzības likums ietver kritērijus no grupas Invaliditāte un veselības stāvoklis; papildus, vienīgie likumi, kuri ietver specifisko kritēriju ģenētiskās īpašības, ir Cilvēka genoma izpētes likums un DNS nacionālās datu bāzes izveidošanas un izmantošanas likums. - Advokatūras likums, kurā minēti visvairāk diskriminācijas kritēriji kopumā, neietver nevienu kritēriju no grupām veselības stāvoklis, invaliditāte un vecums.

2.3. Nodaļas kopsavilkums

- Diskriminācijas aizliegums Latvijā ir nostiprināts gan Satversmē, gan dažādos starptautiskos cilvēktiesību dokumentos, un tas ir pastāvējis jau ilgu laiku.
- Latvijā nav viena vienota pret-diskriminācijas likuma, bet diskriminācijas aizliegums ir ietverts dažādos likumos horizontāli, t.i., dažādos likumos, kas regulē specifiskas jomas, piemēram, nodarbinātību, publiskā sektora darbību, izglītību, veselības aprūpi u.c.
- Satversmē ir ietverti 17 diskriminācijas kritēriji. Papildu tiem likumos ir minēti vēl desmit atšķirīgi diskriminācijas kritēriji, piemēram, nacionālā piederība, ģimenes stāvoklis un izglītība. Tādējādi Latvijas likumos kopumā ir identificēti 27 specifiski diskriminācijas aizlieguma kritēriji un viens atvērts kritērijs ("citi apstākļi"), kas ļauj pievienot jaunus diskriminācijas pamatus, balstoties uz sabiedrības attīstību un nepieciešamību. No otras puses, tas paplašina likumu interpretācijas iespējas un rada nepieciešamību pēc papildus skaidrojumiem – kas var un kas nevar tikt uzskatīts par "citiem apstākļiem".
- Pieci likumos visbiežāk minētie diskriminācijas kritēriji ir dzimums (27 likumos), rase un ādas krāsa, reliģiskā pārliecība (26 likumos), manta (22 likumos) un politiskā pārliecība (21 likumā). Savukārt pieci visretāk minētie kritēriji ir dzimšana un izcelsme, psihiskie traucējumi un psihiska slimība, iepriekšēja sodāmība (katrs pa vienai reizei), kā arī

ģenētiskās īpašības (divas reizes) piederība pie citām (sabiedriskajām) organizācijām (trīs reizes).

- Atsevišķi analizētie diskriminācijas kritēriji rada neskaidrības un diskusiju, piemēram:
 - Sociālā izcelsme, kas apzīmē personas piederību noteiktai sociālai šķirai, slānim vai kārtai, kas tiek iegūta ar piedzimšanu. Mūsdienā Latvijā šis kritērijs nav vairs nozīmīgs, jo tas bija attiecināms uz kārtām/šķirām agrāk pastāvošajās politiskajās iekārtās.
 - Dzimums, kura skaidrojumā tiek norādīts, ka “šeit pieder arī dažādas bioloģiskas novirzes (transseksualitāte u.c.)” , kas vērtējams pretrunīgi, jo mūsdienā pieejā šajā kontekstā tiek runāts par dzimtes jēdzienu un dzimtes identitāti, kuras ietveros dažādās izpratnes par seksualitāti un savu piederību pie kāda dzimuma nebūtu uzskatāmas par bioloģisko novirzi.
 - Veselības stāvoklis, kur būtu plašāk jāskaidro, kādos gadījumos var uzskatīt, ka cilvēks tiek diskriminēts veselības stāvokļa dēļ.
 - Pasaules uzskats, kas netiek pieminēts nevienā no analizētajiem likumiem – iespējams, šis kritērijs ir definēts pārāk plaši.
- Likumos izmantotie diskriminācijas aizlieguma un kritēriju formulējumi ir daudzveidīgi, kas var radīt grūtības to izpratnē un piemērošanā, īpaši bez papildu skaidrojumiem un resursiem viegli uztveramā valodā. Tāpat jānorāda, ka likumos ir atšķirības attiecībā uz diskriminācijas aizlieguma skaidrojumu dziļumu, un ne visos likumos diskriminācijas kritēriji ir formulēti vienādi, kas var radīt izaicinājumus to interpretācijā un praktiskajā pielietojumā.

3. Statistikas dati par diskriminācijas riskam pakļautām dažādām mazaizsargātām personu grupām Latvijā

3.1. Mazaizsargāto personu grupu definējums

Pastāv dažādi jēdzieni, kurus pētījumos un publiskajā telpā izmanto, lai raksturotu kādas grupas nelabvēlīgāku vai potenciāli nelabvēlīgāku stāvokli, salīdzinot ar sabiedrību kopumā. Piemēram, jēdziens “sociāli mazaizsargātas personu grupas” (definējums saskaņā ar Ministru kabineta noteikumiem Nr. 32 2005. gada 11. janvārī “Noteikumi par sociāli mazaizsargāto personu grupām”). Tāpat tiek izmantots skaidrojums “iedzīvotāju grupas, kas ir pakļautas nabadzības un sociālās atstumtības riskam” (Labklājības ministrijas definējums, saskaņā ar kuru statistisko informāciju apkopo arī Centrālā statistikas pārvalde⁵³).

Šī pētījuma kontekstā ar jēdzienu “mazaizsargāta personu grupa” tiek saprastas personas, kuras atbilst kādiem no 17 Satversmē⁵⁴ noteiktajiem kritērijiem. Diskriminācijas kritēriji ir – rase un ādas krāsa; tautība un etniskā izcelsme; valoda; dzimšana un bioloģiskā izcelsme; dzimums; vecums; invaliditāte; ģenētiskās īpašības, seksuālā orientācija; reliģiskā pārliecība; politiskā un cita pārliecība; pasaules uzskats; partijas piederība; sociālais stāvoklis un sociālā izcelsme; dienesta stāvoklis; manta. Vienlaikus ir būtiski uzsvērt, ka mazākaizsargāta personu grupa nenozīmē, ka šajā grupā ietilpstošās personas automātiski saskaras ar diskrimināciju kādā no jomām.

Diskriminācijai ir gadījuma raksturs. Turpinājumā nodaļā konspektīvi ir sniegts katras grupas statistikas raksturojums.

3.2. Tautība, valoda un pilsonība

Latvijā tiek apkopoti statistikas dati par iedzīvotāju valstisko piederību, kas attiecīgi tiek iedalīta šādās grupās – Latvijas pilsoņi, Latvijas nepilsoņi, Krievijas pilsoņi un citu valstu pilsoņi (t.sk. ES valstu pilsoņi). Ir pieejami dati par pilsonības piešķiršanu un pilsonības zaudēšanu. Ir pieejami dati par iebrucēju (imigrantu) skaitu un viņu etnisko sastāvu un valstisko piederību. Statistikā tiek apkopota informācija par visu Latvijas iedzīvotāju etnisko piederību – kopā par 109 tautībām, kā arī pēc kategorijas “cita tautība” un “neizvēlēta un nezināma tautība”.⁵⁵ Taču nav pieejami statistikas dati par piederību noteiktai rasei (piemēram, pēc ādas krāsas).

⁵³ Centrālā statistikas pārvalde: Sociālā iekļaušanās. Riska grupas

⁵⁴ Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VIII nodaļa. Cilvēka pamattiesības.

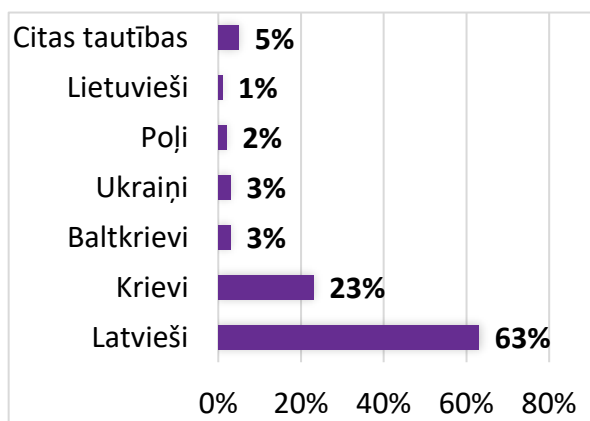
⁵⁵ Centrālā statistikas pārvalde (2024). Iedzīvotāji pēc tautības gada sākumā 1935 – 2024

Attiecībā uz valodas lietojumu pastāvīga un regulāra statistika uzkrāta netiek. Taču 2022. gadā ir veikts apsekojums, kurā ir apkopoti dati par pilngadīgu personu (18 – 69 gadi) dzimto valodu un mājās lietoto valodu, izdalot datus par šādām valodām: latviešu, latgaliešu, baltkrievu, krievu, ukraiņu, kā arī izdalot sadaļu “cita valoda”. Turpinājumā sniegta statistika par iepriekš minētajiem rādītājiem.

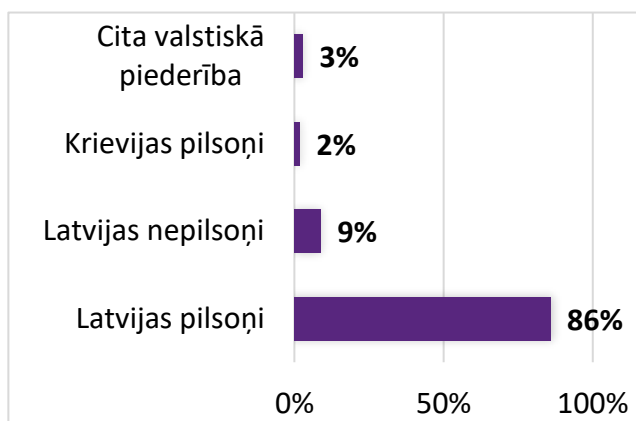
Saskaņā ar CSP datiem 2024. gada sākumā Latvijā dzīvoja 1,87 milj. iedzīvotāju. No visiem Latvijas iedzīvotājiem 63 % bija latvieši un 37 % pārejās tautības – 23 % krievi, 3 % baltkrievi, 3 % ukraiņi, 2 % poļi, 1 % lietuvieši un 5 % citi (skatīt attēlu Nr. 5). Kopumā lielāks pārejo tautību iedzīvotāju īpatsvars bija Rīgas reģionā (48 % no visiem) un Latgales reģionā (45 % no visiem).⁵⁶

Raugoties pēc valstiskās piederības, 2024. gada sākumā Latvijā 86 % bija Latvijas pilsoņi, 9 % nepilsoņi, 2 % Krievijas pilsoņi un 3 % ar citu valstisko piederību (skatīt attēlu Nr. 6).⁵⁷

Attēls 5. Latvijas iedzīvotāju īpatsvars pēc tautības 2024.01.01. (CSP)

Attēls 6. Iedzīvotāju īpatsvars pēc valstiskās piederības 2024.01.01. (CSP)

Diskriminācijas kontekstā bieži tiek runāts par romu iespējamu diskrimināciju un nepieciešamību īstenot pasākumus šīs etniskās grupas veiksmīgākai iekļaušanai sabiedrībā. 2024. gada sākumā Latvijā bija 4 630 romi, kas veidoja 0,2 % no visiem iedzīvotājiem. Visaugstākais romu īpatsvars bija Talsu un Daugavpils novadā (0,7 % no iedzīvotājiem), kā arī Limbažu, Tukuma, Dobeles un Krāslavas novadā (0,6 % no iedzīvotājiem).⁵⁸

Jānorāda, ka diskriminācijas pēc tautības un piederības rasei kontekstā ir lietderīgi palūkoties arī uz ilgtermiņa imigrācijas datiem. Pēdējo desmit gadu laikā jeb no 2013. līdz 2023. gadam imigrācija

⁵⁶ Centrālā statistikas pārvalde (2024). Iedzīvotāju skaits pēc tautības reģionos, novados, pilsētās, pagastos (atbilstoši robežām 2024. gada sākumā), apkaimēs un blīvi apdzīvotās teritorijās (eksperimentālā statistika) 2000 – 2024

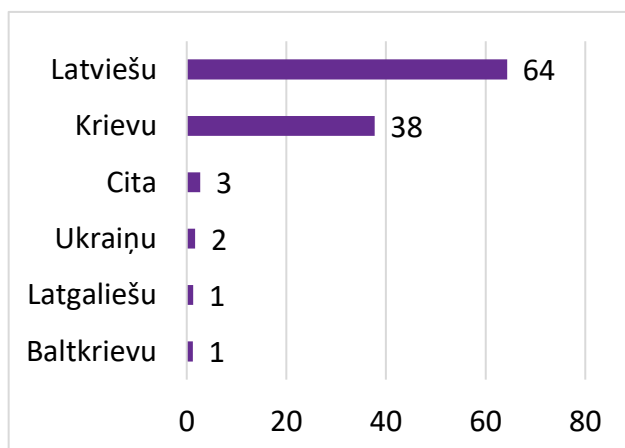
⁵⁷ Centrālā statistikas pārvalde (2024). Iedzīvotāju skaits pēc valstiskās piederības reģionos, novados, pilsētās, pagastos (atbilstoši robežām 2024. gada sākumā), apkaimēs un blīvi apdzīvotās teritorijās (eksperimentālā statistika) 2000 – 2024

⁵⁸ Centrālā statistikas pārvalde (2022). Sociālā iekļaušanās. Riska grupa: romi

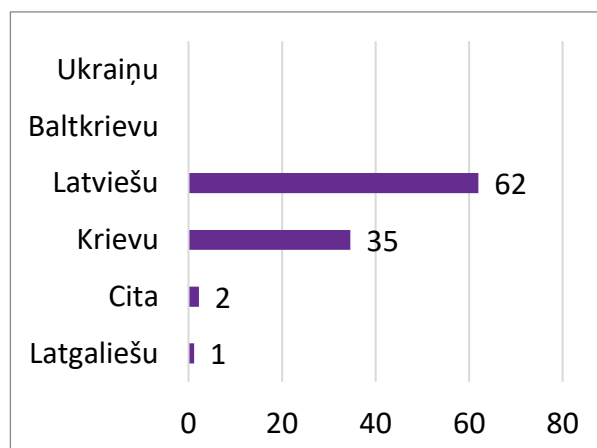
Latvijā ir pieaugusi par 125 % (pēdējo piecu gadu laikā jeb no 2018. līdz 2023. gadam – par 72 %). Lielāko imigrantu īpatsvaru veido latviešu reemigranti un ukraiņi. Taču desmitgadē kopumā visstraujāk pieaudzis Latvijā iebraukušo indiešu skaits (+5978 %), uzbeku skaits (+1060 %) un ukraiņu skaits (+1037 %).⁵⁹

Pēc 2022. gada datiem lielākajai sabiedrības daļai (iedzīvotājiem vecuma grupā 18 – 69 gadi) dzimtā valoda ir latviešu valoda (64 %), tai seko krievu valoda (38 %), ukraiņu valoda (2 %), latgaliešu valoda (1 %), baltkrievu valoda (1 %) un citas valodas (3 %) (skatīt attēlu Nr. 7). Jāņem vērā, ka vienai personai var būt vairākas dzimtās valodas. Attiecībā uz mājās lietoto valodu dati ir līdzīgi un nav novērojamas būtiskas atšķirības. Latviešu valodu mājās lieto 62 % iedzīvotāju, krievu valodu 35 % (skatīt attēlu Nr. 8).⁶⁰

Attēls 7. Dzimtā valoda iedzīvotājiem vecumā 18 – 69 gadi 2022. gadā, % (CSP)

Attēls 8. Mājās lietotā valoda iedzīvotājiem vecumā 18 – 69 gadi 2022. gadā, % (CSP)

Vislielākais latviešu kā dzimtās valodas īpatsvars bijis Vidzemes reģionā (92 % tā bijusi dzimtā valoda un 92 % to lieto mājās). Tam seko Kurzemes, Zemgales un Pierīgas reģioni (dzimtā valoda tā ir bijusi 74–78 % iedzīvotāju un mājās to lieto 75–79 % iedzīvotāju). Vismazāk latviešu valodu lieto un kā dzimtā valoda tā ir bijusi Latgales reģionā un Rīgā. Latgalē latviešu kā dzimtā valoda bijusi 46 % iedzīvotāju, mājās to lieto 34 % iedzīvotāju. Attiecībā uz Rīgu – dzimtā valoda tā ir bijusi 48 % iedzīvotāju un mājās to lieto 44 % iedzīvotāju.⁶¹

⁵⁹ Centrālā statistikas pārvalde (2024). Starptautisko ilgtermiņa migrantu etniskais sastāvs

⁶⁰ Centrālā statistikas pārvalde (2022). Valodu lietojums (dzimtā valoda un mājās lietotā valoda) sadalījumā pa reģioniem 2022. gadā (procentos no iedzīvotāju skaita attiecīgajā grupā)

⁶¹ Turpat.

3.3. Dzimšana un izcelsme

Dzimšanas kritērijs apzīmē statusu, kas saistīts ar personas dzimšanu un bioloģisko izcelsmi, t.i., bioloģisko saistību ar vecākiem un citiem radiniekiem – piemēram laulībā vai ārļaulībā dzimis bērns, Latvijā vai ārvalstīs dzimis bērns u.c.⁶² Latvijā tiek apkopoti dati par bērnu dzimšanu, tai skaitā, laulībā un ārpus laulības, bērnu dzimšanu atkarībā no Latvijas reģiona, kā arī par bērnu skaitu, kas atrodas ārpusģimenes aprūpē.

2023. gadā Latvijā piedzima 14,5 tūkst. dzīvi dzimuši bērni, no tiem 63 % bija laulībā dzimuši un 37 % ārpus laulības dzimuši.⁶³ Rīgas reģionā laulībā dzimušo bērnu īpatsvars ir bijis visaugstākais (71 %), tam seko Latgales reģions (64 %) un Zemgales reģions (55 %). Viszemākais laulībā dzimušo bērnu īpatsvars bijis Kurzemes un Vidzemes reģionos (katrā 53 %).⁶⁴ Raugoties uz pēdējās desmitgades datiem dinamiskā, novērojams laulībā dzimušo bērnu īpatsvara pieaugums – no 2013. gada rādītājs ir pieaudzis par astoņiem procentpunktiem.⁶⁵

Kā īpašu sociālo grupu, kas ir pakļauta augstākam sociālās atstumtības riskam, jāizceļ bāreņi un bez vecāku gādības palikušie bērni. Tie ir bērni, kurus vecāki ir atstājuši vai pametuši, kuru vecākiem ir atņemtas vecāka aizgādības tiesības, kuru vecāki atrodas bezvēsts prombūtnē vai kuru vecāki veselības problēmu dēļ ilgstoši nav spējīgi rūpēties par bērnu. Latvijā 2023. gadā 5 286 bērni atradās ārpusģimenes aprūpē, kas bija 1,5 % no visiem nepilngadīgajiem bērniem valstī. No tiem 499 bērni jeb desmitā daļa atradās bērnu sociālās aprūpes iestādēs. Pārējie – pie aizbildņiem vai audžuģimenēs.⁶⁶

3.4. Dzimums un dzimte

Latvijā tiek apkopoti statistikas dati dzimumu griezumā, tai skaitā, bet ne tikai par dzimumu proporciju dažādos Latvijas reģionos, dzimumu sadalījumu vecuma grupās, dzimuma sadalījumu izglītībā, nodarbinātībā, bērnu aprūpē, veselības jomā, par dažādus pakalpojumus saņēmušo skaitu sadalījumu pēc dzimuma. Dzimumu griezumā tiek apkopoti dati arī par vardarbībā cietušām personām, par vardarbības veicējiem, notiesātajiem un citos griezumos.

⁶² Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VIII nodaļa. Cilvēka pamattiesības.

⁶³ [Centrālā statistikas pārvalde \(2024\). Dzīvi dzimušo skaits laulībā un ārpus laulības pēc mātes vecuma](#)

⁶⁴ [Centrālā statistikas pārvalde \(2024\). Dzīvi dzimušo skaits laulībā un ārpus laulības reģionos un valstspilsētās](#)

⁶⁵ [Centrālā statistikas pārvalde \(2024\). Dzīvi dzimušo skaits laulībā un ārpus laulības pēc mātes vecuma](#)

⁶⁶ [Centrālā statistikas pārvalde \(2024\). Sociālā iekļaušanās. Riska grupa: Bāreņi un bez vecāku gādības palikušie bērni](#)

Pēdējos gados aizvien plašākas diskusijas publiskajā telpā ir saistītas ar dzimtes identitāti jeb piederību vīriešu vai sieviešu dzimumam. Personas, kuru dzimumidentitāte atšķiras no dzimšanas brīdī piešķirtās dzimtes, un kuras vēlas atspoguļot dzimumidentitāti veidā, kas atšķiras no dzimšanas brīdī piešķirtās dzimtes, apzīmē ar jēdzienu transpersona.⁶⁷ Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldei ir pieejami tikai to personu dati, kuri ir veikuši dzimuma maiņu un attiecīgi mainījuši ierakstu savos personu apliecinajos dokumentos. Tādējādi nav ziņu par patieso grupas lielumu Latvijas sabiedrībā, jo ne visas personas veic ieraksta maiņu dokumentos.

Turpinājumā sniegta galvenā statistika par dzimumu sadalījumu dažādās jomās.

No 2024. gada sākumā Latvijā dzīvojošajiem 1,87 milj. iedzīvotājiem 46 % bija vīrieši un 54 % bija sievietes. Tradicionāli Latvijā piedzimst vairāk zēnu, taču sievietēm vienmēr ir bijis vidēji augstāks dzīves ilgums, kā rezultātā sievietes sabiedrībā kopumā ir vairāk. Raugoties reģionāli, līdzīgāka dzimumu proporcija 2024. gada sākumā bijusi Vidzemes un Zemgales reģionā (abos reģionos bija 48 % vīriešu un 52 % sieviešu). Savukārt vislielākā dzimumu disproporcija bijusi Rīgas reģionā (45 % vīriešu un 55 % sieviešu).⁶⁸ No visiem Latvijas iedzīvotājiem 70 % dzīvoja pilsētās un 30 % laukos. Vērtējot datus dzimumu griezumā, redzams, ka sievietes, salīdzinot ar vīriešiem, lielākā īpatsvarā dzīvo pilsētās (72 % sieviešu, 68 % vīriešu).⁶⁹

Dzimums ir viens no kritērijiem, kas dominē iesniegumos Tiesībsarga birojā par iespējamu diskrimināciju – vidēji katrs piektais iesniegums ir saistīts ar iespējamu pārkāpumu dzimuma dēļ. Pamatā tas bijis nodarbinātības jomā, taču bieži arī publiskā sektora darbībā un pieejā precēm un pakalpojumiem privātā sektorā.⁷⁰ Saskaņā ar Centrālās statistikas pārvaldes sagatavoto apskatu ir vairākas jomas, kurā atspoguļojas atšķirības dzimumu līdztiesībā. Turpinājumā raksturotas būtiskākās no tām:

- Latvijā ir būtiski augstāks sieviešu ar augstāko izglītību īpatsvars. 2022. gadā 41 % sieviešu un 25 % vīriešu (15 – 74 gadu vecumā) bija augstākā izglītība. Vienlaikus zinātņu doktora proporcija starp dzimumiem bijusi līdzīga. Vīrieši kopumā biežāk nekā sievietes pēc pamatzglītības iegūšanas neturpina mācības.⁷¹
- Nodarbinātības jomā labvēlīgāka situācija bijusi vīriešiem. Viņu nodarbinātības līmenis ir augstāks nekā sieviešu, vienlaikus pēc pensionēšanās sievietes ir tās, kuras ilgāk paliek

⁶⁷ [European Institute for Gender Equality: Transpersona](#)

⁶⁸ [Centrālā statistikas pārvalde \(2024\). Iedzīvotāji pēc dzimuma un vecuma reģionos, valstspilsētās un novados gada sākumā](#)

⁶⁹ [Centrālā statistikas pārvalde \(2024\). Iedzīvotāji laukos un pilsētās pēc dzimuma gada sākumā](#)

⁷⁰ Saskaņā ar Tiesībsarga biroja sniegto informāciju par laika periodu no 2021. gada līdz 2024. gada jūlijam

⁷¹ [Centrālā statistikas pārvalde \(2023.\) Dzimumu līdztiesība: Informatīvais apskats](#)

aktīvas darba tirgū. Sievietes biežāk ir nodarbinātas zemāk atalgotās nozarēs un profesijās. 2022. gadā sieviešu vidējā bruto stundas izpeļņa bija par 17 % zemāka nekā vīriešu izpeļņa. Sievietes biežāk ir nodarbinātas mazāk atalgotajā sabiedriskajā sektorā, retāk ieņem augstus amatus lēmumus pieņemošās pozīcijās. Attiecīgi sievietes saņem arī mazākas pensijas un ir vairāk pakļautas nabadzības riskam.⁷²

Politiskajos amatos gadu gaitā dominē vīrieši, kopumā lēnām pieaug arī sieviešu politiku īpatsvars. 2022. gadā no Saeimā ievēlētajiem deputātiem 70 % bija vīrieši, bet 30 % – sievietes. Līdzīga proporcija bijusi arī pašvaldību vēlēšanās. Par pašvaldību vadītājiem būtiski biežāk kļūst vīrieši – piemēram, pēdējās pašvaldību vēlēšanās tikai trīs no 43 pašvaldībām vadīja sievietes. Tiesu sistēmā savukārt izteikti dominē sievietes. 2022. gadā 81 % tiesnešu bija sievietes, 88 % notāru bija sievietes, 60 % prokuratūrā nodarbināto bija sievietes un puse no advokātiem bija sievietes.⁷³

- Sievietes biežāk nekā vīrieši ir tās, kuras uzņemas gādību par bērnu aprūpi. No visām vientuļā vecāka ģimenēm, kurās dzīvo vismaz viens nepilngadīgs bērns, 84 % bija vientuļās mātes ģimenes. Arī kopdzīvē esoši pāri nevienlīdzīgi dala ikdienas pienākumus. Sievietes biežāk nekā vīrieši gatavo ēst un veic mājsaimniecības darbus, pārvietojas ar iemeslu pavadīt/sagaidīt bērnus, kā arī biežāk dodas bērna kopšanas atvaļinājumā un visbiežāk ir tās, kas ņem darba nespējas lapas.⁷⁴
- Veselības jomā labāki rādītāji tradicionāli bijuši sievietēm. Sieviešu vidējais mūža ilgums ir par desmit gadiem augstāks nekā vīriešiem, tāpat sievietēm ir par diviem gadiem augstāks veselīgi nodzīvoto dzīves gadu skaits, lai gan te jānorāda, ka abu dzimumu gadījumā Latvijas rādītājs uz ES fona vērtējams kā zems. Savukārt vīrieši biežāk nekā sievietes smēķē, kā arī retāk apmeklē ārstus. Vīriešiem biežāk ir liekā svara problēmas.⁷⁵
- Turpretī vardarbības jautājumos sievietes ir neaizsargātākas par vīriešiem. 2021. gadā katra ceturtā sieviete un katrs piektais vīrietis 18–74 gadu vecumā ir pieredzējuši fizisku vai seksuālu vardarbību. Vardarbības veicējs biežāk bijis vīrietis (89 % gadījumu pret sievieti, 95 % gadījumu pret vīrieti), bet retāk sieviete (18 % gadījumu pret sievieti, 11 % – pret vīrieti). Vīrieši biežāk ir tīšu smagu miesas bojājumu upuri. Savukārt sievietes biežāk ir seksuālas vardarbības, tai skaitā izvarošanas, pavešanas netiklībā un citu seksuālo nodarījumu upuri.

⁷² Turpat.

⁷³ Turpat.

⁷⁴ Turpat.

⁷⁵ Turpat.

Izteikts vīriešu pārsvars vērojams gan noziedzīgus nodarījumus izdarījušo personu skaitā, gan notiesāto skaitā.⁷⁶

3.5. Vecums

Latvijā ir pieejami daudzpusīgi statistikas dati vecuma grupu griezumā, tai skaitā, kombinējot ar dažādiem citiem diskriminācijas kritērijiem, tostarp sociāli ekonomisko stāvokli. Ir pieejama statistika par iedzīvotāju skaitu pēc vecuma, par dažādu pakalpojumu saņēmēju skaitu pēc vecuma, par laulības noslēgušo skaitu, par darba samaksu, notiesāto personu skaitu pēc vecuma un daudzos citos griezumos.

Latvijā 2024. gada sākumā no visiem Latvijas iedzīvotājiem 16 % bija līdz darbspējas vecumam, 61 % darbspējas vecumā un 23 % iedzīvotāju virs darbspējas vecuma.⁷⁷ Diskriminācijas kontekstā var izcelt divas grupas – bērni un jaunieši, kā arī pensijas vecuma personas, jo tās ir grupas, kuras biežāk sava vecuma dēļ var saskarties ar diskrimināciju.

Bērni līdz 17 gadu vecumam

Saskaņā ar CSP veiktu apkopojumu 2022. gada sākumā Latvijā 19 % no iedzīvotājiem bija bērni līdz 17 gadiem.⁷⁸ Mūsdienās bērni kopumā dzimst aizvien vecākām sievietēm – pieaug vidējais dzemdētāju vecums. Lielāks īpatsvars bērnu slimo ar cukura diabētu, mazinās vakcionēto bērnu īpatsvars.⁷⁹ Situācija sociālajā jomā pēdējos gados arī nav bijusi iepriecinoša. Bērnu skaits, kuriem tiek maksāti uzturlīdzekļi, ilgtermiņā ir pieaudzis. Tāpat ir pieaudzis reģistrēto parādnieku skaits, kuri izvairās no uzturlīdzekļu došanas saviem bērniem. Tādējādi bērni vairāk nekā citi var būt pakļauti nabadzības riskam. Ilustratīvi 2020. gadā tika veikts novērtējums, kurā konstatēts, ka 18 % bērnu līdz 17 gadu vecumam dzīvoja māsaimniecībās ar neapmierinošiem apstākļiem – mājoklī bija tekošs jumts, mitras sienas, griesti vai mājas pamati, vai trupe logu rāmjos, durvīs vai grīdās, kas ir vērtējams kā kritiski augsts rādītājs.⁸⁰ Tāpat pēdējā desmitgadē ir pieaudzis to bērnu skaits, kuru dzīvība, veselība vai attīstība ir apdraudēta vardarbības dēļ vai ir pamatotas aizdomas par vardarbību. Ir pieaudzis bērnu skaits, kuri ir pamesti vai atrodas tādos apstākļos, kas ir tiem

⁷⁶ Turpat.

⁷⁷ [Centrālā statistikas pārvalde \(2024\). Iedzīvotāji pēc dzimuma un vecuma grupām reģionos, pilsētās, novados, pagastos, apkaimēs un blīvi apdzīvotās teritorijās gada sākumā](#)

⁷⁸ [Centrālā statistikas pārvalde \(2024\). Bērni Latvijā](#)

⁷⁹ Turpat.

⁸⁰ Turpat.

bīstami, var kaitēt viņu dzīvībai, veselībai vai attīstībai. Ir pieaudzis bērnu skaits, kuri apdraud savu veselību un attīstību, piemēram, lietojot alkoholu, toksiskās, narkotiskās, psihotropās vai citas apreibinošās vielas.⁸¹

Attiecībā uz jauniešu grupu (18 – 24 gadi), redzams, ka ir pieaudzis 20 – 24 gadus vecu jauniešu īpatsvars, kuri studē augstākajās izglītības iestādēs, 2021. gadā šis rādītājs sasniedza 42 %.⁸²

Kopumā kā pozitīvs aspekts novērtējams arī tas, ka pēdējā desmitgadē ir samazinājies to jauniešu skaits, kuru iegūtais izglītības līmenis bija pamatizglītība vai zemāka un kuri vairs neturpināja mācības. Pētījumā nav pieejami svaigākie dati par jauniešu situāciju 2023. gadā, bet pēc vēsturiskajiem 2018. gada datiem 60 % jauniešu vecumā 18 – 24 gadi bija kādas izglītības iestādes skolēni/audzēkņi/studenti.⁸³ Savukārt 11 % jauniešu vecumā 18 – 24 gadi nemācījās un nestrādāja. Visvairāk jauniešu, kuri nemācījās un nestrādāja bija Latgalē (18 %) un Vidzemē (18 %), savukārt vismazāk Rīgā (5 %). Atlikusī daļa jeb 29 % bija nodarbināti. Kopumā jaunie vīrieši biežāk nekā jaunietes bija nodarbināti, kas skaidrojams ar to, ka sievietes biežāk izvēlas turpināt mācības.⁸⁴

2017. gadā ceturtdaļa Latvijas jauniešu (18 – 24 gadi) bija pakļauti nabadzības vai sociālās atstumtības riskam. Lai arī savu veselību jaunieši kopumā lielākoties novērtē kā labu, 2017. gadā EU-SILC apsekojumā 21 % jauniešu norādīja tādu auguma un svara proporciju, kas atbilst liekā svara vai aptaukošanās pazīmēm pēc ķermeņa masas indeksa definīcijas (ķermeņa masas indekss ≥ 25). Jaunu vīriešu vidū šī problēma ir novērota biežāk – 27 % vīriešiem un 16 % sievietēm vecumā 18–24 gadi ķermeņa masas indekss atbilst liekā svara vai aptaukošanās rādītājiem.⁸⁵

Pensijas vecuma personas (65 un vairāk gadi)

Pensijas vecuma personas ir personas, kuras ir virs darbspējas vecuma. Dažādās publikācijās tiek izmantots arī jēdziens – seniori. 2024. gada sākumā Latvijā dzīvoja 399,5 tūkst. senioru vecumā 65 gadi un vairāk, veidojot piektdaļu no visiem iedzīvotājiem. Pensijas vecumā izteikti dominē sieviešu īpatsvars – tikai trešdaļa no iedzīvotājiem šajā vecumā ir vīrieši.⁸⁶ Latvijā līdzīgi kā visā Eiropā sabiedrība strauji noveco – pieaug virs darbspējas vecuma esošo iedzīvotāju īpatsvars, palielinās

⁸¹ Turpat.

⁸² Turpat.

⁸³ [Centrālā statistikas pārvalde \(2019\). Jaunieši 18-24. gadi](#)

⁸⁴ Turpat.

⁸⁵ Turpat.

⁸⁶ [Centrālā statistikas pārvalde \(2022\). Sociālā iekļaušanās. Riska grupa: pensijas vecuma cilvēki \(65+\), īpaši sievietes un tie, kuri dzīvo vieni](#)

demogrāfiskā slodze, kas rada izaicinājumus valsts sociālajam budžetam. Lai mazinātu sagaidāmos riskus un demogrāfiskās slodzes pieaugumu, pensionēšanās vecums Latvijā pakāpeniski tiek paaugstināts.

Lielākie izaicinājumi, ar kuriem saskaras pensijas vecuma personas, ir zemi ienākumi un veselības problēmas, tostarp pieeja veselības pakalpojumiem. Attiecībā uz ienākumiem jānorāda, ka pensionāru mājsaimniecību rīcībā esošie ienākumi uz vienu mājsaimniecības locekli mēnesī ir zemāki nekā vidēji Latvijas mājsaimniecībās kopumā. Turklāt senioru mājsaimniecībās gandrīz divas trešdaļas veido izdevumi pamatvajadzībām.⁸⁷ 2023. gadā vidējā pensija Latvijā bija 513 EUR.⁸⁸ Nodarbinātības līmenis pensijas vecuma personu vidū (65 – 74 gadi) bija 24 %.⁸⁹ 2022. gadā nabadzības riska indekss pensionāru vecuma grupā bija 46 %.⁹⁰ Latvijā bija 144,8 tūkstoši mājsaimniecību, kurās pensijas vecuma persona dzīvoja viena.⁹¹ Tādējādi šie seniori vēl lielākā mērā ir pakļauti nabadzības riskam.

Attiecībā uz veselības jautājumiem – trešdaļa pensijas vecuma personu savu veselību vērtē kā sliktu, aptuveni puse kā vidēju. Senioru vidū plaši izplatīta problēma ir nespēja atļauties medikamentus, izmeklējumus un ārsta, zobārsta apmeklējumu.⁹²

3.6. Invaliditāte, veselības stāvoklis un ģenētiskās īpašības

Latvijā tiek apkopoti statistikas dati par cilvēkiem ar invaliditāti (gan bērniem, gan pilngadīgām personām) pēc to dzīvesvietas, invaliditātes smaguma un FT veida. Ir pieejama informācija par ar invaliditāti atzīto personu skaitu dalījumā pēc invaliditātes cēloņiem (piemēram, invaliditāte radusies infekcijas slimības rezultātā, ļaundabīga audzēja, psihiskas saslimšanas u.c. saslimšanu rezultātā). Tāpat ir pieejama informācija par personu ar invaliditāti nodarbinātību, par šīm personām sniegtajiem sociālajiem pakalpojumiem un sociālo palīdzību, pabalstiem un pensijām.

Attiecībā uz veselības stāvokli, var iegūt datus par to personu skaitu, kuri ilgstoši atrodas darbnespējā. Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūra var sagatavot un sniegt datus par pabalstu

⁸⁷ Centrālā statistikas pārvalde (2021). Seniori Latvijā: informatīvais apskats

⁸⁸ Centrālā statistikas pārvalde (2024). Izmaksāto pensiju vidējais apmērs pēc pensijas veida un pensijas saņēmēja dzimuma (eiro) 1991 – 2023

⁸⁹ Centrālā statistikas pārvalde (n.d.). Sociālā iekļaušanās. Nodarbinātība

⁹⁰ Centrālā statistikas pārvalde (2024). Nabadzības risks un sociālā atstumtība Latvijā

⁹¹ Centrālā statistikas pārvalde (2022). Sociālā iekļaušanās. Riska grupa: pensijas vecuma cilvēki (65+), īpaši sievietes un tie, kuri dzīvo vieni

⁹² Centrālā statistikas pārvalde (2021). Seniori Latvijā: informatīvais apskats

saņēmēju skaitu pēc darbnespējas cēloņa un šo pabalsta saņēmēju vidējo vecumu, darbnespējas ilgumu jeb apmaksāto dienu skaitu uz vienu gadījumu, dalījumu pēc administratīvās teritorijas.

Slimību profilakses un kontroles centrs publicē datus par iedzīvotāju saslimstību ar dažādām slimībām (piemēram, cukura diabēts, ļaundabīgi audzēji, traumas, psihiskas saslimšanas, arodslimības u.c., t.sk. demogrāfisko pazīmju griezumā), datus par veselību ietekmējošiem paradumiem (smēķētāju skaitu, alkohola patēriņu, ārstu apmeklējumu u.c.). Ir pieejama statistika par cilvēkiem ar retām saslimšanām, kas ir reģistrēti Latvijas Reto slimību reģistrā. Šie dati attiecināmi ir pieejami dalījumā pēc dzimuma un vecuma (bērns, pieaugušais). Nav pieejami dati, kas raksturotu iedzīvotājus pēc to ģenētiskajām īpašībām. Turpinājumā sniegts nozīmīgāko datu par invaliditāti un iedzīvotāju veselības stāvokli raksturojums.

2023. gadā Latvijā bija 9 372 bērni ar invaliditāti⁹³ un 204 158 pilngadīgas personas ar invaliditāti.⁹⁴ Bērnu ar invaliditāti vidū visbiežāk izplatītais FT veids ir “dažādi cita veida funkcionālie traucējumi vai funkcionālo traucējumu veids nav norādīts”, otrs biežākais FT veids ir “psihiskie un uzvedības funkcionālie traucējumi”. Vislielākais bērnu ar invaliditāti skaits uz 1000 iedzīvotājiem ir Latgales reģiona pašvaldībās – Balvu novadā (46), Varakļānu novadā (38), Rēzeknē (37), Rēzeknes novadā (34) un Krāslavas novadā (33).⁹⁵

Arī vislielākais pilngadīgo personu ar invaliditāti skaits uz 1000 iedzīvotājiem ir bijis Balvu novadā (225) un Rēzeknes novadā (181), tam seko Ludzas novads (194) un Talsu novads (192). Pēc invaliditātes smaguma pakāpes vislielākais īpatsvars pilngadīgo personu bija ar smagu jeb 2. invaliditātes grupu (44 %) un ar mērenu jeb 3. invaliditātes grupu (42 %). Ļoti smaga jeb 1. invaliditātes grupa bija 14 % personu (skatīt attēlu Nr. 9). Pilngadīgo personu vidū visbiežāk izplatīta ir invaliditāte, kas noteikta saistībā ar kustību FT un psihiskiem, uzvedības traucējumiem (skatīt attēlu Nr. 10).⁹⁶

Raksturojot pieaugušo personu ar invaliditāti skaitu pēc nodarbinātības statusa, jānorāda, ka jo smagāka ir invaliditāte, jo likumsakarīgi arī būtiski mazāks īpatsvars personu ir nodarbinātas. No visām personām ar 3. invaliditātes grupu nodarbinātas bija nedaudz mazāk kā puse. No visām personām ar 2. invaliditātes grupu nodarbināta bija piektā daļa personu. Savukārt ar 1. invaliditātes grupu nodarbinātas bija vien 5 % personas.⁹⁷

⁹³ [Centrālā statistikas pārvalde \(2023\). Bērni ar invaliditāti](#)

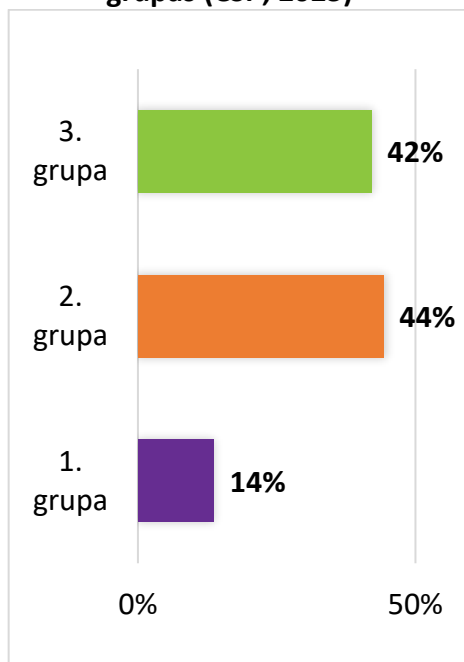
⁹⁴ [Centrālā statistikas pārvalde \(2023\). Pilngadīgas personas ar invaliditāti](#)

⁹⁵ [Centrālā statistikas pārvalde \(2023\). Bērni ar invaliditāti](#)

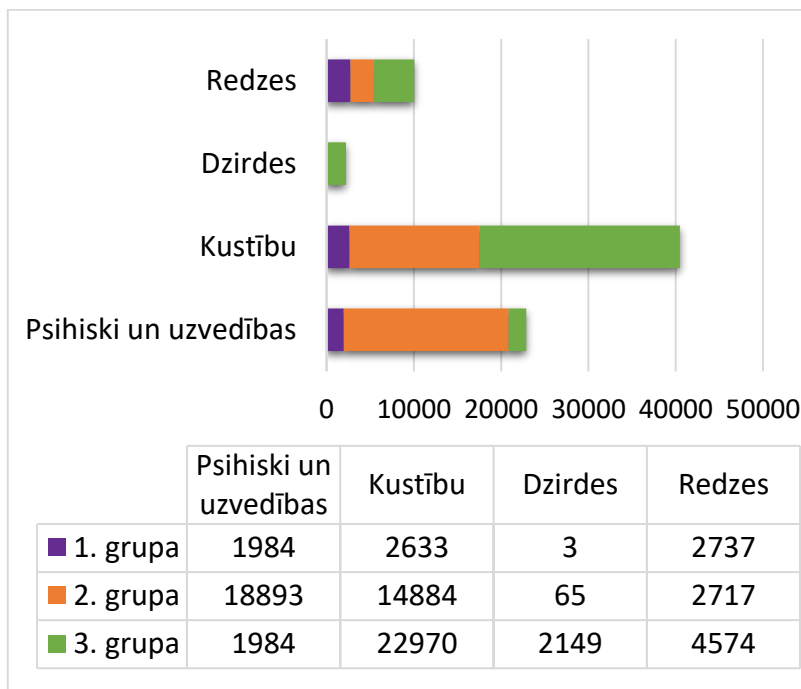
⁹⁶ [Centrālā statistikas pārvalde \(2023\). Pilngadīgas personas ar invaliditāti](#)

⁹⁷ Turpat.

Attēls 9. Pilngadīgas personas ar invaliditāti pēc invaliditātes grupas (CSP, 2023)

Attēls 10. Pilngadīgas personas ar invaliditāti pēc FT veida (CSP, 2023)

Raksturojot sabiedrības veselības datus, jānorāda, ka:

- 2023. gadā kopā tika reģistrēti 19 203 ievainojumi;
- 2023. gadā pirmreizēji tika reģistrēti 2 820 jauni pacienti ar psihiskiem un uzvedības traucējumiem psihaktīvo vielu lietošanas dēļ. Šajā pašā gadā ilgtermiņa farmakoloģiskās opioīdu atkarības ārstēšanas programmās tika uzņemti 188 pacienti⁹⁸;
- 2022. gadā uzskaitē esošo pacientu ar cukura diabētu skaits bija 98 055, no tiem ar I tipa cukura diabētu – 5 162, II tipa cukura diabētu 92 187, citu precizētu / neprecizētu cukura diabētu 706 personas⁹⁹;
- 2022. gadā reģistrā esošo pacientu skaits ar psihiskiem un uzvedības traucējumiem bija 94 794 personas¹⁰⁰;
- 2021. gada beigās reģistrā esošo gadījumu skaits ar ļaundabīga audzēja diagnozi bija 86 541. 2021. gadā reģistrā uzņemto ļaundabīgo audzēju gadījumu skaits bija 8 554, neieskaitot gadījumus, kad diagnoze noteikta pēc nāves. Smagākās III un IV stadijas bija attiecīgi 1 316 un 1 593 audzēju gadījumos, kas veido 34 % no visa gadījumu kopskaita¹⁰¹;

⁹⁸ Slimību profilakses un kontroles centrs. Veselības statistikas datubāze: Psihiski un uzvedības traucējumi psihaktīvo vielu lietošanas dēļ

⁹⁹ Slimību profilakses un kontroles centrs. Veselības statistikas datubāze: Cukura diabēts

¹⁰⁰ Slimību profilakses un kontroles centrs. Veselības statistikas datubāze: Psihiski un uzvedības traucējumi

¹⁰¹ Slimību profilakses un kontroles centrs. Veselības statistikas datubāze: Ļaundabīgi audzēji

- 2021. gadā Reģistrā esošo Arodslimību gadījumu skaits bija 70 288. 2021. gadā pirmreizēji tika reģistrēti 8 715 arodslimību gadījumi (2022. gadā – 8 236 gadījumi).¹⁰²

Atsevišķa grupa kontekstā ar veselības stāvokli ir **pacienti ar retām saslimšanām**, kuriem ne vienmēr ir piešķirta invaliditāte. 2023. gadā Latvijas Reto slimību reģistrā bija iekļauti 14 882 iedzīvotāji. No tiem 56 % ir sievietes un 44 % ir vīrieši; 33 % bērni vecumā līdz 17 gadiem. Lielākai daļai pilngadīgo personu ar retām slimībām, saskaņā ar veiktās aptaujas datiem, ir pilnas/nepilnas slodzes darbs. Vienlaikus Latvijā varētu būt aptuveni 65 000 – 111 000 cilvēku, kam ir vai kādā dzīves posmā varētu būt kāda reta slimība.¹⁰³

3.7. Politiskā un reliģiskā pārliecība, piederība organizācijām, pasaules uzskats

Statistika par iedzīvotāju pasaules uzskatiem nav pieejama. Taču ir pieejami dati par partiju, draudžu biedriem, kas savā ziņā norāda arī uz biedru politisko vai reliģisko pārliecību. Ir pieejama informācija par reģistrētajām biedrībām un nodibinājumiem, tomēr nav precīza informācija, cik iedzīvotāju ir iekļautas šajās vienībās.

2023. gada sākumā Latvijā bija 26,4 tūkstoši aktīvu (nelikvidētu) sabiedrisko organizāciju, to apvienību, biedrību un nodibinājumu. No visām organizācijām aptuveni 90 % bija biedrības un nodibinājumi. Citi organizāciju veidi (sabiedriskās organizācijas, fondi, arodbiedrības, partijas, u.c.) veidoja 10 %.¹⁰⁴ Politisko partiju likuma 27. pants paredz politiskām partijām ik gadu iesniegt Uzņēmuma reģistram (partiju reģistra iestādei) partijas biedru reģistru. Saskaņā ar 2024. gada maija datiem, valstī kopumā bija reģistrētas 55 politiskās partijas, no kurām divas bija likvidācijas procesā. Šajās partijās kopumā bija reģistrēti 25 tūkstoši biedru. Vienlaikus jānorāda, ka vairākas partijas nebija iesniegušas datus par biedru skaitu, līdz ar to kopējais partiju biedru skaits varētu būt nedaudz lielāks. Pēc biedru skaita lielākās politiskās partijas ir “Vienotība” (2,2 tūkst. biedru), “Latvijas Zemnieku Savienība”, “Saskaņa” sociāldemokrātiskā partija, “Platforma 21”, “Latvija Pirmajā Vietā” (katrā 1,3 tūkst. biedru).¹⁰⁵

Reliģisko organizāciju un to iestāžu reģistrā ir iekļautas reliģiskās organizācijas, reliģisko organizāciju iestādes, kā arī Katoļu baznīcas publisko tiesību juridiskās personas. Pētījuma veikšanas brīdī nav pieejami dati par 2023. gadā reģistrēto organizāciju un to biedru skaitu. Taču

¹⁰² [Slimību profilakses un kontroles centrs. Veselības statistikas datubāze: Arodslimības](#)

¹⁰³ [Latvijas Reto slimību alianse \(2024\). Personu ar retām slimībām un viņu tuvinieku pieredze cilvēktiesību ievērošanā Latvijā](#)

¹⁰⁴ [Kultūras ministrija \(2024\). NVO sektora monitorings 2023](#)

¹⁰⁵ [Latvijas Republikas uzņēmumu reģistrs \(2024\). Informācija par politisko partiju biedru skaitu](#)

saskaņā ar CSP 2021. gada datiem, valstī reģistrēto reliģisko draudžu skaits bija 1111. Pēc konfesijas visvairāk bija Evaņģēliskā luterāņu, Romas katoļu un pareizticīgo draudzes.¹⁰⁶ Savukārt pēc reliģisko organizāciju pārskata datiem, kas iesniegti Tieslietu ministrijā 2019. gadā, kopumā visās konfesijās bija 1,3 milj. draudžu locekļu. Luterāņu konfesijas draudzes locekļu skaits bija 700 tūkst., katoļu konfesijas bija 334 tūkst., pareizticīgo konfesijas – 250 tūkst.¹⁰⁷ Jānorāda, ka draudzēs iesaistīto iedzīvotāju īpatsvars vērtējams kā ļoti augsts, tādējādi var secināt, ka, iespējams, reģistru dati ir novecojuši, piemēram, ietverot jau mirušu personu datus, vai draudzes locekļu skaitā tiek ietvertas, piemēram, visas kristītās personas.

3.8. Sociālais stāvoklis un sociālā izcelsme; dienesta stāvoklis; manta

Sociālais stāvoklis ir cilvēka pozīcija sabiedrības sociālajā hierarhijā, kas pamatojas uz piederību zināmām sabiedrības institūcijām, ienākumu un īpašumu, profesiju, izglītību un līdzīgām kategorijām, kā arī piederību noteiktam sociālam slānim, šķirai vai kārtai. Sociālais stāvoklis ir sabiedrības labumu sadales sistēmas rezultāts. Savukārt sociālā izcelsme ir sociālais stāvoklis, kas iegūts ar ģimenes saišu piederību. [...] Ar dienesta stāvokli ir domāta noteikta pozīcija valsts dienestā vai politisks amats.¹⁰⁸ Tādējādi šī grupa ir ļoti daudzpusīga un tās gadījumā var runāt gan par atšķirīgām sabiedrības grupām, gan problemātiku. Turpinājumā izceltas grupas, par kurām visbiežāk runā kontekstā ar nabadzības un sociālās atstumtības risku.

Ir pieejama statistiska par trūcīgiem un maznodrošinātām personām, tai skaitā, vecuma, ģimenes stāvokļa, veselības un nodarbinātības kontekstā. Ir pieejama informācija par ieslodzītajiem, bet nav pieejama informācija par bijušajiem ieslodzītajiem. Par bezpajumtniekiem precīzas statistikas nav. Ir pieejami tikai dati par patversmju apmeklētāju skaitu, taču tie neatspoguļo visu bezpajumtnieku kopumu. Attiecībā uz dienesta stāvokli precīzus datus nav iespējams iegūt, jo dienesta stāvoklis ir attiecināms kā uz militārpersonām un iekšlietu struktūrā nodarbinātām personām, tā uz valsts amatpersonām, valsts un pašvaldību darbiniekiem, valsts kapitālsabiedrību un privātā sektora uzņēmuma vadošajiem amatiem. Jēdziens ir plašs, tādējādi šādu statistiku ir grūti apkopot.

Trūcīgas un maznodrošinātas ģimenes un bezpajumtnieki. Latvijā 2023. gadā 13 % iedzīvotāju bija pakļauti materiālai un sociālai nenodrošinātībai. Lielākās riska grupas ir trūcīgās un

¹⁰⁶ Centrālā statistikas pārvalde (2022). Valstī reģistrēto reliģisko draudžu skaits sadalījumā pa konfesijām gada beigās

¹⁰⁷ Tieslietu ministrija (2019). Ziņojums par Tieslietu ministrijā iesniegtajiem reliģisko organizāciju pārskatiem par darbību 2019.gadā

¹⁰⁸ Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VIII nodaļa. Cilvēka pamattiesības.

maznodrošinātās mājsaimniecības, pensijas vecuma personas, īpaši sievietes un vientuļie pensionāri, pirmspensijas vecumā esošās personas un viena vecāka ģimenes, pieaugušie un bērni ar invaliditāti, kā arī bezdarbnieki. Kopumā 2023. gadā:

- starp 65 gadus un vecākiem iedzīvotājiem materiālai un sociālai nenodrošinātībai bija pakļauti 16 %;
- katrs piektais pirmspensijas vecuma iedzīvotājs bija pakļauts materiālai un sociālai nenodrošinātībai;
- starp iedzīvotājiem, kuri dzīvo mājsaimniecībās ar vienu pieaugušo un bērniem, bija gandrīz divreiz lielāks materiālai un sociālai nenodrošinātībai pakļauto īpatsvars (23 %) nekā starp visiem Latvijas iedzīvotājiem kopumā;
- teju katrs trešais jeb 31 % iedzīvotāju, kuriem bija stipri veselības problēmu radīti ierobežojumi veikt ikdienas aktivitātes mājās, darbā vai atpūtā bija pakļauts materiālai un sociālai nenodrošinātībai;
- materiālai un sociālai nenodrošinātībai bija pakļauti 40 % bezdarbnieku.¹⁰⁹

Bezpajumtnieki ir tieši saistīti ar materiālo un sociālo nodrošinātību, jo ir visredzamākais un galējais nabadzības un atstumtības apliecinājums. Pēc Labklājības ministrijas datiem personu, kuras izmantoja patversmes pakalpojumus, skaits 2023. gadā bija 6 151 persona.¹¹⁰ Tomēr reālais bezpajumtnieku skaits, visticamāk, ir lielāks, jo ne visi izmanto patversmes pakalpojumu. Īpašs izaicinājums ir saistīts ar “neredzamajiem cilvēkiem”, kas nav neviena dienesta redzeslokā.

Viena vecāka ģimenes. 2023. gadā Latvijā bija 277,3 tūkstoši mājsaimniecību ar bērniem līdz 24 gadu vecumam, no tām 31 % bija viena vecāka ģimenes. Viena vecāka ģimeņu mājsaimniecības lielākajā daļā gadījumu (60 %) ir mājsaimniecības ar vienu bērnu, 29 % – ar diviem bērniem un 10 % – ar trīs un vairāk bērniem. Trīs no četrām viena vecāka ģimenēm vienīgais pieaugušais ir bērna/bērnu mamma. Viena vecāka ģimenes biežāk sastopamas tieši lielākajās Latvijas pilsētās.¹¹¹ Būtiskākās problēmas, ar kurām saskaras viena vecāka ģimenes, ir finansiālās grūtības. Tām seko laika trūkums pievērsties bērnam (12 % gadījumu vecāks strādā vairākās darbavietās, lai finansiāli nodrošinātu ģimeni¹¹²), sociālā atbalsta tīkla trūkums, ja vecākam nav radnieku palīdzības, nespēja

¹⁰⁹ [Centrālā statistikas pārvalde \(2024\). Iedzīvotāju īpatsvars, kuri ir pakļauti materiālai un sociālai nenodrošinātībai \(procentos\)](#)

¹¹⁰ [Centrālā statistikas pārvalde \(2022\). Sociālā iekļaušanās. Riska grupa: bezpajumtnieki](#)

¹¹¹ [Centrālā statistikas pārvalde \(2022\). Sociālā iekļaušanās. Riska grupa: viena vecāka ģimenes](#)

¹¹² [Nulle, A. \(2024\). Viena vecāka ģimenes joprojām pakļautas augstam nabadzības riskam](#)

komunicēt ar bērniem par dažādiem jautājumiem, emocionālās grūtības šķiršanās un pēcšķiršanās procesā.¹¹³

Iepriekšēja sodāmība / atbrīvots ieslodzītais. Bijušie ieslodzītie nav noteikts kā atsevišķs diskriminācijas kritērijs, bet ir pieminēts kā papildu kritērijs Darba likumā. Kritērijs tiek izcelts, jo praksē pastāv sociālā atstumtība un aizspriedumi attiecībā pret bijušajiem ieslodzītajiem, kas var radīt arī viņu diskrimināciju dažādās jomās.

2023. gada beigās Latvijas ieslodzījuma vietās atradās 3271 persona, no kuriem nepilni 92 % bija vīrieši, nepilni 8 % sievietes un nepilns 1 % nepilngadīgie.¹¹⁴ Jāņem vērā, ka šī sabiedrības grupa ir bijusi izolēta no sabiedrības. Un sociālai atstumtībai ir tieša ietekme uz bijušā ieslodzītā spēju iekļauties sabiedrībā un atgriešanos pie “vecajiem kontaktiem un kriminogēnas uzvedības”. Liela daļa no bijušajiem ieslodzītajiem atkārtoti atgriežas cietumā. Saskaņā ar Ieslodzījuma vietu pārvaldes 2023. gada datiem 63 % no ieslodzītajiem sodu izcieš otro, trešo vai vairāk reizi.¹¹⁵

Būtiskākie izaicinājumi, ar kuriem saskaras ieslodzītie pēc iznākšanas no ieslodzījuma vietas, ir mājokļa neesamība patstāvīgas dzīves uzsākšanai, kas rada bezpajumtniecības risku. Tāpat bijušie ieslodzītie saskaras ar sociālo prasmju trūkumu, sabiedrības vienaldzīgu un nosodošu attieksmi, aizspriedumiem un bailēm no bijušajiem ieslodzītajiem. Piemēram, saskaņā ar 2023. gadā veiktās sabiedriskās domas pētījuma datiem, trešdaļai respondentu (36 %) būtu iebildumi dzīvot kaimiņos ar bijušo ieslodzīto, 41 % respondentu uzskata, ka nevarētu kļūt par tuvu draugu bijušajam ieslodzītajam. Vienlaikus arī gana liels īpatsvars (78 %) Latvijas iedzīvotāju uzskata, ka cilvēks, kurš vienu reizi izdarījis noziegumu, spēj laboties.¹¹⁶

Attiecībā uz darba devējiem, kategorisku “nē” bijušo ieslodzīto nodarbinātībai 2023. gadā ir teikuši 18 % uzņēmēju. Vismazāk iebildumu darba devējiem būtu nodarbināt bijušos notiesātos par braukšanu alkohola reibumā (puse aptaujāto nodarbinātu), savukārt visnegatīvāk darba devēji ir noskaņoti pret notiesātajiem par izvarošanu (kopumā 90 % nenodarbinātu). Līdzīga attieksme ir pret notiesātajiem par slepkavību (86 % nenodarbinātu). 82 % respondentu nenodarbinātu

¹¹³ LSM (2019). Psihologe: Viena vecāka ģimenēm palīdzības meklēšana ir liels izaicinājums

¹¹⁴ Centrālā statistikas pārvalde (2023). Sociālā iekļaušanās. Riska grupa: ieslodzītie un no ieslodzījuma vietām atbrīvotās personas

¹¹⁵ Ieslodzījuma vietu pārvalde (n.d.). Oficiālās statistikas pārskati

¹¹⁶ Ieslodzījuma vietu pārvalde (2023). Pētījums: Latvijas sabiedrība kļūst tolerantāka pret ieslodzītajiem un bijušajiem ieslodzītajiem

notiesātos par tīšiem miesas bojājumiem, savukārt 80 % respondentu kopumā neatbalsta notiesāto par narkotiku ražošanu, ieviešanu un izplatīšanu nodarbināšanu.¹¹⁷

Ieslodzīto kontekstā ir būtiski minēt arī viņu ģimenes, kas nereti līdz ar apgādnieka prombūtni ir pakļautas gan materiālai nenodrošinātībai, gan var tikt sociāli atstumtas līdz ar vecāka atrašanos ieslodzījumā. Vienlaikus ģimene ir nozīmīgs resurss bijušo ieslodzīto resocializācijai – 87 % ieslodzīto atzīst, ka ģimenes atbalsts ir svarīgākais faktors, lai varētu atgriezties sabiedrībā.¹¹⁸

3.9. Nodaļas kopsavilkums

- Šī pētījuma kontekstā ar jēdzienu “mazākaizsargāta personu grupa” tiek saprastas personas, kuras atbilst kādam no 17 Satversmē noteiktajiem kritērijiem. Vienlaikus ir būtiski uzsvērt, ka mazākaizsargāta persona nenozīmē automātisku šīs personas diskrimināciju kādā no jomām. Vienlaikus, noteiktu pazīmju kopuma un sabiedrības attieksmes dēļ risks varētu būt augstāks.
- Saskaņā ar CSP datiem, 2024. gada sākumā Latvijā dzīvoja 1,87 milj. iedzīvotāju. No tiem 46 % bija vīrieši un 54 % – sievietes, 70 % iedzīvotāju dzīvoja pilsētās un 30 % – laukos. No visiem iedzīvotājiem 16 % bija līdz darbspējas vecumam, 61 % – darbspējas vecumā un 23 % – virs darbspējas vecuma. 13 % iedzīvotāju bija pakļauti materiālai un sociālai nenodrošinātībai

Valstī dzīvoja 63 % latvieši un 37 % pārejās tautības. Imigrācija desmit gadu laikā (2013.–2023.) ir pieaugusi par 125 %. Visstraujāk pieaudzis Latvijā iebraukušo indiešu skaits (+ 6 tūkst. %), uzbeku skaits (+1 tūkst. %) un ukraiņu skaits (+1 tūkst. %). Valstī 86 % bija Latvijas pilsoņi, 9 % – nepilsoņi, 2 % – Krievijas pilsoņi un 3 % – ar citu valstisko piederību. Partijās reģistrēti vairāk nekā 25 tūkst. biedru, dažādās reliģiskajās draudzēs – vairāk nekā viens miljons draudžu locekļu.

- Pēc 2022. gada datiem lielākajai sabiedrības daļai (iedzīvotājiem vecuma grupā 18–69 gadi) dzimtā valoda bija latviešu valoda (64 %), tai sekoja krievu valoda (38 %), ukraiņu valoda (2 %), latgaliešu valoda (1 %), baltkrievu valoda (1 %) un citas valodas (3 %). Attiecībā uz mājās lietoto valodu dati ir ļoti līdzīgi un nav novērojamas būtiskas atšķirības. Latviešu valodu mājās lieto 62 % iedzīvotāju, krievu valodu 35 %. Vislielākais latviešu kā dzimtās

¹¹⁷ [Ieslodzījuma vietu pārvalde \(2023\). Pētījums: Latvijas sabiedrība kļūst tolerantāka pret ieslodzītajiem un bijušajiem ieslodzītajiem](#)

¹¹⁸ Turpat.

valodas īpatsvars ir Vidzemes reģionā. Vismazāk latviešu valoda kā dzimtā valoda ir bijusi Latgales reģionā un Rīgā.

- 2023. gadā no 14,5 tūkst. dzīvi dzimušiem bērniem 63 % bija laulībā dzimuši un 37 % ārpus laulības dzimuši. No visiem bērniem 5,3 tūkst. jeb 1,5 % atradās ārpusģimenes aprūpē. No tiem desmitā daļa jeb 0,5 tūkst. bērni atradās bērnu sociālās aprūpes centros. Izplatīts ģimenes modelis bija viena vecāka ģimenes (31 % no visām ģimenēm ar bērniem). Turklāt bieži vien apgādību uzņēmās mātes.
- Latvijā 21 % no iedzīvotājiem bija seniori jeb personas vecumā 65 gadi un vairāk. Liels skaits bija mājsaimniecību, kurās pensijas vecuma persona dzīvoja viena (144,8 tūkstoši). Vidējā pensija 2023. gadā bija 513 EUR, nodarbinātības līmenis (65–74 gadi) – 24 %. Materiālai un sociālai nenodrošinātībai bija pakļauti 16 % pensionāru.
- Raksturojot personas ar invaliditāti – 2023. gadā tie bija 9,4 tūkst. bērni, visbiežāk ar cita veida FT un psihiskiem un uzvedības traucējumiem. Un 204,2 tūkst. pilngadīgas personas, visbiežāk ar kustību un psihiskiem, uzvedības traucējumiem. Pilngadīgo personu skaitā ar smagāko jeb 1. invaliditātes grupu bija 14 % personu, ar 2. invaliditātes grupu 45 % personu un ar 3. invaliditātes grupu 43 % personu.

No visām personām ar 3. invaliditātes grupu nodarbinātas bija nedaudz mazāk kā puse personu. No visām personām ar 2. invaliditātes grupu nodarbināta bija piektdaļa personu. Savukārt ar 1. invaliditātes grupu nodarbinātas bija vien 5 % personas.

- Diskriminācijas riskam pakļauta un sociāli ievainojama grupa ir arī ieslodzītie un bijušie ieslodzītie. 2023. gadā ieslodzījumā atradās 3,3 tūkst. personu, no kurām nepilni 92 % bija vīrieši, nepilni 8 % sievietes un nepilns 1 % nepilngadīgie. Visbiežāk ieslodzījumā bija personas, kuras ir sodītas divas un vairāk reizes (63 % no ieslodzītajiem).
- Vērtējot statistikas datu pieejamību, secināms, ka:
 - **Ir pieejami statistikas dati** par iedzīvotāju valstisko piederību, pilsonības piešķiršanu un pilsonības zaudēšanu, iedzīvotāju etnisko sastāvu (tautībām), par bērnu dzimšanu (tai skaitā, laulībā un ārpus laulības), par bērnu skaitu, kas atrodas ārpus ģimenes aprūpē. Plaši un dažādos griezumos ir pieejami statistikas dati par dzimumu un vecumu. Ir dati par cilvēkiem ar invaliditāti, ir iespējams iegūt datus par personu skaitu, kuri ilgstoši atrodas darbnespējā un saņem slimības pabalstu, ir dati par iedzīvotāju saslimstību ar dažādām slimībām (piemēram, cukura diabēts, ļaundabīgi audzēji, traumas, psihiskas saslimšanas, arodslimības u.c.).

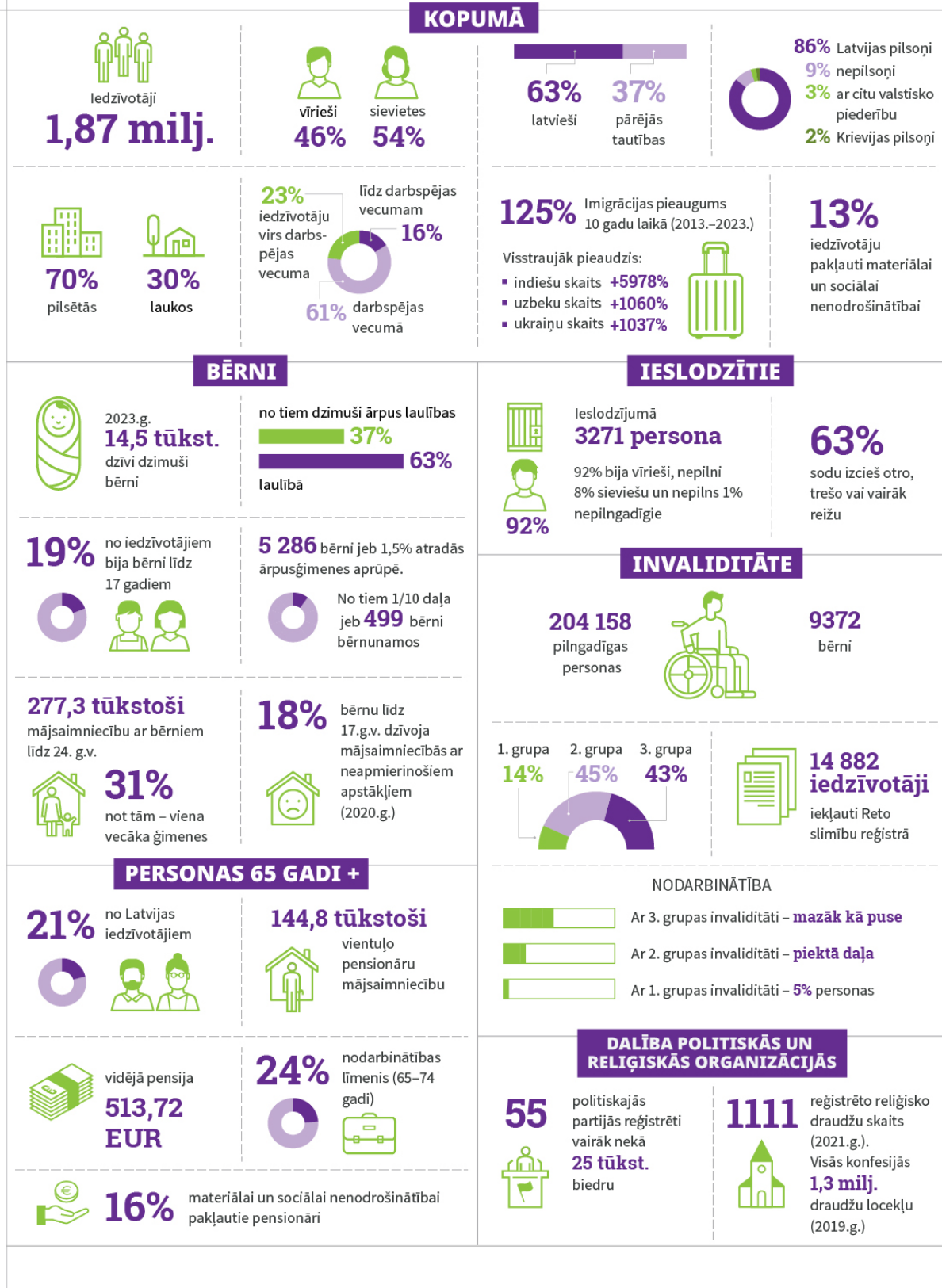
Ir pieejama statistiska par trūcīgiem un maznodrošinātām personām, par ieslodzītajiem, bet nav pieejama informācija par bijušajiem ieslodzītajiem. Attiecībā uz politisko un reliģisko pārliecību – ir pieejami dati par politiskajām partijām un to biedru skaitu, kā arī par reliģiskajām konfesijām un to draudžu locekļu skaitu.

- **Nav pieejami statistikas dati** par iedzīvotāju piederību noteiktai rasei (piemēram, pēc ādas krāsas u.c.), par iedzīvotāju seksuālo orientāciju. Nav datu, kas raksturotu iedzīvotājus pēc to ģenētiskajām īpašībām un pasaules uzskatiem, dienesta stāvokļa.
- **Nepilnīga statistika** ir attiecībā uz valodu lietojumu. Pastāvīga, regulāra statistika uzkrāta netiek. Taču 2022. gadā ir veikts apsekojums, kurā ir apkopoti dati par pilngadīgu personu (18–69 gadi) dzimto valodu un mājās lietoto valodu. Nav pieejama pilnvērtīga statistiska par transseksuālu personu skaitu. Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldei ir pieejami dati tikai par personu skaitu, kuri ir veikuši dzimuma maiņu. Par bezpajumtniekiem precīzas statistikas nav, ir pieejami dati par patversmju apmeklētāju skaitu, taču tie neatspoguļo visu bezpajumtnieku kopu.

Iepriekš raksturotā dažādu sociālo grupu statistika ir apkopota attēlā Nr. 11.

Attēls 11. Statistikas dati par mazākaizsargātām personu grupām (CSP, Labklājības ministrija, Tieslietu ministrija, Ieslodzījuma vietu pārvalde)

MAZĀKAIZSARGĀTĀS PERSONU GRUPAS LATVIJĀ 2023. GADĀ

4. Tiesībsarga biroja prakse diskriminācijas novēršanas jomā

4.1. Tiesībsarga biroja uzdevums un loma diskriminācijas novēršanā

LR tiesībsargs ir cilvēktiesību aizsardzības institūcija Latvijā. Tiesībsargs ir neatkarīgs savā darbībā, pakļaujoties vienīgi likumam. Tiesībsarga viena no funkcijām ir sekmēt vienlīdzīgas attieksmes principa ievērošanu un jebkāda veida diskriminācijas novēršanu.¹¹⁹ Gadījumos, kad pastāv aizdomas par diskrimināciju, iedzīvotāji var meklēt palīdzību Tiesībsarga birojā. Tiesībsargs bez maksas izskata iedzīvotāju sūdzības par visa veida diskrimināciju, sniedz tiesisku palīdzību diskriminācijas upuriem – juridiskas konsultācijas, izskata iesniegumus un ierosina pārbaudes lietas. Tiesībsargam, pabeidzot pārbaudes lietu un konstatējot pārkāpumu, ir tiesības vērsties tiesā. Papildus tam tiesībsargs informē sabiedrību par tiesībām netikt diskriminētam, veic neatkarīgus pētījumus un analīzi par diskriminācijas jautājumiem, kā arī publicē neatkarīgus ziņojumus, pēta iespējamus risinājumus un sniedz ieteikumus.¹²⁰

Tiesībsarga birojā šo uzdevumu fokusētai izpildei no 2024. gada 1. janvāra¹²¹ ir izveidota Diskriminācijas novēršanas nodaļa, kuras pienākums ir nodrošināt:

- 1) Tiesībsarga likumā noteikto tiesībsarga uzdevumu izpildi, ievērojot tiesībsarga stratēģijā noteiktos mērķus un prioritātes, visās biroja kompetencē un pilnvarojumā ietilpstošajās tiesību nodrošināšanas, aizsardzības un veicināšanas jomās ar mērķi novērst diskrimināciju, veicināt sabiedrības izpratni par minēto;
- 2) Juridisko palīdzību diskriminācijas upuriem, ja tiek konstatēts diskriminācijas aizlieguma pārkāpums;
- 3) ANO Konvencijas par personu ar invaliditāti tiesībām un citu Latvijai saistošu starptautisko tiesību normu, kā arī nacionālo normatīvo aktu īstenošanas diskriminācijas novēršanas jomā uzraudzību.¹²² Šis uzdevums ir noteikts arī tiesībsarga stratēģijā 2022.–2026. gadam.¹²³

¹¹⁹ [Tiesībsarga likums](#)

¹²⁰ [Latvijas Republikas tiesībsargs: Aizsardzības mehānismi pret diskrimināciju](#)

¹²¹ [Latvijas Republikas tiesībsargs: Saeimas deputātus informē par aktualitātēm un plāniem diskriminācijas jomā](#)

¹²² [Latvijas Republikas tiesībsargs: Par Tiesībsarga biroju](#)

¹²³ [Latvijas Republikas tiesībsarga stratēģija 2022. – 2026. gadam](#)

4.2. Tiesībsargam iesniegtie iesniegumi un ierosinātās lietas par diskrimināciju

Saskaņā ar tiesībsarga sniegto informāciju laika posmā no 2021. gada janvāra līdz 2024. gada jūlijam (ieskaitot) tiesībsargs no Latvijas iedzīvotājiem ir saņēmis 164 iesniegumus¹²⁴ par iespējamiem diskriminācijas aizlieguma pārkāpumiem. Sūdzības visbiežāk saņemtas par iespējamiem pārkāpumiem saistībā ar veselības stāvokli un invaliditāti (42 iesniegumi), par iespējamu diskrimināciju valodas (40 iesniegumi) un dzimuma dēļ (31 iesniegums). Vismazāk iesniegumi bijuši par reliģisko piederību un seksuālo orientāciju (skatīt attēlu Nr. 12). Attiecībā uz dzimtes identitāti (transpersonas), tiesībsargs nav saņēmis iesniegumus.

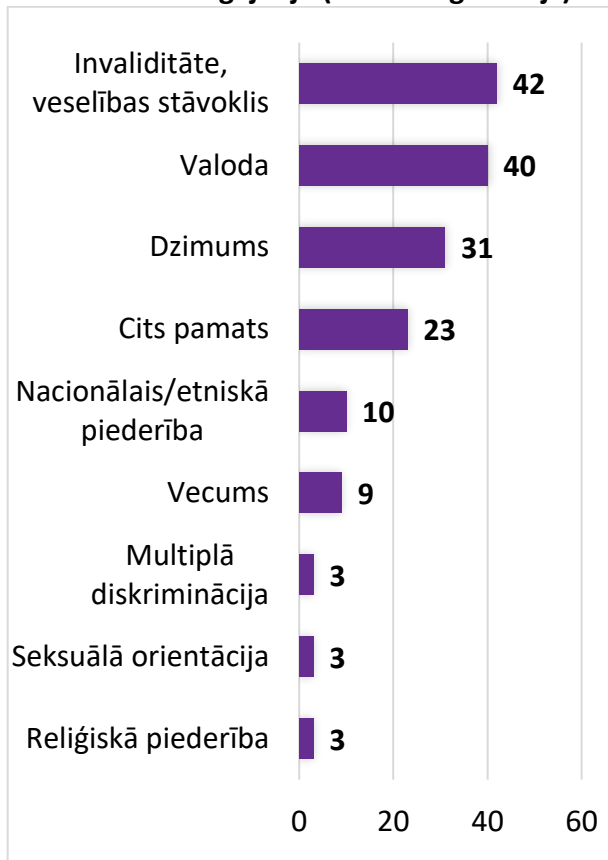
Pēc jomas sūdzības visbiežāk izteiktas par publiskā sektora darbību (59 iesniegumi¹²⁵), iespējamu diskrimināciju nodarbinātībā (50 iesniegumi) un diskrimināciju pieejā precēm un pakalpojumiem privātajā sektorā (30 iesniegumi) (skatīt attēlu Nr. 13).¹²⁶

¹²⁴ Ar terminu “iesniegums” ir apzīmēti Tiesībsarga birojā saņemti dokumenti no Latvijas iedzīvotājiem par iespējamiem diskriminācijas aizlieguma pārkāpumiem. Šajā apkopojumā nav iekļauta informācija par valsts/pašvaldību vai cita veida iestāžu iesniegtajiem dokumentiem vai informācijas pieprasījumiem, kas skar diskriminācijas jomu. Apkopojumā ir iekļauta informācija gan par iesniegumiem, gan uz iesnieguma vai tiesībsarga iniciatīvas ierosinātajām pārbaudes lietām (to rezultātiem), kas skar diskriminācijas aizlieguma pārkāpumus. Apkopojumā (izņemot par 2021.gadu) nav iekļauta informācija par lietām, kas skar mobingu, bosingu, trauksmes celšanu, naida runu un tiesiskās vienlīdzības pārkāpumus. Līdz ar to minētā informācija var atšķirties no tiesībsarga Gada ziņojumos sniegtās informācijas.

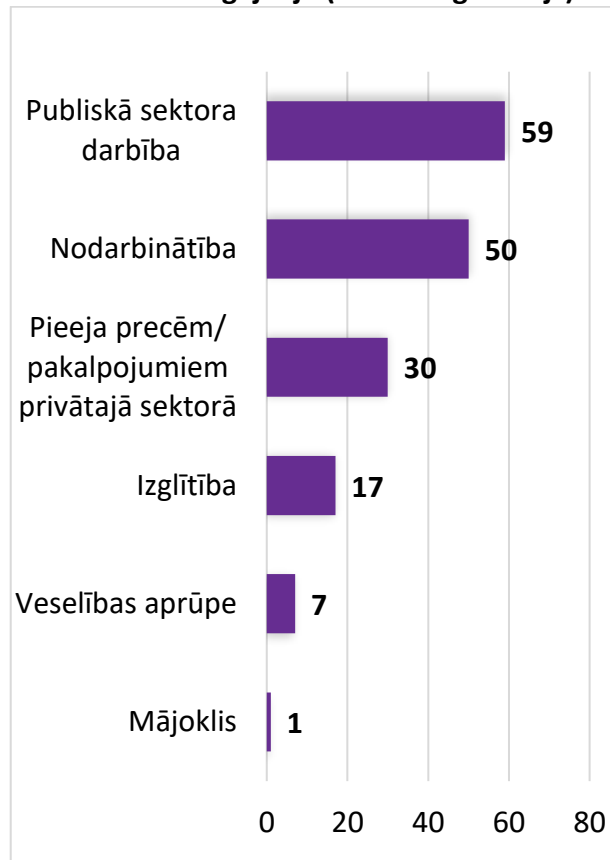
¹²⁵ Ietver valsts un pašvaldības iestāžu darbību dažādās nozarēs. Neietver veselības un izglītības pakalpojumus – tie statistikā tiek izdalīti atsevišķi.

¹²⁶ Saskaņā ar Tiesībsarga biroja sniegto informāciju

Attēls 12. Iesniegumi par iespējamu diskrimināciju dalījumā pēc kritērija 2021.–2024.g. jūlijā (Tiesībsarga birojs)

Attēls 13. Iesniegumi par iespējamu diskrimināciju dalījumā pēc jomas 2021.–2024.g. jūlijā (Tiesībsarga birojs)

Laika posmā no 2021. līdz 2023. gadam iesniegumu skaits par iespējamiem diskriminācijas aizlieguma pārkāpumiem ik gadus kopumā bija līdzīgs (vidēji 20 – 30 iesniegumi gadā). Šajā laika periodā populārākie iesniegumi bija par iespējamu diskrimināciju dzimuma un invaliditātes dēļ. 2024. gada pirmajos septiņos mēnešos ir vērojams ļoti straujš iesniegumu skaita pieaugums, sasniedzot 97 iesniegumus. Iesniegumu skaita lēciens ir novērojams visās kategorijās, bet visbūtiskāk saistībā ar sūdzībām par iespējamu diskrimināciju valodas dēļ (latviešu valodā runājošo diskrimināciju). Liels skaits iesniegumu bija arī saistībā ar veselības stāvokli un invaliditāti – galvenokārt nodarbinātības jomā un publiskā sektora darbībā. Nodarbinātības jomā ir dominējuši iesniegumi saistībā ar dzimuma un valodas aspektiem. Savukārt publiskā sektora darbībā sūdzības visbiežāk izteiktas saistībā ar invaliditāti un veselības stāvokli, valodu, dzimumu, kā arī citiem iemesliem (skatīt tabulu Nr. 5).¹²⁷

¹²⁷ Saskaņā ar Tiesībsarga biroja sniegto informāciju

Tabula 5. Iesniegumi par iespējamu diskrimināciju dalījumā pēc jomas un diskriminācijas kritērija par periodu no 2021. līdz 2024.g. jūlijam (Tiesībsarga birojs)

	Publiskā sektora darbība	Nodarbinātība	Izglītība	Veselības aprūpe	Pieeja precēm/ pakalpojumiem privātajā sektorā	Mājoklis	KOPĀ
Nacionālais/etniskā piederība	3	0	1	0	5	1	10
Dzimums	7	14	4	0	6	0	31
Vecums	2	2	0	1	4	0	9
Valoda	11	21	2	1	5	0	40
Invaliditāte, veselības stāvoklis	19	4	8	4	7	0	42
Sociālā izcelšanās, mantiskais stāvoklis	1	0	0	0	0	0	1
Reliģiskā piederība	1	1	0	0	1	0	3
Seksuālā orientācija	3	0	0	0	0	0	3
Netieša diskriminācija	0	1	0	0	0	0	1
Cits pamats	10	6	2	1	2	0	21
Interseksionālā/ multiplā diskriminācija	2	1	0	0	0	0	3
Kopā	59	50	17	7	30	1	164

Jānorāda, ka ne visu iesniegumu gadījumā tiesībsargs ierosina pārbaudes lietas. Pārbaudes lietas netiek ierosinātas, ja iesnieguma saturs neatbilst tiesībsarga funkcijām, piemēram, iesniegumā minētie lietas apstākļi neliecina par to, ka privātpersonas likumiskās intereses ir aizskartas, nav konstatējams iespējams diskriminācijas aizlieguma principa pārkāpums. Nereti iesniedzējiem ir maldīgs priekšstats par to, kas ir diskriminācija. Kā savā pārskata ziņojumā norāda tiesībsargs: “Diskrimināciju kļūdaini var uzskatīt gaidītajam neatbilstošu vai nevēlamu izturēšanos vai tiesisko regulējumu, kam grūti piekrist un kas šķietami nepamatoti ierobežo. [...] Atšķirīga attieksme pret personām vienādās un salīdzināmās situācijās var būt arī attaisnojama, ja tās pamatā ir izņēmuma

situācija, kurā ir identificējams leģitīms mērķis un tā sasniegšanai izmantotie līdzekļi ir piemēroti un nepieciešami visai sabiedrībai.”¹²⁸ Lai konstatētu diskrimināciju, ir jābūt nepārprotamai cēloņsakarībai starp nelabvēlīgu izturēšanos un kādu no aizsargājamām individuālām iezīmēm. Diskriminācija var nozīmēt ne tikai dažādu attieksmi pret personām, kas atrodas līdzīgā situācijā, bet arī vienādu attieksmi, atrodoties dažādās situācijās.¹²⁹

Tāpat tiesībsargs lietu neuzsāk, ja iesniegumā norādītie lietas apstākļi liecina par privāto tiesību subjektu civiltiesisko strīdu, un no tā neizriet trūkumi tiesību aktos vai valsts izstrādātajos tiesību aizsardzības mehānismos, kā arī gadījumos, kad ir pietiekami ar tiesībsarga sniegtu skaidrojumu.¹³⁰ Pārbaudes lietu ir tiesības neierosināt arī gadījumos, kad lieta atrodas tiesvedībā un lietas faktiskie un tiesiskie apstākļi nepieļauj efektīvu risinājumu, ir stājies spēkā tiesas nolēmums, kas saistīts ar to pašu pārkāpumu, vai lieta par to pašu pārkāpumu (priekšmetu) jau ir izskatīta Tiesībsarga birojā, vai iesniegums ir anonīms, tajā nav norādīta nekāda identificējoša informācija un citu iemeslu dēļ.¹³¹ Tāpat tiesībsargam ir tiesības neierosināt pārbaudes lietu, ja objektīvu apstākļu dēļ iesniegumā norādīto problēmu nav iespējams risināt vai tā ir maznozīmīga.¹³²

Periodā no 2021. gada līdz 2024. gada jūlijam tiesībsargs kopumā ir ierosinājis 18 lietas. Gadu no gada ierosināto lietu īpatsvars pret iesniegumiem ir bijis atšķirīgs, bet kopumā svārstās 20 – 40 % robežās. Pēdējos gados aizvien biežāk, izskatot pārbaudes lietas, ir konstatēti diskriminācijas aizlieguma pārkāpumi:

- 2021. gadā divās no četrām lietām tika konstatēts diskriminācijas aizlieguma pārkāpums (diskriminācija invaliditātes dēļ izglītībā; diskriminācija dzimuma dēļ publiskā sektora darbībā);
- 2022. gadā sešās no septiņām lietām tika konstatēts diskriminācijas aizlieguma pārkāpums (sistēmiskās diskriminācijas pārkāpums dzimuma dēļ nodarbinātībā – ar grūtniecību saistīto atvaļinājumu izmantošanā; netiešā diskriminācija privātā sektora pakalpojumiem; diskriminācija veselības stāvokļa dēļ veselības jomā; diskriminācija invaliditātes dēļ privātā sektora pakalpojumu sniegšanā; diskriminācija pieejā privātā sektora pakalpojumiem cita kritērija dēļ).
- 2023. gadā četrās no piecām lietām tika konstatēts tiešās diskriminācijas pārkāpums (diskriminācija veselības stāvokļa dēļ veselības jomā; dzimuma diskriminācija pieejā precēm

¹²⁸ [Latvijas Republikas tiesībsarga 2023.gada ziņojums](#)

¹²⁹ Turpat.

¹³⁰ [Latvijas Republikas tiesībsargs: Pārbaudes lietu reglaments, 24.punkts](#)

¹³¹ [Latvijas Republikas tiesībsargs: Pārbaudes lietu reglaments, 25.punkts](#)

¹³² [Latvijas Republikas tiesībsargs: Pārbaudes lietu reglaments, 27.punkts](#)

un pakalpojumiem privātajā sektorā; diskriminācija reliģiskās pārliecības dēļ veselības aprūpē; vienā gadījumā lieta vēl nav pabeigta) un vienā tika vērtēta netiešā diskriminācija. Netiešās diskriminācijas gadījumā lieta tika izbeigta, jo tika konstatēts, ka iestāde, pret kuru tika izteikta sūdzība, bija rīkojusies tiesiski – problēmas bija identificētas tikai iestādes komunikācijā ar sūdzības iesniedzēju.

- 2024. gada I pusē ir ierosinātas divas pārbaudes lietas – abas par iespējamiem pārkāpumiem nodarbinātībā valodas dēļ.¹³³

Statistiku par tiesībsargam adresēto iesniegumu skaitu skatīt tabulā Nr. 6.

Tabula 6. **Tiesībsarga birojā saņemto iesniegumu un ierosināto lietu statistika**¹³⁴

	2021.	2022.	2023.	2024., I puse	Kopā
Saņemtie iesniegumi	26	19	22	97	164
Ierosinātās lietas	4	7	5	2	18
% pret iesniegumiem	19 %	37 %	23 %	2 %, pārējās ir izskatīšanā	–
Konstatēti diskriminācijas pārkāpumi	2	6	5	lietas ir izskatīšanā	–
% pret iesniegumiem	10 %	32 %	23 %	lietas ir izskatīšanā	–

4.3. Izpratnes veicināšana, prevencija un sabiedrības informēšana

Viena no tiesībsarga galvenajām funkcijām ir sabiedrības informēšana un izpratnes veicināšana par cilvēktiesībām, šo tiesību aizsardzības mehānismiem, kā arī par tiesībsarga darbu.¹³⁵

Diskriminācijas aspektā kā viena no būtiskākajām tiesībsarga īstenotajām darbībām ir izceļama piekļūstama satura veidošana tiesībsarga komunikācijas kanālos. Tāpat tiesībsargs ik gadu savā tīmekļvietnē ievieto dažādas ziņas un sagatavo preses relīzes medijiem.

Tiesībsargs īsteno dažādas izpratni veicinošas kampaņas, kas ir būtiskas diskriminācijas kontekstā, lai veicinātu dažādu sabiedrības grupu iekļaušanos sabiedrībā, piemēram, “Tautība ir iespēja. Romi

¹³³ Saskaņā ar tiesībsarga sniegto informāciju

¹³⁴ Saskaņā ar tiesībsarga sniegto informāciju

¹³⁵ [Latvijas Republikas tiesībsarga 2023.gada ziņojums](#)

– vieni no mums”¹³⁶, lai parādītu, ka neatkarīgi no tautības cilvēkiem ir vienas un tās pašas vajadzības. Kampana “Katram vecumam savs pavasaris!”¹³⁷, kurā aktualizēts veids, kādā sabiedrība domā, jūt un rīkojas attiecībā pret vecumu – stereotipi, aizspriedumi, diskriminācija u.c.¹³⁸

Tiesībsarga biroja pārstāvji ir piedalījušies arī sadarbības partneru rīkotās diskusijās un semināros, piemēram, par diskrimināciju vecuma dēļ Sabiedrības integrācijas fonda kampanas “Atvērtība ir vērtība” publiskajā diskusijā “Vecums kā vērtība Latvijas sabiedrībā”.¹³⁹

Sabiedrības informēšana noris gan dažādu kampanu veidā, gan izstrādājot informatīvus materiālus. Laika posmā no 2021. gada līdz 2024. gada jūlijam tiesībsargs ir izstrādājis vairākus vizuāli uzrunājošus un viegli uztveramus materiālus, kuru mērķis ir veicināt sabiedrības informētību par diskrimināciju:

- Buklets un kampana “Vai šī ir diskriminācija?” (2022. gads)¹⁴⁰, kurā vienkāršiem vārdiem un ar piemēriem ir skaidrots, kas ir diskriminācija, kādi var būt tās veidi.
- Informatīvs materiāls “Mobīngam un bosingam darbā NAV vietas! Neļauj tam slēpties ēnā, izgaismo to, aizstāvi sevi!” (2022. gads)¹⁴¹ – lai arī materiāls kopumā aktualizē problemātiku nodarbinātības jomā, jāņem vērā, ka tam var būt tieša saistība ar diskrimināciju, kad mobings vai bosinga tiek veikts, piemēram, etniskās piederības, vecuma vai dzimuma dēļ.
- Informatīvs materiāls “Piešķil savu empātiju!” – diskriminācijas izskaušanai veltīts raidījumu cikls, kura ietvaros izstrādātas desmit epozīdes, ņemot vērā dažādus diskriminācijas kritērijus (2024. gads; materiāls izstrādāts ar EEZ un Norvēģijas finanšu instrumentu atbalstu).¹⁴²
- Izglītojošs materiāls vidusskolas 10. klašu audzēkņiem par cieņas psiholoģisko un juridisko nozīmi, kas ir saistīts ar preventīvu iespējamās diskriminācijas novēršanu (2024. gads; materiāls izstrādāts ar EEZ un Norvēģijas finanšu instrumentu atbalstu).¹⁴³

Vērtējot izstrādātos materiālus, secināms, ka visus gadus Tiesībsarga biroja praksi caurvij kopējā diskriminācijas tematika kampanā un informatīvajā materiālā “Vai šī ir diskriminācija?” un informatīvajā materiālā “Piešķil savu empātiju!”. Materiāli uzskatāmi sniedz skaidrojumu par

¹³⁶ [Latvijas Republikas tiesībsargs: Informatīvā kampana “Tautība ir iespēja. Romi – vieni no mums”](#)

¹³⁷ [Latvijas Republikas tiesībsargs: Eidzisma izskaušanai veltīta kampana – “Katram vecumam savs pavasaris!”](#)

¹³⁸ [Latvijas Republikas tiesībsarga 2023.gada ziņojums](#)

¹³⁹ [Latvijas Republikas tiesībsarga 2021.gada ziņojums](#)

¹⁴⁰ [Latvijas Republikas tiesībsargs: Vai šī ir diskriminācija?](#)

¹⁴¹ [Latvijas Republikas tiesībsargs: Mobīngam un bosingam darbā NAV vietas! Neļauj tam slēpties ēnā, izgaismo to, aizstāvi sevi!](#)

¹⁴² [Latvijas Republikas tiesībsargs: “Piešķil savu empātiju!” – diskriminācijas izskaušanai veltīts raidījumu cikls](#)

¹⁴³ [Latvijas Republikas tiesībsargs: Izglītojošs materiāls vidusskolas 10. klašu audzēkņiem par cieņas psiholoģisko un juridisko nozīmi](#)

populārākajiem diskriminācijas piemēriem. Attiecībā uz kritēriju veidiem – kampaņas pēdējos gados bijušas par vecuma un etniskās piederības (romu) tematikām, kas ir bijusi regulāra tematika iesniegumos, taču ne visbiežāk pārstāvētā. Saskaņā ar Tiesībsarga biroja sniegto informāciju sabiedrības informēšanas pasākumi līdztekus pētījumiem ir jomas, kurām tiesībsargs arī turpmāk pievērsīs uzmanību.¹⁴⁴

Viedokļa sniegšana iestādēm

Tiesībsargs regulāri un aktīvi sniedz viedokļus dažādos jautājumos, tostarp par nepieciešamajiem uzlabojumiem tiesiskajā regulējumā. Turpinājumā tabulā apkopota statistika par tiesībsarga sniegtajiem viedokļiem gan valsts institūcijām (tai skaitā Saeimai), gan Satversmes tiesai par nepieciešamajiem grozījumiem un atbilstību Satversmei. Tabulā Nr. 7 sniegta statistika par laika periodu 2021.–2024. gada jūlijs (statistikā ietverti gan viedokļi diskriminācijas jautājumos, gan citi sniegtie viedokļi).

Tabula 7. **Tiesībsarga sniegtie viedokļi valsts institūcijām un Satversmes tiesai 2021.–2024. gada jūlijā (Tiesībsarga birojs)**¹⁴⁵

	2021.	2022.	2023.	2024.g. jūl.
Valsts institūcijām par tiesību aktu (vai tā projektu)	45	34	47	23
Satversmes tiesai	19	19	10	6

Tiesībsargs ir sniedzis viedokļus ar diskrimināciju saistītos jautājumos gan valsts institūcijām (tai skaitā Saeimai), gan Satversmes tiesai par nepieciešamajiem grozījumiem un atbilstību Satversmei.

Saeimai un Ministru kabinetam ir sniegti viedokļi par šādiem nacionālajiem tiesību aktiem:

- Par dažādiem likumprojektiem, piemēram, “Civilās savienības likums”, „Valsts aizsardzības dienesta likums”, “Grozījumi Administratīvo sodu likumā par pārkāpumiem pārvaldes, sabiedriskās kārtības un valsts valodas lietošanas jomā” (598/Lp14) un par grozījumiem Krimināllikumā (abos gadījumos par tēmu seksuālā uzmākšanās), par likumprojektu “Grozījumi Darba likumā”.
- MK rīkojuma projektiem, piemēram, “Plāns romu stratēģiskā ietvara pasākumu īstenošanai 2024–2027” un “Plāns rasisma un antisemitisma mazināšanai 2024.–2027. gadam”.

¹⁴⁴ [Latvijas Republikas tiesībsargs: Saeimas deputātus informē par aktualitātēm un plāniem diskriminācijas jomā](#)

¹⁴⁵ Saskaņā ar tiesībsarga sniegto informāciju

Tāpat tiesībsargs ir piedalījies ES un citu starptautisko tiesību aktu izstrādes procesā:

- Par Eiropas Parlamenta un Padomes Regulu (ES) 2024/1689 (2024. gada 13. jūnijs), ar ko nosaka saskaņotas normas mākslīgā intelekta jomā un groza Regulas (EK) Nr. 300/2008, (ES) Nr. 167/2013, (ES) Nr. 168/2013, (ES) 2018/858, (ES) 2018/1139 un (ES) 2019/2144 un Direktīvas 2014/90/ES, (ES) 2016/797 un (ES) 2020/1828 (Mākslīgā intelekta akts).
- Par Eiropas Padomes Konvenciju par mākslīgo intelektu un cilvēktiesībām, demokrātiju un tiesiskumu.
- Par vairākām Eiropas Parlamenta un Padomes direktīvām, piemēram, par Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvu (ES) 2024/1500 (2024. gada 14. maijs) par līdztiesības iestāžu standartiem attiecībā uz vienlīdzīgu attieksmi un iespēju vienlīdzību starp sievietēm un vīriešiem nodarbinātības un profesijas jautājumos, ar ko groza Direktīvas 2006/54/EK un 2010/41/ES un Padomes Direktīvu (ES) 2024/1499 (2024. gada 7. maijs) par līdztiesības iestāžu standartiem attiecībā uz vienlīdzīgu attieksmi pret personām neatkarīgi no viņu rases vai etniskās piederības, vienlīdzīgu attieksmi nodarbinātības un profesijas jautājumos pret personām neatkarīgi no viņu reliģijas vai pārliecības, invaliditātes, vecuma vai seksuālās orientācijas, vienlīdzīgu attieksmi pret vīriešiem un sievietēm sociālā nodrošinājuma jautājumos un attiecībā uz piekļuvi precēm un pakalpojumiem un preču piegādi un pakalpojumu sniegšanu, un ar ko groza Direktīvas 2000/43/EK un 2004/113/EK. Abu šo direktīvu gadījumā tiesībsargs aktīvi līdzdarbojās direktīvu tekstu izstrādes procesā ES līmenī.
- Tāpat tiesībsargs tika pieaicināts pie priekšlikuma Padomes direktīvai par vienlīdzīgas attieksmes principa īstenošanu neatkarīgi no reliģijas vai pārliecības, invaliditātes, vecuma vai dzimumorientācijas {SEC(2008) 2180} {SEC(2008) 2181} izstrādes.

Tiesībsarga sniegto viedokļu saturs ir bijis atšķirīgs atbilstoši dokumenta saturam. Taču kopumā tiesībsargs ar komentāriem un ieteikumiem ir vēršis uzmanību uz formulējumiem likumprojektos, kuri iedzīvotājiem var nebūt saprotami, uz aspektiem, kas var veicināt diskrimināciju, kā arī kopumā uz likumprojekta ietvaru – vai tas ir loģisks, pamatots un samērīgs.

Pētījumu izstrāde par diskriminācijas jautājumiem

Viens no tiesībsarga uzdevumiem ir veikt pētījumus un analizēt situāciju cilvēktiesību jomā. Līdz ar to katru gadu tiesībsargs, īstenojot savas funkcijas, izvirza kādu no sabiedrībā aktuālām tēmām

padziļinātai izpētei.¹⁴⁶ Laika periodā no 2021. līdz 2024. gada jūlijam tiesībsargs ir veicis vai pasūtījis vairāku pētījumu izstrādi. Tie ietver tādu jautājumu izpēti kā personu ar invaliditāti viedokli par personu ar invaliditāti situāciju Latvijā, kā arī Latvijas iedzīvotāju viedokli par cilvēku ar invaliditāti tiesībām, par romu situāciju Latvijā, par mazu bērnu vecāku tiesību ievērošanu reglamentētajās profesijās, par sabiedrības viedokli par aprūpētāja atvaļinājumu. Detalizētāks veikto pētījumu raksturojums ir ietverts šī ziņojuma nākamajā nodaļā.

4.4. Nodaļas kopsavilkums

- Tiesībsarga mērķis ir novērst diskrimināciju, veicināt sabiedrības izpratni par diskrimināciju, sniegt juridisko palīdzību no diskriminācijas cietušajiem, kā arī uzraudzīt situāciju diskriminācijas jomā atbilstoši dažāda līmeņa aktiem un dokumentiem.
Vērtējot tiesībsarga īstenoto praksi, secināms, ka uzdevumi šajās jomā tiek pildīti – gan izvērtējot iesniegumus un sniedzot atbilstošu juridisko palīdzību, gan piedaloties normatīvo aktu izstrādē un viedokļu sniegšanā dažādām iestādēm, gan īstenojot sabiedrības informēšanas pasākumus.
- Visbiežāk iesniegumos par iespējamu diskrimināciju dominējuši kritēriji saistībā ar veselības stāvokli un invaliditāti un dzimumu, 2024.gada pirmajā pusē strauji pieaugot iesniegumu skaitam par iespējamām diskriminācijas aizlieguma pārkāpumiem valodas dēļ. Pēc jomas visbiežāk sūdzības izteiktas par publiskā sektora darbību, iespējamu diskrimināciju nodarbinātībā un diskrimināciju pieejā precēm un pakalpojumiem privātajā sektorā. Nodarbinātības jomā kopumā ir dominējuši iesniegumi saistībā ar dzimuma un valodas aspektiem. Publiskā sektora darbībā sūdzības izteiktas saistībā ar invaliditāti un veselības stāvokli, valodu, dzimumu, kā arī citiem iemesliem. Savukārt pieejā precēm un pakalpojumiem vienlīdz izplatīti kritēriji saistībā ar nacionālo/etnisko piederību, dzimumu, vecumu, valodu, invaliditāti un veselības stāvokli.
- Kopumā 2024. gads pret iepriekšējiem gadiem izceļas ar to, ka ir būtiski pieaudzis iesniegumu skaits visās jomās, jo īpaši valodas dēļ saistībā ar latviešu valodas lietotāju iespējamu diskrimināciju.
- Pēdējos gados, izskatot pārbaudes lietas, aizvien biežāk ir tikuši konstatēti diskriminācijas aizlieguma pārkāpumi. Ir grūti spriest par iespējamām šādas tendences cēloņiem, bet, iespējams, viens no skaidrojumiem varētu būt saistīts ar to, ka informatīvo kampaņu

¹⁴⁶ [Latvijas Republikas tiesībsarga 2023.gada ziņojums](#)

rezultātā sabiedrībā varētu būt pieaugusi izpratne par diskriminācijas jautājumiem – t.i., iesniegumu iesniedzēji kritiskāk spēj izvērtēt, kādos gadījumos ir/nav notikusi diskriminācija. Cits iespējamais skaidrojums var būt saistīts ar pieejamāku juridisko palīdzību iesniegumu sagatavošanā. Lai izprastu cēloņus un kopumā novērtētu informatīvo kampaņu efektivitāti sabiedrības izpratnes vairošanā, tiesībsargam būtu lietderīgi no iesnieguma iesniedzējiem apkopot informāciju par to, kā iesniedzēji uzzināja par iespēju iesniegumu iesniegt, kāpēc iesniedza, vai saņēma palīdzību iesnieguma sagatavošanā u.c.

- Vērtējot izstrādātos materiālus, secināms, ka visus gadus tiesībsarga praksi caurvij kopējā diskriminācijas tematika kampaņā un informatīvajā materiālā “Vai šī ir diskriminācija?” un informatīvajā materiālā “Piešķil savu empātiju!”. Materiāli uzskatāmi un viegli saprotami sniedz atbildes uz populārākajiem diskriminācijas piemēriem. Tādēļ būtu ieteicams tos periodiski kampaņas veidā aktualizēt.

Raugoties dalījumā pēc diskriminācijas kritērijiem – kampaņas pēdējos gados bijušas par vecuma un etniskās piederības (romu) tematikām, kas ir bijusi regulāra tematika iesniegumos, taču ne visbiežāk pārstāvētā.

Jomas un aspekti, kurus tiesībsargam turpmāk būtu nepieciešams ietvert savās informatīvajās kampaņās, ir apspriesti ekspertu panelī. Vienlaikus, plānojot kampaņas, dažādām iesaistītajām iestādēm ir būtiski ņemt vērā jau citu iestāžu, projektos izstrādātos informatīvos materiālus. Piemēram, gana liels skaits ir izstrādāti saistībā ar invaliditātes tematiku (Invalīdu un viņu draugu apvienības “Apeirons” materiāli, Deinstitutionalizācijas projektā izstrādātie materiāli u.c.), tādējādi visticamāk specifiskas kampaņas šajos jautājumos izstrādāt vairs nebūtu nepieciešamas. Tā vietā rekomendējams periodiski aktualizēt jau esošās kampaņas un informatīvos materiālus.

- Statistikā par tiesībsarga sniegtajiem viedokļiem valsts institūcijām (tai skaitā Saeimai) un Satversmes tiesai, būtu lietderīgi uzskaitīt un izdalīt viedokļus saistībā ar diskriminācijas jautājumiem. Kopumā tiesībsarga sniegto viedokļu saturs ir bijis atšķirīgs atbilstoši dokumenta saturam. Tiesībsargs ar komentāriem un ieteikumiem ir vēršis uzmanību uz formulējumiem likumprojektos, kuri iedzīvotājiem var nebūt saprotami, uz aspektiem, kas var veicināt diskrimināciju, kā arī kopumā uz likumprojekta ietvaru – vai tas ir loģisks, pamatots un samērīgs.

5. Latvijā veiktie pētījumi diskriminācijas jomā

5.1. Analizēto pētījumu rezultāti

Latvijā ar diskriminācijas jautājumiem saistītos pētījumus pamatā plāno valsts pārvaldes institūcijas, kuru darbības jomā ietilpst diskriminācijas novēršana, cilvēktiesību ievērošana, sabiedrības izglītošana, saliedētības un iecietības veicināšana un dažādu sabiedrības grupu interešu aizstāvība. Pētījumi ir svarīgs instruments, ar kuru palīdzību var ne tikai noskaidrot sabiedrības un nozares ekspertu attieksmi un viedokli par konkrētiem jautājumiem, bet arī rast ierosinājumus problemātisku jautājumu risināšanai un mazināšanai.

Šī pētījuma uzdevums bija iepazīties ar veiktajiem pētījumiem diskriminācijas jomā un iezīmēt būtiskākos secinājumus. Ņemot vērā, ka ar jomu saistīto pētījumu klāsts ir gana plašs, svarīgi bija atlasīt pēc iespējas dažādas institūcijas, kas pētījumu veikušas, pēc iespējas dažādākas pieejas pētījuma metodoloģijas veidošanā. Svarīgs faktors pētījumu atlasē bija arī tas, vai pētījums veikts kā situāciju apzinošs pētījums vai padziļināts izpētes pētījums par jau identificētās problēmas cēloņu izpēti diskriminācijas jomā. Pētījuma autori pētījumu atlasī veica pēc vairākiem kritērijiem, lai tādējādi nodrošinātu pēc iespējas lielāku pētījumu tematiku un pieeju dažādību, kā arī novērotu pētījumu secinājumu dažādību. Tie bija šādi:

- Pēc pētījuma veikšana aktualitātes, gada un jomas, kurā pētījums izstrādāts (nodarbinātība, sociālā politika, sabiedrības integrācija, izglītība u.c.).¹⁴⁷
- Pēc tematikas – lai pētījuma mērķi būtu pēc iespējas dažādāki un neatkārtotos viena un tā pati tematika, piemēram, tikai par attieksmi vai sabiedrības izpratni.
- Pēc pasūtītāja/izpildītāja – lai izpildītāji būtu pēc iespējas dažādākas valsts pārvaldes, pašvaldību institūcijas, kā arī, ciktāl iespējams, tiktu ietverts arī kāds NVO veikts pētījums, lai rezultāti atspoguļotu daudzpusīgāku skatījumu.
- Pēc pētījuma mērķa grupas – sabiedrība, nozaru speciālisti.
- Pēc rezultātu praktiskuma (implementācijas) – pēc iespējas pievērsties pētījumiem ar rekomendācijām, definētām vadlīnijām u.c.¹⁴⁸

Tādējādi, izmantojot minētos kritērijus, tika nodrošināta pētījumu pasūtītāju, mērķa grupu un izmantoto metožu dažādība. Tāpat pēc kritērijiem bija iespējams identificēt jomas, kuras pētījumos ir iztrūkstošas, kurām nākotnē būtu jāpievērš uzmanība. Atlasītos pētījumus skatīt tabulā Nr. 8.

¹⁴⁷ Aktualitātes formulējumu lielākajā daļā pētījumu atrast neizdevās. *Autoru piezīme*

¹⁴⁸ Liela daļa rekomendāciju ir vērtējamas kā vispārīga līmeņa rekomendācijas. *Autoru piezīme*

Tabula 8. Pārskats par analizētajiem pētījumiem

Pētījums	Gads	Pasūtītājs	Izpildītājs	Pētījuma mērķis	Pētījuma mērķa grupa	Diskriminācijas kritēriji Pētījuma fokuss	Rekomen- dācijas
Pētījums “Latvijas iedzīvotāju aptauja par cilvēku ar invaliditāti tiesībām”	2024	Tiesībsargs	SKDS	Noskaidrot sabiedrības viedokli par cilvēku ar invaliditāti tiesībām, stāvokli, diskrimināciju, atbalstu.	Latvijas iedzīvotāji vecumā no 18 gadiem –1005 respondenti	Diskriminācijas kritēriji: Invaliditāte Jomas: Sabiedrības attieksme, sociālā iekļaušana, nodarbinātība, publiskā sektora darbība, izglītība, veselības aprūpe, pieeja precēm/pakalpojumiem, mājoklis	Nav
Personu ar invaliditāti viedoklis par personu ar invaliditāti situāciju Latvijā	2024	Tiesībsargs	SIA RAIT Custom Research Baltic	Noskaidrot personu ar invaliditāti viedokli par personu ar invaliditāti situāciju Latvijā, t.sk. salīdzinot ar 2014., 2020. gada pētījumu datiem.	Personas ar invaliditāti, personu ar invaliditāti pārstāvji – 300 respondenti	Diskriminācijas kritēriji: Invaliditāte. Jomas: Sociālā iekļaušana, izglītība, nodarbinātība	Ir
Sabiedrības viedoklis, izpratne par aprūpētāju atvaļinājumu	2024	Tiesībsargs	SIA RAIT Customs Research Baltic	Noskaidrot sabiedrības izpratni par Darba likumā noteikto aprūpes atvaļinājuma pieprasīšanas un izmantošanas iespējām, tajā skaitā par sarežģījumiem, kas rodas atvaļinājuma pieprasīšanas gadījumā	Latvijas iedzīvotāji vecumā no 18 gadiem – 1000 respondenti	Diskriminācijas kritēriji: Ģimenes stāvoklis. Jomas: Nodarbinātība, sabiedrības viedoklis, līdztiesība, sociālā iekļaušana.	Ir

Pētījums	Gads	Pasūtītājs	Izpildītājs	Pētījuma mērķis	Pētījuma mērķa grupa	Diskriminācijas kritēriji Pētījuma fokuss	Rekomendācijas
Diskriminācijas aizlieguma principa ievērošana darba tiesiskajās attiecībās pret mazu bērnu vecākiem	2024	Tiesībsargs	SIA RAIT Custom Research Baltic	Nav norādīts. Pētījuma ietvaros veikti divi pētījumi. To uzdevums ir noskaidrot, vai tiek ievērots diskriminācijas principa aizliegums darba tiesiskajās attiecībās ar mazu bērnu vecākiem	No vecāku puses: 720 mātes; 235 – tēvi No darba devēju puses: 405 respondenti	Diskriminācijas kritēriji: Ģimenes stāvoklis Jomas: Nodarbinātība	Nav
Pētījums par diskriminācijas situāciju darba vietās Latvijā	2023	Sabiedrības integrācijas fonds	KANTAR Latvia	Izvērtēt aktuālo situāciju diskriminācijas jomā Latvijā, apzinot viedokļus par diskriminācijas cēloņiem, riskiem, izaicinājumiem. Apzināt kavējošos faktorus iekļaujošas sabiedrības modeļa izveidei.	Darba devēji, pretdiskriminācijas eksperti, atšķirīgas sabiedrības grupas – sešas fokusgrupas dažādām sabiedrības grupām un aptauja 402 darba devēju pārstāvjiem	Diskriminācijas kritēriji: Netieša diskriminācija. Jomas: Diskriminācija nodarbinātībā.	Daļēji ir. Iztrūkst konkrēts piedāvājums, vadlīnijas.
Mazu bērnu vecāku tiesību ievērošana reglamentētajās profesijās	2023	Tiesībsargs	Līgums ar SIA "Zvērinātas advokātes Karinas	Izpētīt, vai spēkā esošais tiesiskais regulējums attiecībā uz reglamentētajām profesijām un sertifikācijas kārtību nodrošina balansu starp normām, kas	Reglamentēto profesiju pārstāvji.	Diskriminācijas kritēriji: Ģimenes stāvoklis Jomas: Nodarbinātība.	Ir

Pētījums	Gads	Pasūtītājs	Izpildītājs	Pētījuma mērķis	Pētījuma mērķa grupa	Diskriminācijas kritēriji Pētījuma fokuss	Rekomendācijas
			Palkovas birojs	paredz darba un privātās dzīves balansa ievērošanu grūtniecības un bērna kopšanas atvaļinājuma gadījumos.			
Pētījums “Sabiedrības saliedētības radara pārskats 2023”	2023	Sabiedrības integrācijas fonds	PROVIDUS	Apkopot un sistematizēt pēdējo trīs gadu datus attiecībā uz sabiedrības saliedētību, kā arī piedāvāt piemērotākās metodes tam, lai nākotnē būtu iespējams noteikt, vai Latvijas sabiedrība kļūst saliedētāka.	Latvijas iedzīvotāji – esošo datu apkopojums trīs gadu periodā, jauna respondentu grupa netiek veidota	Diskriminācijas kritēriji: Nacionālā/etniskā piederība; rase; dzimums; vecums; invaliditāte, veselības stāvoklis; reliģiskā piederība; seksuālā orientācija; netieša diskriminācija. Jomas: Sabiedrības saliedētības Sociālā iekļaušanās.	Ir
Jauniešu ar ierobežotām iespējām pētījums par iecietību un diskrimināciju	2023	Resiliences centrs	Resiliences centrs sadarbībā ar Aktīvo iedzīvotāju fondu	Noskaidrot jauniešu ar ierobežotām iespējām izpratni par iecietību un diskrimināciju, viņu attieksmi un iespējamus cēloņus šādai attieksmei, kā arī novērot ar to saistītus korelējošus faktorus.	Latvijas jaunieši vecumā 13–17 gadi – divas fokusgrupas – 15 diskusijas dalībnieki, aptauja – 135 respondenti	Diskriminācijas kritēriji: Vecums; sociālais stāvoklis. Jomas: Izglītība, sociālā iekļaušana.	Nav

Pētījums	Gads	Pasūtītājs	Izpildītājs	Pētījuma mērķis	Pētījuma mērķa grupa	Diskriminācijas kritēriji Pētījuma fokuss	Rekomendācijas
Pētījums par romu situāciju Latvijā	2023	CIVITTA	CIVITTA	Noskaidrot romu situāciju Latvijā 2023. gadā, salīdzinot ar 2015. gada pētījuma rezultātiem. Izvērtēt romu līdzdalības iespējas dažādās dzīves jomās	Latvijā dzīvojošie romi vecāki par 15 gadiem – 21 intervija, fokusgrupas ar 37 diskusiju dalībniekiem, aptauja – 350 respondenti. Iesaistīti valsts, pašvaldību un NVO pārstāvji, kas iesaistās romu līdzdalības veicināšanā.	Diskriminācijas kritēriji: Nacionālā/etniskā piederība, valoda. Jomas: Izglītība, nodarbinātība, mājoklis, veselības un sociālie pakalpojumi.	Ir
Romu situācija Latvijā	2022	Tiesībsargs	Tiesībsargs	Pētīt romu situāciju Latvijā; pašvaldību un romu sadarbības galvenos aspektus – problēmas un risinājumus.	Tikšanās ar romu mediatoriem, datu ievākšana no dažādām Latvijas pašvaldībām.	Diskriminācijas kritēriji: Etniskā piederība, valoda. Jomas: Izglītība, nodarbinātība, mājoklis, sociālie pakalpojumi.	Ir
Sabiedriskās domas aptauja par sabiedrības izpratni par diskriminācijas aspektiem	2022	Labklājības ministrija	SIA Bergs Research	Noskaidrot sabiedrības viedokli un izpratni par diskrimināciju dzimuma, rases vai etniskās izcelsmes, reliģijas vai ticības, invaliditātes, vecuma vai seksuālās orientācijas dēļ.	Latvijas iedzīvotāji: Pieaugušie (18 – 74 gadi) – 1056 respondenti; Bērni un jaunieši (13 – 17 gadi) – 217 respondenti;	Diskriminācijas kritēriji: Nacionālā/etniskā piederība; rase; dzimums; vecums; invaliditāte, veselības stāvoklis; reliģiskā piederība; seksuālā orientācija; netieša diskriminācija;	Ir

Pētījums	Gads	Pasūtītājs	Izpildītājs	Pētījuma mērķis	Pētījuma mērķa grupa	Diskriminācijas kritēriji Pētījuma fokuss	Rekomendācijas
					Cilvēki, kas pieder LGBT kopienai – 134 respondenti; Cilvēki ar invaliditāti – 229 respondenti.	interseksionālā/multiplā diskriminācija. Jomas: Sabiedrības izpratne, sabiedrības viedoklis	
Situācijas izpēte par dažādām sabiedrības grupām un to informētību par rīcību diskriminācijas gadījumā	2022	Sabiedrības integrācijas fonds	SKDS	Noskaidrot, cik lielā mērā Latvijas iedzīvotāji ir informēti par diskrimināciju, kā to uztver un vai zina, kā rīkoties diskriminācijas gadījumā.	Latvijas iedzīvotāji vecumā 18–75 gadi – 1495 respondenti	Diskriminācijas kritēriji: Nacionālā/etniskā piederība; dzimums; vecums; valoda; invaliditāte, veselības stāvoklis; sociālā izcelsme; mantiskais stāvoklis; reliģiskā piederība; seksuālā orientācija; netieša diskriminācija. Jomas: Sociālās iekļaušanās, sabiedrības informētība	Nav
Diskriminācijas izplatība nodarbinātības vidē Latvijā	2020	Tiesībsargs	Norstat, DDL	Izpētīt diskriminācijas formas nodarbinātības procesā, noskaidrot strādājošo izpratni par diskrimināciju un informētību par	Darba ņēmēji vecumā no 15 gadiem – 1018 respondenti.	Diskriminācijas kritēriji: Vecums; sociālais stāvoklis. Jomas: Nodarbinātība.	Ir

Pētījums	Gads	Pasūtītājs	Izpildītājs	Pētījuma mērķis	Pētījuma mērķa grupa	Diskriminācijas kritēriji Pētījuma fokuss	Rekomendācijas
				rīcību savu tiesību aizsardzībā. Noskaidrot, kāda ir attīstības tendence salīdzinājumā ar 2011. gadā veikto aptauju.			
Vidusposma izvērtējums par sociālās atstumtības un diskriminācijas riskam pakļauto personu situācijas izmaiņām	2019	Sabiedrības integrācijas fonds	Sabiedrības integrācijas fonds	Veikt vidusposma izvērtējumu, novērtējot motivācijas programmas un atbalsta pasākumu ietekmi uz sociālās atstumtības un diskriminācijas riskam pakļauto mērķa grupas personu situācijas izmaiņām, kā arī sniegt izvērtējumu par motivācijas programmas un atbalsta pasākumu īstenošanu, sniegt rekomendācijas to pilnveidei.	Speciālisti, kas strādā ar sociālās atstumtības un diskriminācijas riskam pakļautām personām – 39 intervijas pakalpojuma sniedzējiem, 22 mērķa grupas pārstāvjiem. Bezdarbnieki, kas ir iesaistīti motivācijas programmas pasākumos – 931 dalībnieki	Diskriminācijas kritēriji: Intersekcionalā/multiplā diskriminācija. Jomas: Motivācijas programmas ietekmes izvērtējums uz dalībnieku situāciju	Ir, taču trūkst skaidrība, vai un kā tās mazinātu diskriminācijas problēmu
Sabiedriskās domas pētījums par labās prakses popularizēšanu pasākumiem	2018	Ieslodzījuma vietu pārvalde	Comperio un Baltijas sociālo	Noskaidrot sabiedrības viedokli (t.sk. darba devēju) par esošajiem un bijušajiem ieslodzītajiem un viņu integrācijas iespējām sabiedrībā un darba tirgū, kā arī	Latvijas iedzīvotāji – 705 respondenti, Valsts un pašvaldības speciālisti, NVO – piecas intervijas,	Diskriminācijas kritēriji: Sociālais stāvoklis – no ieslodzījuma atbrīvota persona Jomas: Sabiedrības viedoklis,	Ir

Pētījums	Gads	Pasūtītājs	Izpildītājs	Pētījuma mērķis	Pētījuma mērķa grupa	Diskriminācijas kritēriji Pētījuma fokuss	Rekome- dācijas
stereotipu mainīšanai par bijušajiem ieslodzītajiem			zinātņu institūts	nostāju pret korekcijas dienestu darbu sabiedrības drošības veicināšanā.	Darba devēji – desmit intervijas un 106 aptaujas respondenti, esošie ieslodzītie – 797 respondenti, bijušie ieslodzītie – 98 respondenti	sociālā iekļaušana, līdztiesība, nodarbinātība	
Augstākās izglītības pieejamība personām ar invaliditāti	2017	Tiesībsargs	Tiesībsargs un Invalīdu un viņu draugu apvienība “Apeirons”	Uzzināt personu ar invaliditāti viedokli par augstākās izglītības pieejamību.	446 personas ar invaliditāti vecumā no 18–40 gadiem, kurām invaliditāte ir bijusi vai iestājusies mācību vai studiju laikā.	Diskriminācijas kritēriji: Invaliditāte, veselības stāvoklis. Jomas: Izglītība, cilvēktiesības, sociālā iekļaušanās, vienlīdzība.	Ir

Iepazīstoties ar pētījuma rezultātiem, secināms, ka diskriminācija sabiedrībā kopumā primāri tiek definēta kā nepamatota cilvēka tiesību ierobežošana. Atšķirīgs viedoklis ir bērnu un jauniešu grupā, kurā visbiežāk diskriminācija tiek saprasta kā nevienlīdzība, emocionāls pāridarījums, cilvēka (grupas, kopienas) noliegšana, ignorēšana, mobings izglītības iestādē u.c. Vairumā secinājumos tiek atzīts, ka ir novērojams diskriminācijas izplatības pieaugums, lai gan ir citi pētījumi, kas norāda uz pozitīvu tendenci un diskriminācijas samazināšanos. Tā, piemēram, vienā no tiesībsarga pētījumiem tiek atzīts, ka ir pieaudzis informētības līmenis par diskriminācijas pazīmēm, taču diskriminācijas līmenis darba vietās palicis nemainīgs salīdzinājumā ar 2011. gadu.¹⁴⁹

Pētījumos tiek secināts, ka sabiedrībā kopumā pieaug spēja atpazīt diskrimināciju un sabiedrības pārstāvji izjūt lielāku pārliecību un drošības sajūtu runāt par piedzīvoto diskrimināciju. Pētījumos iegūtie aptauju dati mēdz būt arī pretrunīgi vai ir kritiski izvērtējama iegūto atbilžu loģika.

Piemēram, jautājumā par Latvijas sabiedrības pieredzi situācijās, kad novērota diskriminācija, lielākā daļa atbild, ka to novēro bieži. Bet tajā pašā laikā respondenti nav varējuši sniegt atbildi uz jautājumu – kas ir diskriminācija.¹⁵⁰

Pozitīvi vērtējams fakts, ka dažādu institūciju un iestāžu attieksme pret cilvēkiem ar invaliditāti lielākoties ir vērtēta kā pozitīva, taču izņēmums ir darba devēji, kuru attieksme pārsvarā tiek atzīta par diskriminējošu. Piemēram, pētījumā par diskriminācijas iespējamību darba vietās, no 100 lieliem uzņēmumiem, tikai 19 % darba vides aspektus, t.sk nediskriminējošas vides radīšanu, ir minējuši savos gada pārskatos. Tas nozīmē, ka uzņēmumi šādam aspektam uzmanību pievērš maz.¹⁵¹

Pētījumos^{152 un 153} par sabiedrības viedokli kā visbiežāk sastopamais diskriminācijas veids Latvijā ir atzīts diskriminācija vecuma dēļ (pārāk jauns vai pārāk vecs), tam seko diskriminācija pret cilvēkiem ar invaliditāti un kā trešā izplatītākā tiek minēta diskriminācija etniskās piederības dēļ. Kā diskrimināciju vecuma kontekstā kļūdaini mēdz uzskatīt arī pieaugušo neuzticību jauniešiem un aizspriedumainību.¹⁵⁴ Tādējādi secināms, ka ir novērojamas atšķirības starp sabiedrības viedokli

¹⁴⁹ [Tiesībsargs: Diskriminācijas izplatība nodarbinātības vidē Latvijā.](#)

¹⁵⁰ [Kopsavilkums izpētes ziņojumam par pašreizējo sabiedrības izpratnes un informētības līmeni un efektīvākajiem informācijas sniegšanas mehānismiem \(2017\)](#)

¹⁵¹ Turpat.

¹⁵² [Kopsavilkums izpētes ziņojumam par pašreizējo sabiedrības izpratnes un informētības līmeni un efektīvākajiem informācijas sniegšanas mehānismiem \(2017\)](#)

¹⁵³ [Kažoka, I. & Bērziņa, L. \(2023\). Sabiedrības saliedētības radara ziņojums](#)

¹⁵⁴ [Resiliences centrs: Resiliences centrs ir uzcis īstenot projektu "Resiliences pieeja jauniešu ar ierobežotām iespējām līdzdalības stiprināšanā"](#)

par to, kuras grupas ir vairāk pakļautas diskriminācijas riskam, un to, kā katra konkrētā sociālā grupa vērtē tās pieredzi saistībā ar diskrimināciju.

Iezīmējot specifiku dažādu diskriminācijas riskam pakļauto sociālo grupu kontekstā, **LGBT kopienas** pārstāvji 2022. gada sabiedriskās domas aptaujā norāda, ka ar diskrimināciju ir sastapušies ļoti bieži – 89 % no 134 respondentiem, kas ir ievērojami biežāk nekā sabiedrībā vidēji. Šis ir vērtējams kā ļoti augsts rādītājs.¹⁵⁵ Savukārt citā pētījumā gūti atšķirīgi rezultāti – Latvijas iedzīvotāji norāda, ka reti sastopas ar diskrimināciju reliģiskās, seksuālās orientācijas vai dzimuma dēļ.¹⁵⁶

LGBT kopienā norāda, ka šīs grupas pārstāvji neatkarīgi no augstā rādītāja saskarē ar diskrimināciju samērā reti par to ir ziņojuši kādam ārpus savu draugu/paziņu loka. Arī Tiesībsarga birojā saņemto sūdzību skaits par iespējamu diskrimināciju šajā jomā bijis ļoti mazs – būtiski mazāks nekā saistībā ar invaliditāti, vecumu, dzimumu. LGBT kopiena zemu novērtē līdzšinējo vienlīdzības veicināšanas pasākumu efektivitāti, kas norāda uz to, ka, nemainot esošo situāciju, izmaiņas pašā LGBT kopienā nav prognozējams. Kopumā būtiskākā problemātika, ar ko saskaras homoseksuālas un biseksuālas personas, ir naida runa.¹⁵⁷

No pētījuma par **romu tautības** tiesību ievērošanu¹⁵⁸ secināms, ka arī šī grupa, tās ieskatā, bieži saskaras ar diskrimināciju – tā norādījis gandrīz katrs otrais respondents. Arī citi pētījumi apstiprina¹⁵⁹, ka Latvijas sabiedrībā kopumā pastāv aizspriedumi pret romiem.

Vienlaikus par spīti dažādiem negatīviem stereotipiem par romiem, un to, ka aizspriedumi pastāv, kopējā sabiedrības attieksme pret romiem salīdzinājumā ar 2015. gadu tomēr ir uzlabojusies. Vienlaikus jānorāda, ka arī pašiem romiem būtu jādomā par savas uzticēšanās stiprināšanu citiem cilvēkiem – sabiedrības grupām, kopienām, t.sk. valsts un pašvaldību pārvaldes institūcijām.

Pētījumā par romu situāciju Latvijā vispārējās situācijas analīzē tiek secināts, ka romu kopienas īpatsvars Latvijā ir būtiski samazinājies, salīdzinot ar 2015. gadu. Ir samazinājies romu skaits, kuri ģimenēs runā savā valodā un pieaudzis to ģimeņu skaits, kas lieto latviešu valodu kā ģimenes sarunvalodu. Pieaudzis romu skaits, kuri pasēs nenorāda savu tautību (roms, čigāns).¹⁶⁰ Trūcīgās ģimenes statuss skaita ziņā romiem ir palicis nemainīgs salīdzinājumā ar 2015. gadu. Īpaši svarīgs ir romu tautības bērnu un jauniešu izglītības jautājums. Secinājumā par izglītības pieejamību tiek norādīts, ka joprojām nav datu, kas norāda, ka romu īpatsvars, kuri pārtrauc izglītību vai vispār

¹⁵⁵ Viedoklis varētu būt saistāms ar to, ka netiek attaisnotas konkrēta cilvēka ekspektācijas. *Autoru piezīme*

¹⁵⁶ [Labklājības ministrija: Sabiedriskās domas aptauja par sabiedrības izpratni par diskriminācijas aspektiem](#)

¹⁵⁷ [LGBT un viņu draugu apvienība MOZĀIKA: Prezentēs atskatu uz LGBT tiesību stāvokli Latvijā](#)

¹⁵⁸ [Kultūras ministrija: Pētījums par romu situāciju Latvijā](#)

¹⁵⁹ [Labklājības ministrija: Sabiedriskās domas aptauja par sabiedrības izpratni par diskriminācijas aspektiem](#)

¹⁶⁰ Būtu ieteicams padziļinātāks skaidrojums, kāpēc. *Autoru piezīme*

neapmeklē izglītības iestādi, samazinās. Izglītības datu monitorēšana etniskās piederības kontekstā netiek veikta, bet, iespējams, tas būtu vērā ņemams ieteikums, veidojot sociālā atbalsta tīklu romu ģimenēm, jo romu kultūras atšķirībām ir būtiska nozīme izglītības procesos. Kā norādīts tiesībsarga 2022. gadā veiktajā pētījumā¹⁶¹, īpaši svarīgi būtu aktualizēt romu ģimeņu asistenta un romu skolotāja palīga lomu, īpaši latviešu valodas apguvē, lai tādējādi sekmētu bērnu tiesību uz izglītību nodrošināšanu, vienlaicīgi stiprinot romu kultūras tradīcijas un nacionālo piederību. Atliek piebilst, ka romu zemais izglītības līmenis ir viens no būtiskākajiem kavējošiem faktoriem šīs grupas nodarbinātības jomā.¹⁶²

Runājot par romu kultūras atšķirībām, tās īpatnība ir svarīgo informāciju nodot personīgi, tāpēc liela loma informācijā par pakalpojumiem veselībā, mājokļu jomā, sociālajā aizsardzībā ir pašai romu kopienai. Mājokļu pieejamība un kvalitāte vairāk aktualizējas romu tautības iedzīvotājiem pat tad, ja viņiem ir pietiekami līdzekļi, lai dzīvokli īrētu. Savukārt veselības aprūpe tiek nodrošināta, neņemot vērā etnisko piederību.¹⁶³ Vienlaikus veselības aprūpes pakalpojumu pieejamībā izglītības līmenim un veselībratībai tomēr var būt ietekmējoša loma kopējā romu viedoklī par pieeju veselības aprūpes pakalpojumiem.

Turpinot apkopot secinājumus par to, kāda ir cilvēku **ar invaliditāti** situācija Latvijā, no analizētajiem pētījumiem var izdarīt pozitīvu secinājumu, ka cilvēku ar invaliditāti dzīves kvalitāte pēdējos piecos gados ir uzlabojusies un vairums Latvijas iedzīvotāju uzskata, ka visām cilvēku ar invaliditāti grupām būtu pilnā mērā jāpiedalās sabiedrības dzīvē. Tāpat pieaudzis atbalsts iekļaujošai izglītībai – t.i., uzskatam, ka bērniem ar invaliditāti būtu jāmacās kopā ar citiem bērniem. Makro līmenī iekļaujoša izglītība un medicīna ir galvenās jomas, kur nepieciešams pašvaldības un valsts lielāks atbalsts bērniem ar invaliditāti. Ja veselības aprūpes jomā ir vērojama augšupejoša tendence, tad medicīniskā rehabilitācija un sociālās aprūpes pakalpojumi pietrūkst, tie ir jāpaplašina un piekļūstamība ir jāuzlabo.¹⁶⁴

Attiecībā uz **no ieslodzījuma atbrīvotām personām** jānorāda, ka bijušie ieslodzītie nav noteikts kā atsevišķs diskriminācijas kritērijs, bet ir pieminēts kā papildu kritērijs vienā likumā. Kritērijs tiek

¹⁶¹ Tiesībsargs (2022). Pētījums par romu situāciju Latvijā. Pieejams: [romu_situacija_latvija_2022_1648646871.pdf](#)

¹⁶² Pētījuma rezultāti liek domāt, ka daļēji diskriminācijas problēma nodarbinātības jomā attiecībā uz romiem var tikt pārprasta, jo cēlonis var būt romu izglītības līmeņa nepietiekamība, nevis no darba devēja puses vērstā diskriminācija. Darba devējam, izvēloties kandidātu, ir būtiski ņemt vērā darbinieka kvalifikāciju. *Autoru piezīme*

¹⁶³ Bieži izskan viedoklis, ka veselības aprūpe romiem nav pieejama. Būtu rekomendējams izpētīt, vai un cik lielā mērā romi meklē informāciju par sev nepieciešamo veselības pakalpojumu. Pakalpojums ir pieejams, bet netiek izmantots, piem., ģimenes ārstu prakses bieži vien nezina, ka romu ģimenē ir jaundzimušais - sieviete nav stājusies uzskaitē, bērns nav reģistrēts. Vienlaikus gadījumā, ja rodas kādas veselības problēmas, tiek norādīts, ka nav bijusi nepieciešamā veselības aprūpe. *Autoru piezīme.*

¹⁶⁴ Pretruna ar cita jautājuma vērtējumu par veselības aprūpi, kas tiek vērtēta atzinīgi. *Autoru piezīme*

izcelts, jo praksē pastāv sociālā atstumtība un aizspriedumi attiecībā pret bijušajiem ieslodzītajiem, kas var radīt arī diskrimināciju. Pētījumā par bijušo ieslodzīto iespējām iekļauties sabiedrībā secināts, ka iepriekšēja saskarsmes pieredze ar ieslodzītajiem ir pamats pozitīvākai attieksmei pret viņiem arī nākamajā reizē.¹⁶⁵ Respondenti, kuriem ir bijusi iepriekšēja saskarsme ar ieslodzītajiem, ir atvērtāki domai par iesaistīšanos brīvprātīgo darbā ar esošajiem un bijušajiem ieslodzītajiem. Iedzīvotāji un darba devēji kopumā tic, ka pēc soda izciešanas cietumā, cilvēks var veiksmīgi iekļauties sabiedrībā. Vienlaikus ir novērojama atšķirīga sabiedrības attieksme pret dažādām notiesāto grupām, balstoties uz to veiktā likumpārkāpuma veidu.

Pētījumā secināts, ka neskatoties uz Darba likumā noteikto tiesību neizpaust informāciju par iepriekšēju sodāmību (ja vien tam ir būtiska nozīme attiecībā uz veicamo darbu), darba devēji tomēr uzskata, ka tiem būtu jāzina par potenciālā darbinieka iepriekšēju sodāmību. Esošie un bijušie notiesātie atzīst, ka cilvēkam, kurš ir bijis ieslodzījumā, ir grūtāk atrast darbu un ka darba devēji baidās nodarbināt bijušos ieslodzītos. Ir vērojama ievērojama atšķirība iedzīvotāju un darba devēju attieksmē pret cilvēkiem, kas veikuši noziegumu vienu reizi un vairākas reizes. Iedzīvotāji un darba devēji ir gatavi noticēt, ka laboties spēj cilvēks, kas kļūdījies vienreiz, bet daudz noraidošāki ir pret cilvēkiem, kuri noziegumu veikuši vairākkārt. Gandrīz puse no iedzīvotājiem un darba devējiem ir izvēlējušies atbildi “grūti pateikt”, kad tie tika lūgti vērtēt ieslodzījuma vietu darbu resocializācijas jomā.¹⁶⁶ Tas varētu nozīmēt to, ka sabiedrībā būtu nepieciešama informācija par to, kā tiek veikta ieslodzīto resocializācija un kādi ir tās panākumi, t.sk. kā sabiedrība var sekmēt ieslodzīto resocializāciju.

Raugoties uz īstenotajiem vienlīdzību **veicinošajiem pasākumiem** un to efektivitātes vērtējumu, Latvijas sabiedrības sniegtais vērtējums ir zem vidējā (4,7 punkti¹⁶⁷ desmit punktu skalā). Pētījumā par sabiedrības saliedētību iegūtie dati norāda, ka 20 % sabiedrības locekļu uzskata, ka vienlīdzība Latvijā tiek veicināta efektīvi (no tiem 26 % vīriešu un 16 % sieviešu), 30 % – drīzāk efektīvi, savukārt 33 % uzskata, ka darbs pie vienlīdzības veicināšanas norit neefektīvi (šādu viedokli lielākā mērā pārstāv sievietes nekā vīrieši). Autori uzskata, ka pētījumiem ar šādu fokusu vienmēr svarīgs būs “interpretācijas” elements. Piemēram, vienlīdzības principa ievērošana nevar nodrošināt

¹⁶⁵ [Ieslodzījuma vietu pārvalde: Sabiedriskās domas pētījums par labās prakses popularizēšanas pasākumiem stereotipu mainīšanai par bijušajiem ieslodzītajiem](#)

¹⁶⁶ Šis termins pēc būtības ir novecojis. Parasti tiek lietota “sociālā iekļaušana” kā socializācijas procesa elements. Par termina saturu pastāv intensīvas diskusijas sociālā darba ekspertu vidū. To rezultātā apzīmējuma lietojums pēdējos gadu desmitos konceptuāli mainās un lietojuma biežums samazinās. Termina kritiķi vārda semantisko nozīmi saista ar pārtaisīšanas ideju, kas ir pretrunā ar sociālā darba teoriju un vērtībām. Viņi iesaka profesionālajā terminoloģijā izmantot jēdzienus, kas uzsver neizdevīgākā sociālā situācijā esošu cilvēku iekļaušanos un līdzdalību sabiedrībā, pašnoteikšanos un rīcībspējas paaugstināšanu (skat. Sociālā darba vārdnīca, 2023). *Autoru piezīme.*

¹⁶⁷ Vienlīdzība kā jēdziens nav sinonīms jēdzienam diskriminācija, jādomā kādā kontekstā jautājums ir attiecināms uz diskrimināciju. *Autoru piezīme*

nediskriminējošu praksi pilnīgi visās sociālajās jomās, tāpat kā cilvēka ar invaliditāti vienlīdzības konteksts var atšķirties no bijušā ieslodzītā vienlīdzības konteksta. 2022. gadā iegūtie dati salīdzinājumā ar 2019. gada Eurobarometra pētījuma datiem ļauj secināt, ka, lai arī pašreizējā nostāja attiecībā uz pasākumu efektivitāti sabiedrības pārstāvju vidū ir piesardzīga, tomēr vērojama pozitīva tendence attiecībā uz vienlīdzības veicināšanas pasākumu efektivitāti Latvijā, kas jau ir vērtējams kā pozitīvs solis dažādu ar diskrimināciju saistītu risku mazināšanā.

Pozitīvi tiek vērtēta situācija vides piekļūstamībā personām ar invaliditāti – tā ir uzlabojusies. Šādi situāciju vērtē mērķa grupas respondenti un iedzīvotāji kopumā. Tāpat uzlabojušies vides pielāgojumi personām ar dzirdes traucējumiem. Vienlaikus tiek secināts, ka kopš 2020. gada ir pieaudzis arī pieprasījums pēc vides pieejamības un nodarbinātības atbalsta. Respondentu vairākums atzinuši, ka pozitīvi vērtējams surdotulkojums dažādās pārraidēs. Vienlaikus viena ceturtdaļa Latvijas iedzīvotāju uzskata, ka nav nodrošināta vienlīdzīga pieeja izglītībai. Tāpat tiek norādīts, ka valsts līmenī vairāk nepieciešams rūpēties par pabalstu un atvieglojumu sistēmas pilnveidi, medicīnas pakalpojumiem un pielāgotu dzīvesvietu ierīkošanu personām ar dažāda veida invaliditāti.

Iedzīvotāji, kas piedalījās pētījumā par iedzīvotāju attieksmi pret dažādām sabiedrības grupām,¹⁶⁸ uzskata, ka vismaz atsevišķos gadījumos, redzot diskrimināciju, ir jāiejaucas (vienmēr vai gandrīz vienmēr jāiejaucas – 31 %, atsevišķos gadījumos jāiejaucas – 55 %), turpretī 6 % iedzīvotāju uzskata, ka nav tādu gadījumu, kad obligāti būtu jāiejaucas. Iedzīvotāju zināšanu līmenis, kur vērsties diskriminācijas gadījumos, salīdzinājumā ar 2020. gadu nav mainījies. Pētījumos gūtie dati liecina, ka kopumā iedzīvotāji aptuveni zina, kur vērsties, meklēt palīdzību, ja paši saskartos vai pamanītu kādu citu saskaramies ar diskrimināciju (labi zina 5 %, aptuveni zina (zina, kur meklēt) – 37 %), turpretī 51 % to nezina. Arī cita pētījuma ietvaros iedzīvotāju un ekspertu darba grupās tika secināts, ka sabiedrībā joprojām ir vāja izpratne par personas tiesībām un iespējamo rīcību diskriminācijas novēršanā.¹⁶⁹ Ir pieaudzis, piemēram, to personu ar invaliditāti īpatsvars, kas nevērstos nekur. Cilvēku īpatsvars, kas vērstos pēc palīdzības pie tiesībsarga, ir samazinājies no 36 % 2020. gadā līdz 24 % 2024. gadā. To īpatsvars, kuri vērstos personu ar invaliditāti intereses pārstāvošajās NVO, ir samazinājies no 34 % 2020. gadā līdz 20 % 2024. gadā. Veselības inspekcijā gatavi vērsties 11 % respondenti (2020. gadā – 26 %), Valsts darba inspekcijā 9 % (2020. gadā – 22

¹⁶⁸ [Sabiedrības integrācijas fonds: Iedzīvotāju attieksme pret dažādām sabiedrības grupām un informētība par rīcību diskriminācijas gadījumā](#)

¹⁶⁹ Jautājumi uzdoti pietiekami vispārīgā formā, līdz ar to atbildēs trūkst konkrētības un pamatojuma. *Autoru piezīme*

%) un medijos 8 % (2020. gadā – 23 %). Tādējādi secināms, ka iestāžu un organizāciju loma, izņemot policiju un baznīcu, saistībā ar vēšanos pēc palīdzības, ir samazinājusies.¹⁷⁰

Pēc palīdzības konkrēti pie tiesībsarga, ja nāktos saskarties ar diskriminējošu vai nevienlīdzīgu attieksmi, biežāk vērstos personas ar invaliditāti vecumā līdz 60 gadiem (līdz 40 gadiem 29 %, no 41 līdz 60 gadiem 32 %), sievietes (31 %), ar māsaimniecības ienākumiem no 901 EUR un vairāk (35 %), ar augstāko izglītību (35 %), strādājošie ar pilnas slodzes darbu (42 %), ārpus Rīgas (34 %), citā pilsētā (neskaitot Rīgu un valstspilsētas) dzīvojošie (46 %), kā arī tie, kuri ir ziņojuši par tiesību pārkāpumiem (45 %) vai piedalījušies (41 %) un organizējuši (47 %) sabiedriskās iniciatīvas, lai palīdzētu personām ar invaliditāti, un ir personu ar invaliditāti pārstāvošo NVO biedri vai interesenti (36 %).¹⁷¹

Savukārt pētījumā par vecāku viedokli par mazu bērnu vecāku tiesību nodrošināšanā nodarbinātībā¹⁷² secināts, ka salīdzinājumā ar 2016. gadu gan tēvi, gan mātes biežāk ir norādījuši, ka nepieciešamības gadījumā aizstāvētu savas tiesības, ir risinājuši nodarbinātības jautājumus ar savu darba devēju vai vērsušies Valsts darba inspekcijā. Tātad šajā grupā pretstatā personām ar invaliditāti ir pieaugusi vēlme iestāties par savu tiesību nodrošināšanu.

Sabiedrības integrācijas fonda 2022. gada veiktā pētījuma autori prognozē, ka nākotnē varētu aktualizēties diskriminācijas jautājums attiecībā uz piederību citām etniskajām grupām un imigrāciju valstī kopumā. Šajā pētījumā tiek atzīts, ka cilvēkiem varētu būt aizspriedumi pret musulmaņiem, kā arī cilvēkiem no Dienvidāzijas valstīm. Jāsaka – Latvijas iedzīvotāji kopumā ir samērā skeptiski pret imigrāciju. Salīdzinoši liela daļa uzskata, ka imigrantu dēļ dzīve Latvijā var kļūt sliktāka. Ņemot vērā, ka pēdējā desmitgadē ir būtiski pieaudzis imigrantu indiešu skaits, sava atšķirīgā izskata un ādas krāsas dēļ šī grupa varētu saskarties ar aizspriedumiem un diskrimināciju, īpaši nodarbinātībā, kā arī pieejā precēm/pakalpojumiem privātajā sektorā, piemēram, meklējot sev īres dzīvokli.¹⁷³

Kopumā pētījumos secināts, ka medijos trūkst informācija par diskriminācijas jautājumiem, lai gan vienlaikus ir jānorāda, ka dažādas kampaņas īsteno gan tiesībsargs, gan Labklājības ministrija, gan Sabiedrības integrācijas fonds un citas iesaistītās puses. Tiek uzskatīts, ka diskriminācijai pakļautās

¹⁷⁰ Latvijas Republikas tiesībsargs (2024). Personu ar invaliditāti viedoklis par personu ar invaliditāti situāciju Latvijā. RAITGROUP.

¹⁷¹ Turpat.

¹⁷² Tiesībsargs (2024). Vecāku viedoklis par mazu bērnu vecāku tiesību nodrošināšanu nodarbinātībā. RAIT

¹⁷³ [Labklājības ministrija: Sabiedriskās domas aptauja par sabiedrības izpratni par diskriminācijas aspektiem](#)

iedzīvotāju grupas nevēlas publiskot un runāt par savu problemātiku, ņemot vērā gan vēsturisko fonu, gan iedzīvotāju izglītības/zināšanu trūkumu šajos jautājumos.

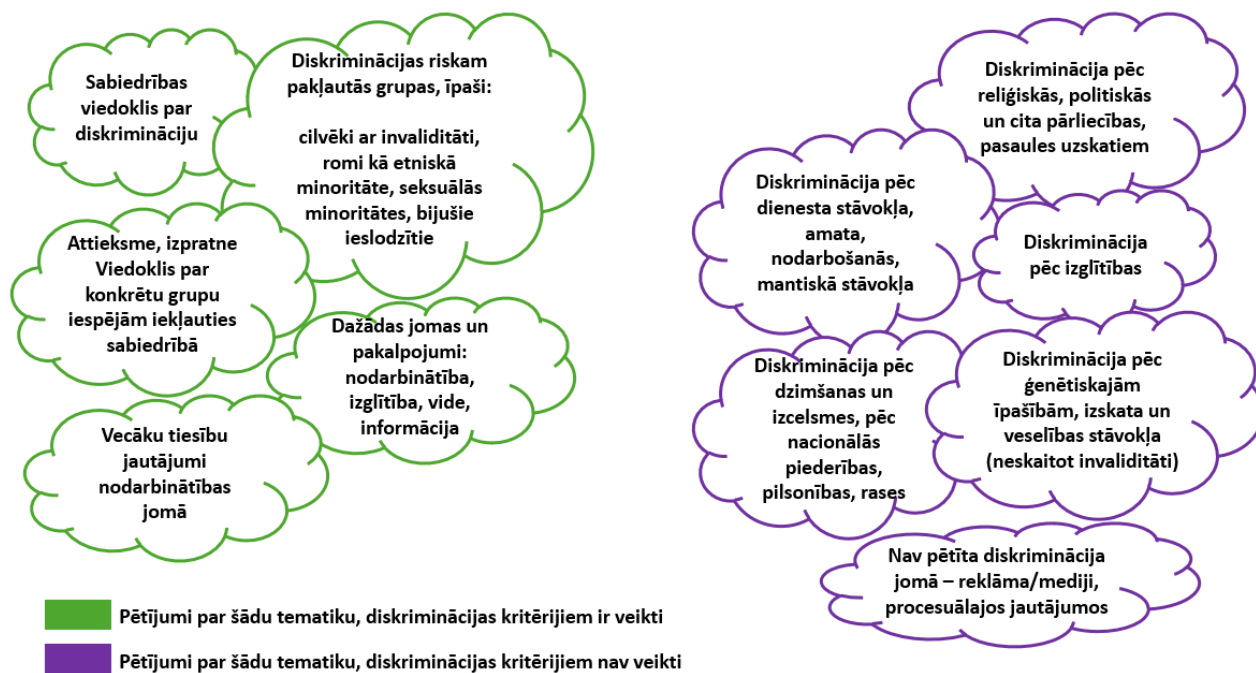
Vēršanos pēc palīdzības bieži vien nosaka uzticēšanās valstij, vērtējums par valsts institūciju darbu un ticība sniegtajai palīdzībai. Salīdzinošās analīzes pētījumā, kurā apkopoti dati arī par citu Eiropas valstu rādītājiem, secināts, ka Latvijas pilsoņi reti uzticas valsts pārvaldei, policijai, tieslietu sistēmai un mediķiem. Latvijā ir daudz pilsoņu, kuri nav piedalījušies vēlēšanās vai tajā piedalās reti.

Pētījumā secināts, ka lielāka uzticība ir plašsaziņas līdzekļiem, bet visvairāk iedzīvotāji uzticas savai ģimenei un draugiem.^{174 un 175}

Runājot par piederības sajūtu, Latvijas iedzīvotāji kopumā izjūt piederību savai valstij. Piederība ir zemāka tiem iedzīvotājiem, kuri ģimenēs runā krieviski. Latvijas pilsoņu vērtības attiecībā uz cilvēktiesību principiem vārdos (teorētiski) tiek vērtētas augsti.

Tālāk pievienotajā attēlā Nr. 14 vizuāli ir apkopota informācija par pētījumu tematikām, kas ir un kas nav aplūkotas analizētajos pētījumos.

Attēls 14. Analizēto pētījumu mērķi, tematiskais fokuss

¹⁷⁴ Jāvērtē, cik lielā mērā un kā jautājumi par uzticēšanos ir saistīti ar diskrimināciju. *Autoru piezīme*

¹⁷⁵ [Kažoka, I. & Bērziņa, L. \(2023\). Sabiedrības saliedētības radara ziņojums](#)

Pētījumos definētās rekomendācijas

Daļā analizēto pētījumu ir noteiktas rekomendācijas. Pētījuma autoriem šķita noderīgi tās izcelt. Kopumā tās var grupēt vairākās jomās:

- ieteikumi sabiedrības izpratnes veicināšanai par diskrimināciju un rīcību tās gadījumā;
- ieteikumi uzticēšanās veicināšanai valsts pārvaldei;
- specifiski ieteikumi personu ar invaliditāti situācijas uzlabošanai un citu diskriminācijas riskam pakļauto grupu situācijas uzlabošanai;
- ieteikumi motivācijas programmu efektivitātes novērtējumā.

Savstarpēji saistošas ir rekomendācijas sabiedrības izpratnes un informēšanas veicināšanai, kas iespējams veicinātu ar diskrimināciju saistītu gadījumu identifikāciju un ziņošanu. Trešdaļa jeb 36 % no aptaujātajiem sabiedrības pārstāvjiem uzskata, ka šķērslis ziņot par diskriminācijas gadījumiem ir tas, ka trūkst informācijas par to, kam ziņot. Tāpēc būtisks ir pētījumu ieteikums par nepieciešamību vēl aktīvāk nodot ziņu sabiedrībai par mehānismu, kā atpazīt diskrimināciju, kam ziņot par piedzīvoto vai novēroto diskrimināciju, kā norit tālākā procesu gaita u.tml. To laika gaitā varētu ieviest izglītības programmās, piemēram, sociālajās zinībās, kur galvenais mērķis būtu veicināt bērnu un jauniešu proaktivitāti un iesaisti vienlīdzības mazināšanā un diskriminācijas tēmas aktualizēšanā. Tāpat informatīvajās kampaņās vēl vairāk un biežāk var akcentēt atbildīgās institūcijas, kuru kompetencē ir diskriminācijas situāciju risināšana. Lielākais izaicinājums saistībā ar to ir spēja sasniegt visas, īpaši mazākaizsargātās sabiedrības grupas.

Analizējot pētījumus secināms, ka zemais vērtējums par vienlīdzības veicināšanas pasākumu efektivitāti, kas tiek saistīti ar diskriminācijas jautājumiem, var norādīt uz to, ka sabiedrība kopumā neuzticas tām institūcijām, kas potenciāli varētu tikt iesaistītas diskriminācijas mazināšanā. Līdz ar to analizētajā pētījumā tika piedāvāts risinājums:

- mainīt institūciju tēlu (piemēram, Valsts policijas);
- piedāvāt vienkāršotus veidus, kā ziņot par diskrimināciju (īpaši tas ir nozīmīgi personām ar invaliditāti);
- izstrādāt “ziņošanas formu par diskrimināciju”;
- ievietot to iestāžu tīmekļu vietnēs, kā arī mazināt bailes ziņotājam “atklāties”, garantējot konfidencialitāti un anonimitāti.

No analizētajiem pētījumiem, kas norādīti 8. tabulā, par cilvēku ar invaliditāti situāciju un tiesībām Latvijā izriet kopēja rekomendācija palielināt personu ar invaliditāti līdzdalību sociālajās aktivitātēs, izmantojot dažādus iesaistīšanās veidus un resursus kopienā, kā arī piedāvājot finansiālu atbalstu tām ģimenēm, kurām nav pietiekamu finansiālo līdzekļu pasākumu apmeklēšanai. Dzīves kvalitātes

jomā jādomā par pabalstu sistēmas maiņu valsts un pašvaldību līmenī, attālināta darba vietu radīšanu personām ar invaliditāti un citiem iespējamiem alternatīviem risinājumiem. Taču, kā redzams no tiesībsarga sniegtās rekomendāciju izpildes – rekomendācijas, kas ir finansiāli ietilpīgas un prasa būtiskus papildu resursus no valsts vai pašvaldību budžeta, visbiežāk ieviestas netiek, pamatojot to ar finanšu līdzekļu trūkumu.

Autoru veiktā pētījumu analīze norāda, ka vēlams daudz plašāks vieglās valodas lietojums ne tikai dažādās atbalsta programmās, bet arī citās sadarbības formās ar iedzīvotājiem, lai atspoguļotā informācija būtu saprotama dažādām mērķa grupām gan plašsaziņas līdzekļos, gan sadarbības līgumos, gan individuālajos plānos.

Interesanta un uz mikro līmeni vērsta rekomendācija sniegta pētījumā par motivācijas programmas efektivitāti bezdarba mazināšanā. Pētījuma vairāki ieteikumi ir vērsti uz metodisko darbu ar atbalsta un pašpalīdzības grupām, bet no pētījumā ietvertajiem rezultātiem nav iespējams gūt skaidru priekšstatu, vai un kā tas mazinātu diskrimināciju (īpaši, ja tiek minēts bezdarbnieku sociālais portrets).¹⁷⁶ Taču ieteikuma būtība kopumā ir atbalstāma, jo diskriminācijas jautājumu diskutēšana grupu darba formā varētu būt efektīva.

Svarīga ir pētījumā sniegtā rekomendācija par to, ka jāpievērš uzmanība intersekcionalitātei, proti, nepieciešams pētīt un izprast veidus, kā viens diskriminācijas veids var būt saistīts ar citiem veidiem un kā – ar konkrēta cilvēka personības īpašībām un/vai identitāti. Tā rezultātā katrs diskriminācijas gadījums ir unikāls.

Latvijas saliedētības radara pētījumā ir ieteikums izvērtējumus par sabiedrības saliedētību balstīt uz šādiem sabiedrības saliedētības elementiem: uzticēšanās valsts institūcijām, pilsoniskā līdzdalība, daudzveidības pieņemšana, sociālās saiknes, pro-sociāla rīcība¹⁷⁷, individuālās cieņas un vērtības apziņa, sabiedriskais miers, kopējā labuma prioritizēšana, laba pieeja veselības aprūpei, uzticēšanās līdzcilvēkiem, piederības sajūtas savai valstij, saskarsmes biežums starp dažādām reliģiskām un etniskām grupām, izglītības pieejamība un kvalitāte. Saliedētība izpaužas labās savstarpējās attiecībās, dažādu kontaktu intensitātē un spējā strādāt sabiedriskā labuma mērķa sasniegšanā. Līdz ar to saliedētības radaram jāatbilst diviem principiem: pielietojamai jēgai

¹⁷⁶ Fokuss ir uz sociālās atstumtības mazināšanu, bet no projekta apraksta nepaliek skaidrs, vai tam pamatā ir kāds no diskriminācijas veidiem. Līdz ar to, lai rastu atbildi, kāda ir motivācijas programmas ietekme uz diskriminācijas riskam pakļautajām grupām, vispirms būtu jāvieš skaidrība, vai bezdarba pamatā ir kāds no diskriminācijas kritērijiem. Tā, piemēram, sociālā atstumtība pati par sevi neliecina, ka cilvēks ir diskriminēts. *Autoru piezīme.*

¹⁷⁷ Uzvedība, kas vērsta galvenokārt uz palīdzības, atbalsta sniegšanu citiem. *Autoru piezīme*

politiķiem (skaidras jomas, kur nepieciešama papildu intervence) un nemainīga metodoloģija, kas ļauj saskatīt dinamiku – pamata metode regulāra aptauja.

Savukārt pētījumā par romu situāciju Latvijā viena no autoru skatījumā svarīgākajām rekomendācijām ir turpināt romu mediators pakalpojumu pašvaldībās. Mediators darbojas kā vidutājs starp romu kopienu un dažādām organizācijām, speciālistiem, pašvaldību, Nodarbinātības valsts aģentūru u.c. Tiek rekomendēts stiprināt sadarbības modeli – pašvaldības sociālais dienests – izglītības pārvalde/institūcijas – romu mediators – romu vecāki. Viens no uzdevumiem būtu stiprināt arī vecāku izpratni par izglītības procesa uzsākšanu no bērna piecu gadu vecuma jeb pēc iespējas agrīnā pirmsskolas vecumā. Šis ieteikums, iespējams, ilgtermiņā pozitīvi veicinātu romu iespējas nodarbinātības jomā. Pētījumā vispārīgā līmenī ir arī norādīts ieteikums sniegt atbalstu tiem darba devējiem, kas nodarbinātībā iesaista romus.

Pētījumā par romu situāciju tiek ieteikts veidot materiālus par valsts un pašvaldības iestāžu darbu un sniegtajiem pakalpojumiem viegli uztveramā un vieglā valodā, saprotamā veidā. Attiecībā uz mājokļu pieejamību, t.sk. sociālajiem dzīvokļiem, jāņem vērā romu kultūras īpatnība – vēlme dzīvot ciešās kopās. Vienlaikus jāņem vērā, ka šajā jautājumā var atšķirties dažādu sociālo grupu ekspektācijas, dažādās kultūras tradīcijas un vēlmes dzīvot grupās var konfrontēt ar prasībām un noteikumiem attiecībā uz mājokļu lietošanas nosacījumiem.

Autori kā noderīgus saskata pētījumu ieteikumus par labās prakses popularizēšanas pasākumiem stereotipu mainīšanai par bijušajiem ieslodzītajiem. Piemēram, radīt iespējas iedzīvotājiem, darba devējiem, pašvaldību sociālo dienestu darbiniekiem tikties ar bijušajiem vai esošajiem ieslodzītajiem, iepazīt tos personīgi klātienē vai ar plašsaziņas līdzekļu starpniecību. Autori papildinātu šo rekomendāciju ar ieteikumu, ka, iespējams, noderīgi būtu dzīvesstāsti un naratīvs kā metode, veidojot cilvēka (bijušā ieslodzītā) sociālo portretu. Vērtīgs ir ieteikums radīt komunikācijā konkrētu, brīvi pieejamu informāciju par korekcijas dienestu darbu, ieslodzījumu vietu sadzīves apstākļiem, ieslodzīto apmācībām, nodarbībām, nodarbinātību (papildinošs ieteikums pie dzīvesstāstu un naratīva izmantošanas).

Kopumā jāsecina, ka iedzīvotāji nav noraidoši pret darba devējiem, kas nodarbina bijušos ieslodzītos. Tāpat viņiem nav iebildumi izmantot šo uzņēmumu pakalpojumus un preces, ja būtu pieejama informācija, ka darba devējs nodarbina bijušo ieslodzīto. Komunikācijā ar darba devējiem, esošajiem un bijušajiem ieslodzītajiem ir ieteicams skaidrot darbinieku tiesības, atgādinot esošajiem un bijušajiem ieslodzītajiem, ka, ja vien tas nav nepieciešams konkrētu darba

pienākumu veikšanai, viņi ir tiesīgi informāciju par savu sodāmību neatklāt.¹⁷⁸ Jo īpaši svarīgs ir ieteikums kļedēt mītus par garīgo slimību un atkarību izplatību esošo un bijušo ieslodzīto vidū, kā arī veicināt izpratni par sociālo iekļaušanos, skaidrot ieslodzījuma vietu pārvaldes un Valsts probācijas dienesta darbu un to sniegto sociālās iekļaušanās pakalpojumu nozīmi.

5.2. Nodaļas kopsavilkums

- Saskaņā ar dažādu ministriju un valsts pārvaldes iestāžu sniegto informāciju par pētījumiem, kas ietver diskriminācijas situācijas izpēti laika posmā no 2021. līdz 2024. gadam, secināms, ka lielākā daļa valsts pārvaldes institūcijas pētījumus šajā jomā nav veikusi, lai arī šo institūciju jomu normatīvajā regulējumā ir ietverts diskriminācijas aizlieguma princips.¹⁷⁹ To skaitā būtu minama Tiesu administrācija, Ekonomikas ministrija, Latvijas Zvērinātu advokātu padome, Iekšlietu ministrija, Patērētāju tiesību aizsardzības centrs, Ģenerālprokuratūras darbības kontroles un starptautiskās sadarbības departaments.

Veselības ministrija nav veikusi pētījumus norādītajā laika posmā, bet norādījusi, ka pašlaik tiek pētīta sabiedrības attieksme par pacientu tiesību jautājumiem. Savukārt Tieslietu ministrijā 2020. gadā Zvērinātu advokātu birojs ir veicis pētījumu “Pieeja tiesiskumam Latvijā”. Valsts Kanceleja ik gadus veic Valsts pārvaldē nodarbināto cilvēku aptauju, bet Kancelejai nodotie pētījumi kopumā pieejami tās tiešsaistes datu bāzē.¹⁸⁰ Pavisam reti pasūtījumus veic Izglītības un zinātnes ministrija, lai arī tas būtu nepieciešams iekļaujošas izglītības veicināšanā.

- Aktīvākie pētījumu pasūtītāji vai veicēji ir Sabiedrības integrācijas fonds, Kultūras ministrija, Labklājības ministrija un tiesībsargs. Projekti un pētījumi ir arī Latvijas cilvēktiesību centram, bet tie pamatā ir orientēti uz makro līmeni sociālajā politikā un paša centra darbības pilnveidi.
- Balstoties uz to institūciju pētījumiem, kuru kompetencē ir diskriminācijas jautājumu pārzināšana¹⁸¹ un kuri pasūta un veic pētījumus, var secināt, ka veiktie pētījumi par diskriminācijas jautājumiem līdz šim ir aptvēruši šādas jomas – nodarbinātības, iekļaujošas

¹⁷⁸ Šis ieteikums varētu mazināt diskriminācijas risku šai mērķa grupai. *Autoru piezīme*

¹⁷⁹ Tiesībsarga biroja sniegta informācija

¹⁸⁰ [Valsts kanceleja: Pētījumu un publikāciju datubāze](#)

¹⁸¹ Labklājības ministrija, Kultūras ministrija, Ekonomikas ministrija, Latvijas zvērinātu advokātu birojs, Iekšlietu ministrija, Tieslietu ministrija, Veselības ministrija, Valsts Kanceleja, Ģenerālprokuratūras darbības kontroles un starptautiskās sadarbības departaments, Patērētāju tiesību aizsardzības centrs

izglītības, veselības un sociālo pakalpojumu jomas, tostarp, cilvēktiesības un sociālo politiku. Kā atsevišķa joma var tikt izcelta cilvēku ar invaliditāti un dažāda veida FT kā īpašas sociālās grupas tiesības. Pētījumos biežāk sastopamie diskriminācijas kritēriji ir vecums, invaliditāte, valoda, dzimums, veselības stāvoklis, nacionālā piederība.

- Tādi diskriminācijas kritēriji kā partijas piederība un politiskā pārliecība, reliģiskā pārliecība, pilsonība, ģenētiskās īpašības, rase, manta, pasaules uzskats, dzimšana un izcelsme analizētajos pētījumos netika konstatēti. Līdz ar to būtu nepieciešams paplašināt pētījumu virzienus attiecībā uz to, kā pilsonība, izcelsme vai piederība pie kādas no politiskajām partijām ietekmē sabiedrības attieksmes veidošanos, darba devēja attieksmi vai darba attiecību dibināšanu, vai sociālo pakalpojumu pieejamību, un vai tam ir kāda nozīme cilvēktiesību normu ievērošanā. Ja ir, tad kāda tieši.
- Iestāžu sniegtā informācija un analizētie pētījumi ļauj izdarīt secinājumu, ka nav veiktu pētījumu institūciju vidē, piemēram, ilgstošās sociālās aprūpes centros, pašvaldību dienas vai aprūpes centros un citās institūcijās, kas sniedz sociālos pakalpojumus. Šāda situācijas izpēte diskriminācijas jomā (atklāta, slēpta) būtu ļoti nepieciešama, īpaši akcentējot konkrētas mērķa grupas – seniorus, personas ar GRT, bērnus un jauniešus.¹⁸² Šāda veida pētījumiem būtu nepieciešams kvalitatīvs raksturs un detalizēta pētījuma metodoloģija ar atsevišķi norādītiem respondentu grupas atlases kritērijiem un veidu, kādā mērķa grupa ir sasniedzama. Tas būtu īstenojams, piemēram, sadarbībā ar pašvaldībām, sociālajiem dienestiem pašvaldībās, nevalstisko sektoru u.c., jo pretējā gadījumā mērķa grupu sasniegt būtu apgrūtināši.
- Tāpat nav daudz pētījumu, kas analizētu atšķirīgu pieeju tiesību realizācijas jomā, personu ar konkrētu FT vidū, piemēram, tikai par cilvēkiem ar dzirdes traucējumiem, cilvēkiem ar retām slimībām u.c. Vērtīgi būtu sašaurināt mērķa grupu uz konkrētu FT veidu un vērtēt, kā tas ietekmē/neietekmē diskriminējošas attieksmes veidošanos sabiedrībā vai konkrētā institūcijā, jo pastāv iespēja, ka par dažādiem FT atbildes varētu atšķirties. Nav arī konstatēti pētījumi, kas būtu tieši orientēti multiplai diskriminācijai jeb papildinošai un kombinētai diskriminācijai. Šādi pētījumi saskaņā ar iestāžu sniegtu informāciju laika posmā no 2020. līdz 2024.gadam nav veikti.
- Pētījumu analīze rāda, ka vairumā gadījumu tiek pētīta attieksme un uzskati par diskrimināciju. Autori uzskata, ka šādos pētījumos kā dominējošais tomēr bieži ir subjektīvs

¹⁸² Vienlaikus jānorāda, ka Tiesībsarga birojā ir nodaļa, kuras darbinieki, veicot preventīvo darbu, regulāri pārbauda situāciju attiecībā uz iespējamām tiesību pārkāpumiem valsts sociālās aprūpes centros un citās slēgtā tipa institūcijās, aptaujājot un runājot ar institūcijā dzīvojošiem cilvēkiem.

viedoklis, kas saistīts ar respondentu līdzšinējo pieredzi, izglītību un personīgo vērtību sistēmu. Kritiski jāizvērtē rezultāti attiecībā uz to, kā pētījuma veicējs un respondentu grupa saprot pētījumā uzdotos jautājumus. Pētījuma izpildītājam un, iespējams, arī pasūtītājam būtu skaidrāk jādefinē savs uzstādījums, izpratne vai pieņēmums par lietotajiem terminiem. Dažos pētījumos tas var nebūt būtiski, bet citos tas var ietekmēt no analīzes izrietošos secinājumus.

- Tāpat var secināt, ka pētījumos novērojama salīdzinoši liela vispārība secinājumos. Trūkst secinājumu sociālās grupas vai kopienas līmenī: par ko konkrētās grupas personas satraucas, ko uzskata par diskrimināciju u.c. Daudz atspoguļots vispārīgs sabiedrības viedoklis par diskriminācijas jautājumiem, kas ir būtiski situācijas monitoringam, bet vienlaikus apgrūtina iespējas sniegt konkrētas, vajadzībās balstītas rekomendācijas. Ņemot vērā minēto, kvantitatīvi sabiedrības pētījumi ar noteiktu regularitāti ir jāturpina, jo ir svarīgi monitorēt sabiedrības viedokli un salīdzināt izmaiņas iedzīvotāju noskaņojumā un izpratnē par diskriminācijas jautājumiem. Bet tā vietā, lai veiktu atsevišķus un metodoloģiski atšķirīgus kvantitatīvus pētījumus, autoru skatījumā, **svaīgi ir veikt vienu reprezentatīvu Latvijas iedzīvotāju pētījumu**, ietverot visus diskriminācijas kritērijus vienkopus. Šāda aptauja ļautu daudz korektāk atspoguļot sabiedrības viedokli, salīdzināt situāciju starp dažādiem diskriminācijas kritērijiem un dažādām jomām, kā arī ļautu apzināt noteiktu diskriminācijas riskam pakļauto grupu īpatsvaru Latvijas sabiedrībā. Šāda pētījuma gadījumā būtu nepieciešams sadarboties visām iesaistītajām pusēm, kuras veic pētījumus par diskrimināciju.

Izvēloties aptaujā ietvert tos vai citus jautājumus, jāņem vērā, ka tādi jautājumi kā “Vai tur gribi dzīvot kaimiņos romam vai nē?” tiešā veidā nenorāda uz diskrimināciju. Vairumā gadījumu tas var būt tikai cilvēka patikas vai nepatikas jautājums. Ņemot vērā, ka katra jautājuma ietveršana anketā prasa noteiktu finansējumu, ir būtiski iestāžu vai projekta līdzekļu tērēt racionāli, šādu vispārīgi formulētu jautājumu ietveršana būtu vērtējami ļoti kritiski.

- Attiecībā uz specifiskiem pētījumiem, kas veltīti konkrētās grupas, jautājumu izpētei – autoru ieteikums būtu vairāk attīstīt kvalitatīvo pētījumu virzienu, kas būtu vērsts uz reprezentatīvā aptaujā vai citā veidā iegūtās problemātikas cēloņu izpēti un konkrētu ieteikumu izstrādi.

6. LETA veiktās mediju izpētes pētījuma rezultāti

6.1. Pētījuma rezultāti

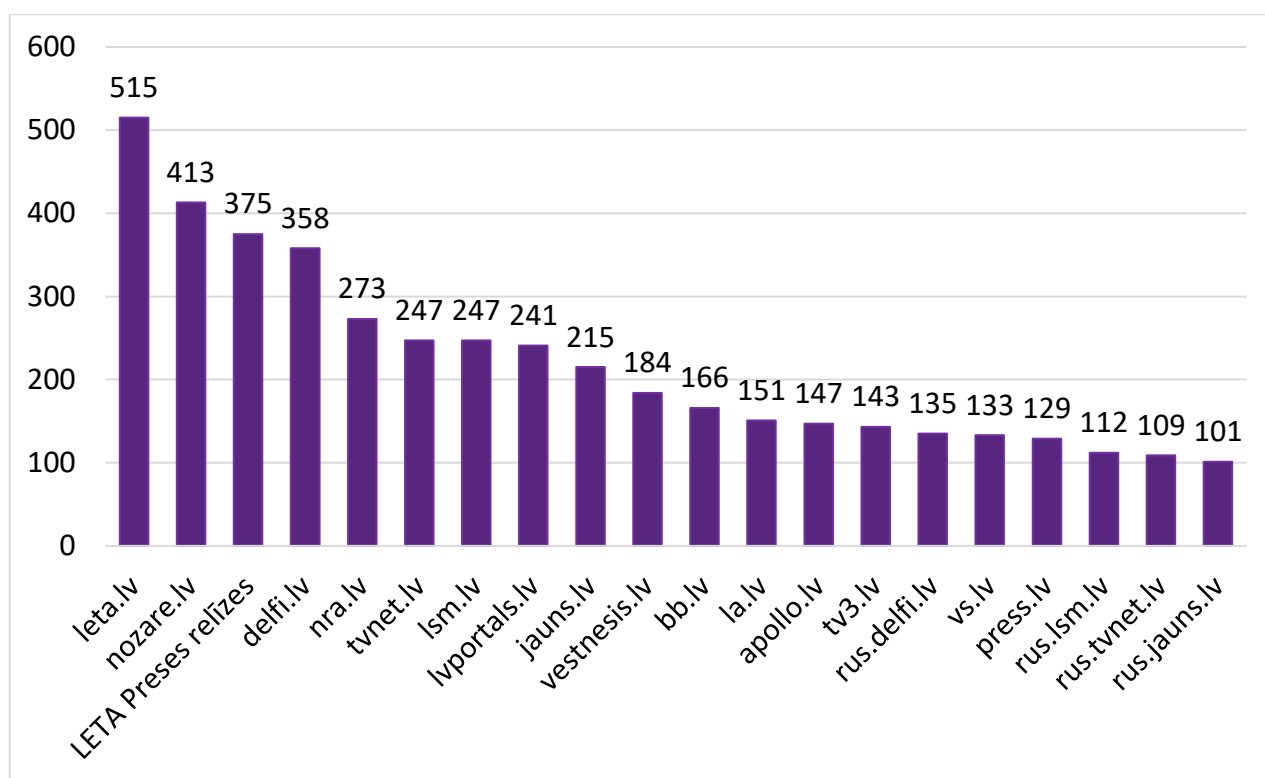
Medijiem ir liela loma sabiedrības diskursa veidošanā ļoti daudzās jomās, tajā skaitā arī izpratnē par to, kas ir diskriminācija. Piemēram, vai situācijas, ar kurām cilvēkiem nākas saskarties ikdienā, ir vērtējamas kā diskriminācija, kā aizstāvēt savas tiesības šādās situācijās u.c. Tādēļ ir svarīgi izvērtēt to, kā diskriminācijas tēma tiek atspoguļota mediju saturā. Šīs tēmas izpētei ir veltīts LETA Mediju monitoringa daļas 2024. gadā veiktais pētījums “Diskriminācijas jēdziens Latvijas medijos”. Turpinājumā raksturots pētījums un tā nozīmīgākie rezultāti kontekstā ar diskrimināciju Latvijā.

LETA veiktajā mediju izpētē kā galvenā metode izmantota mediju satura analīze. Pētījumā ir analizētas 8 466 ziņu vienības par diskriminācijas tēmām laika posmā no 2022. gada 1. janvāra līdz 2024. gada 30. jūnijam, aptverot visus mediju segmentus. Lielāko daļu veido analizēto vienību tiešsaistes mediji (69 %), tālāk seko ziņu aģentūras (17 %), reģionālā prese (5 %), nacionālā prese (4 %) un žurnāli (4 %). Šīs proporcijas raksturo sabiedrības mediju lietošanas paradumus.

Visas tēmas ir grupētas pēc vēstījuma tonalitātes – neitrālas (62 %), negatīvas (28 %) un pozitīvas (10 %). Tika vērtēts, vai materiālā tiek pausts pozitīvs vērtējums, viedoklis vai komentārs (vai kopumā materiālā ir pozitīva noskaņa), norādot, ka diskriminācija attiecīgajā jomā mazinās vai ir izteiktas pozitīvas tendences (pozitīvs sentiments). Tāpat tika vērtēts, vai tiek pausts negatīvs vērtējums, norādot, ka, piemēram, diskriminācija palielinās, Latvijā vērojamas negatīvas tendences saistībā ar konkrēto diskriminācijas kritēriju. Klasificējot analizētos materiālus, mediju pētījuma autori vadījās pēc Satversmē definētajiem diskriminācijas kritērijiem (17 un viens atvērtais kritērijs).

Starp 20 medijiem, kuros ir publicēts visvairāk diskriminācijai veltīto ziņu, pirmo trijnieku veido tiešsaistes mediji leta.lv (515 ziņas jeb 6 %), nozare.lv (413 ziņas jeb 5 %), LETA preses relīzes (375 ziņas jeb 4 %) un delfi.lv (358 jeb 4 %). Savukārt vismazāk diskriminācijai veltīto ziņu ir rus.lsm.lv (112 ziņas jeb 1 %), rus.tvnet.lv (109 ziņas jeb 1 %) un rus.jauns.lv (101 ziņa jeb 1 %) (skatīt attēlu Nr. 15).

Attēls 15. Visvairāk materiālu par diskrimināciju publicējušie mediji (LETA, 2024)

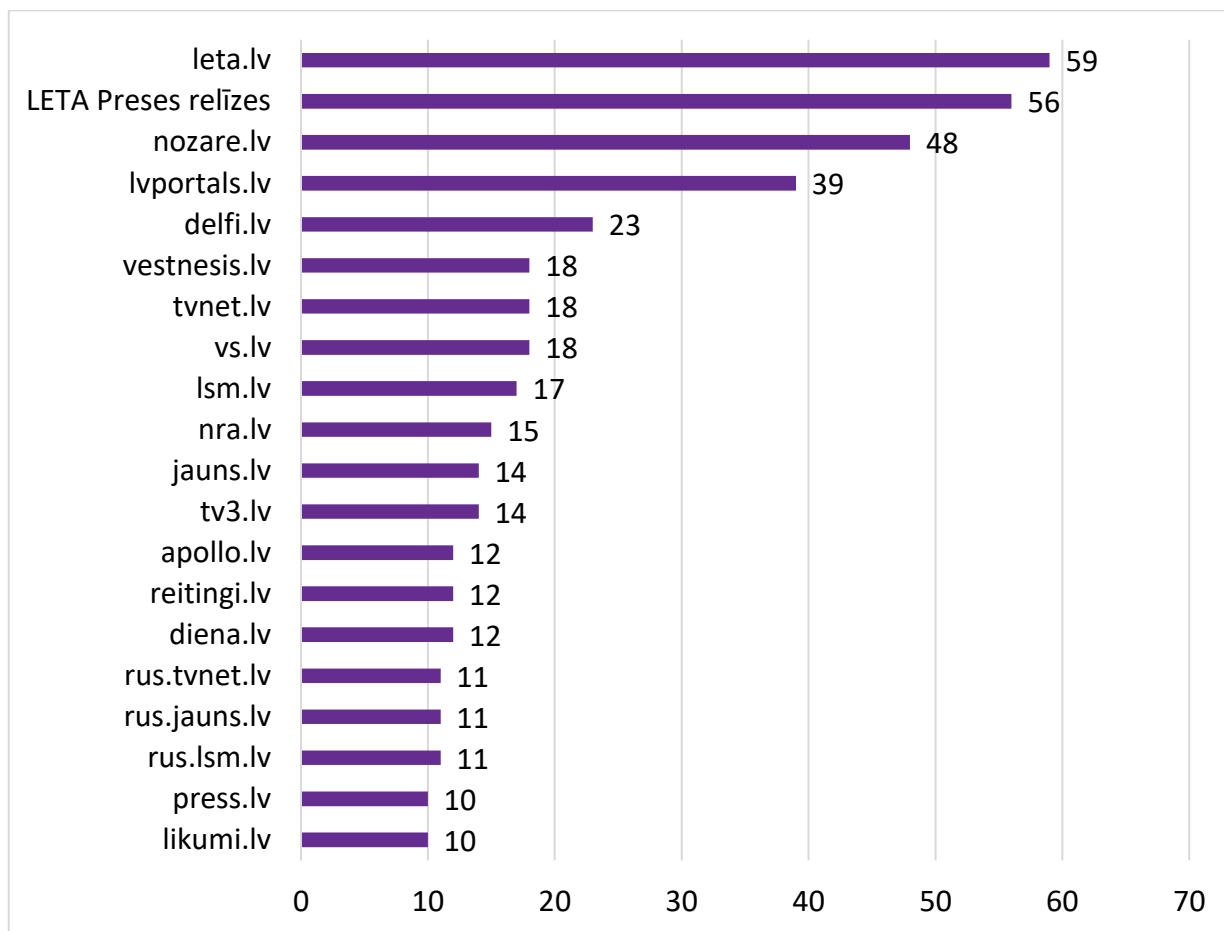

Pozitīvo ziņu ranžējumā pirmo trijnieku veido leta.lv ar 59 jeb 7 % no visām publicētajām pozitīvajām ziņām. Tai seko LETA prese relīzes ar 56 (7 % ziņu) un nozare.lv ar 48 (6 % ziņu) (skatīt attēlu Nr. 16). Vienlaikus arī negatīvo ziņu ranžējumā ar 113 jeb 4 % no publicētajām negatīvajām ziņām priekšgalā ir leta.lv. Tai seko nra.lv ar 92 jeb 4 % ziņu un lsm.lv ar 102 jeb 3 % ziņu. Delfi.lv attiecīgi pozitīvās ziņas par diskrimināciju ir 3 % jeb 23 ziņas, bet negatīvās – 4 % jeb 89 (skatīt attēlu Nr. 17).

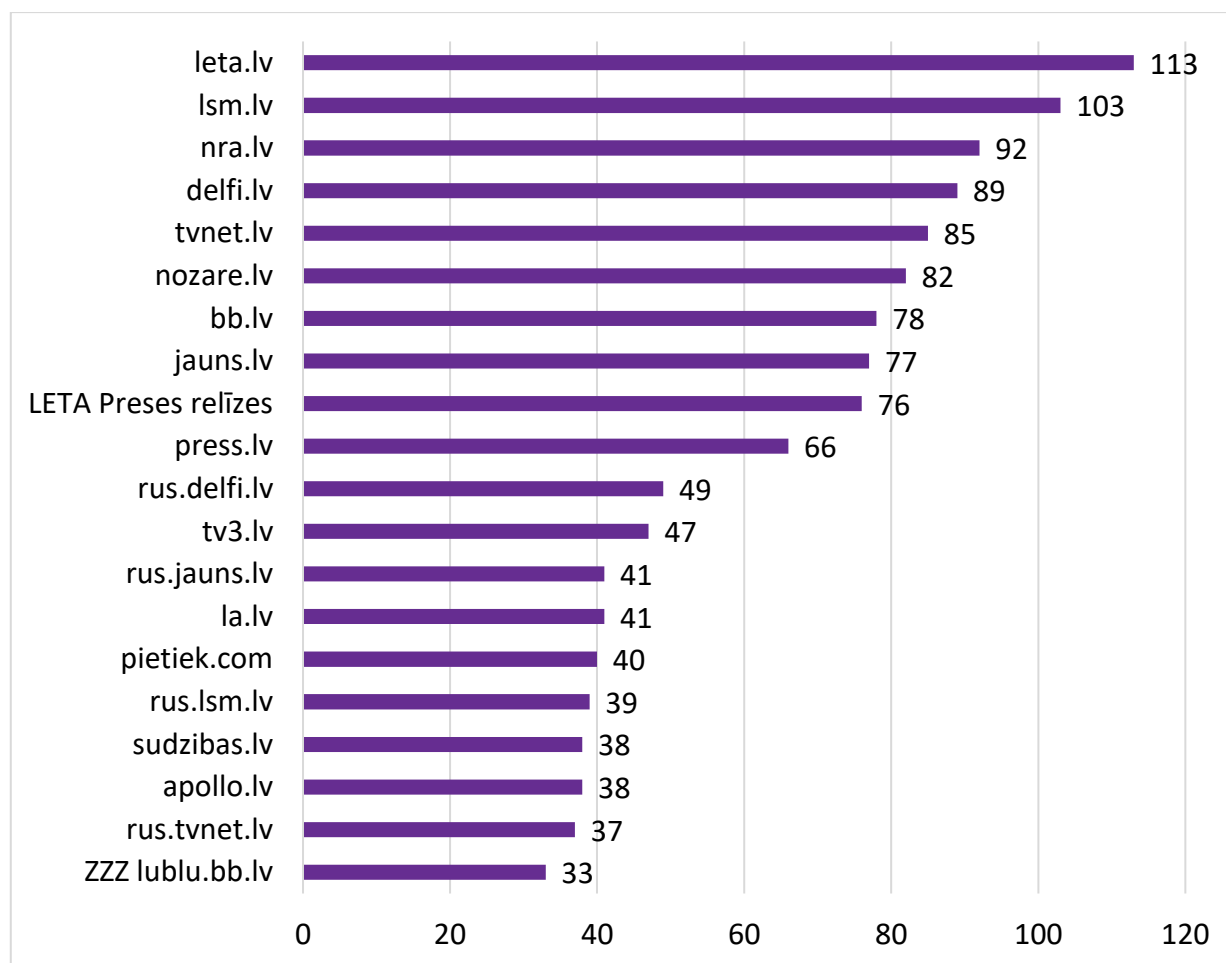
Lasītāju uzmanību vieglāk piesaistīt ar negatīvām ziņām, tādēļ, lai gan negatīvo ziņu absolūtos skaitļos ir vairāk, tomēr pozitīvo/negatīvo ziņu proporcionālais sadalījums ir samērā tuvu tai daļai, ko attiecīgi katrā jomā medijs ieņem, ar nelielu pārsvaru negatīvo ziņu pusē. Piemēram, leta.lv publicē 4 % no ziņām, kas ir publicētas par tēmu – attiecīgi 7 % no visām publicētajām pozitīvajām ziņām un 5 % no negatīvajām ziņām. Bet nra.lv, kura publicējusi 3 % ziņu, pozitīvajām publikācijām velta 2 % no visām pozitīvajām publicētajām ziņām, bet negatīvajām – 4 % no visām publicētajām negatīvajām ziņām (skatīt attēlu Nr. 16 un attēlu Nr. 17). No tā var secināt, ka katra medija iekšējās redakcijas politika ietekmē to, kādus emocionālus uzsvarus likt attiecīgās ziņas vēstījuma formai, jo vienu un to pašu ziņu bieži vien var interpretēt no dažādām perspektīvām. Līdz ar to nebūtu korekti salīdzināt publicēto negatīvo un pozitīvo ziņu ranžējumus absolūtos skaitļos. Tie mediji, kas ir publicējuši vairāk ziņu par diskrimināciju, arī vairāk publicējuši publicējuši gan pozitīvās, gan

negatīvās ziņas par šo tēmu. Korektu mediju salīdzinājumu varētu veikt, ja salīdzinātu to, cik liels ir pozitīvo un attiecīgi negatīvo publikāciju īpatsvars katrā no tiem.

Attēls 16. Pozitīvo publikāciju par diskrimināciju tops (LETA, 2024)

Attēls 17. Negatīvo publikāciju par diskrimināciju tops (LETA, 2024)

Visbiežāk diskriminācijas tēmai mediji pievērsās 2022. gada 3. un 4. ceturksnī, savukārt vislielākais potenciāli sasniegtās auditorijas apjoms bija 2022. gada 3. ceturksnī un 2023. gada 3. ceturksnī.

Šajā laikā medijos aktualizējās tēmas par vecuma diskrimināciju darba tirgū, jo tika publicēta rakstu sērija, kas aplūkoja diskrimināciju uz vecuma pamata un tās dažādās izpausmes sabiedrībā, darbā.

Tika iekļauti arī šīs tēmas pieminējumi likumos un to grozījumos, tika rīkoti dažādi pasākumi un diskusijas par dažādu vecuma grupu iesaisti darba tirgū, piemēram, Sabiedrības integrācijas fonda rīkotā diskusija par tēmu “Vai Latvijā joprojām ir aktuāla diskriminācija uz vecuma pamata?”.

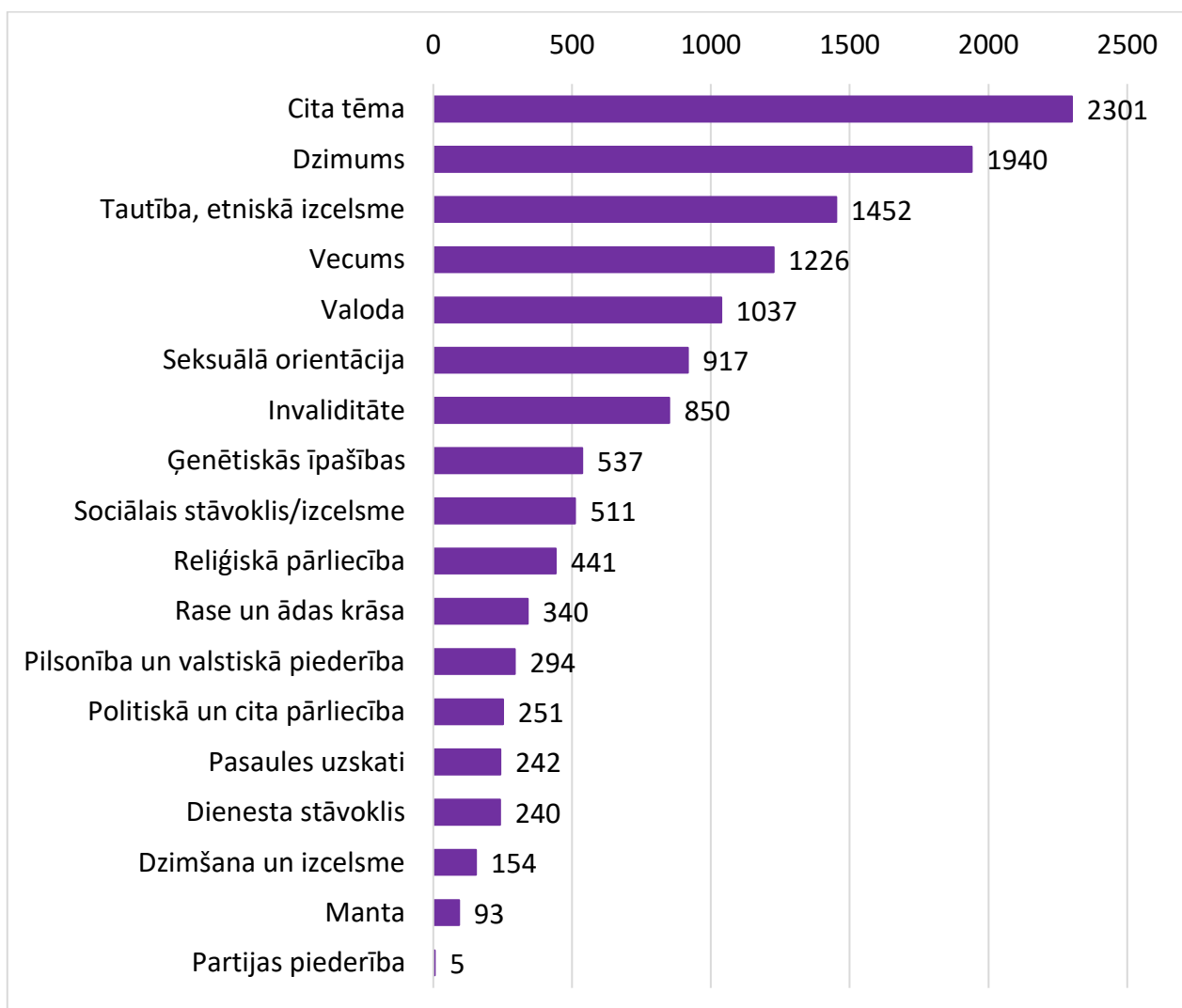
Liela rakstu sērija bija par krievu valodas nozīmi un sabiedrības pārstāvju viedokļiem par tās vietu Latvijā. Viens no informācijas blokiem bija saistīts ar Saeimas Juridiskās komisijas lēmumu virzīt izskatīšanai “Latviešu valodas kā vienīgās valsts valodas statusa nodrošināšanas” likumprojektu.

Diskusijas medijos bija arī par kompānijas “Novatore” pētījumu, kura rezultāti atklāja, ka uzņēmumi ar dzimumu dažādību vadībā ir inovatīvāki un pelnošāki, tomēr Latvijā tikai 20 % no TOP 500 uzņēmumu vadītājiem ir sievietes, kas norāda uz nepietiekamu progresivitāti uzņēmumu vadībā un nepietiekamu dzimumu līdztiesību (dzimuma diskriminācijas tēma).

Vairākas tēmas aktualizēja personu ar invaliditāti diskrimināciju – Sabiedrības integrācijas fonda un apvienības “Apeirons” kampaņa “Sajūti. Sadzirdi. Saproti.”, rakstu sērija par personu ar invaliditāti iekļaušanu sabiedrībā un profesionālajā jomā, vides pieejamību un piemērotu apstākļu nodrošināšanu, pētījums par cilvēku ar invaliditāti nodarbinātību, kas pievērsa īpašu uzmanību cilvēku ar redzes traucējumiem diskriminācijai.

Diskriminācijas tēmu medijos aktualizēja arī diskusijas par Saeimas Sociālo un darba lietu komisijā izskatīto un atbalstīto Veselības ministrijas priekšlikumu par atteikšanos no “divu grozu” veselības apdrošināšanas sistēmas, Imunizācijas valsts padomes priekšsēdētājas Daces Zavadskas ierosinājumu neizmantotās vakcīnu devas pret cilvēka papilomas vīrusu ļaut izmantot arī zēnu vakcinācijai līdz 17 gadu vecumam (dzimuma diskriminācija). Devītā no TOP 10 ar diskrimināciju saistītajām tēmām bija diskusija medijos par rakstiem par LGBT kopienu un tās iekļaušanu sabiedrībā.

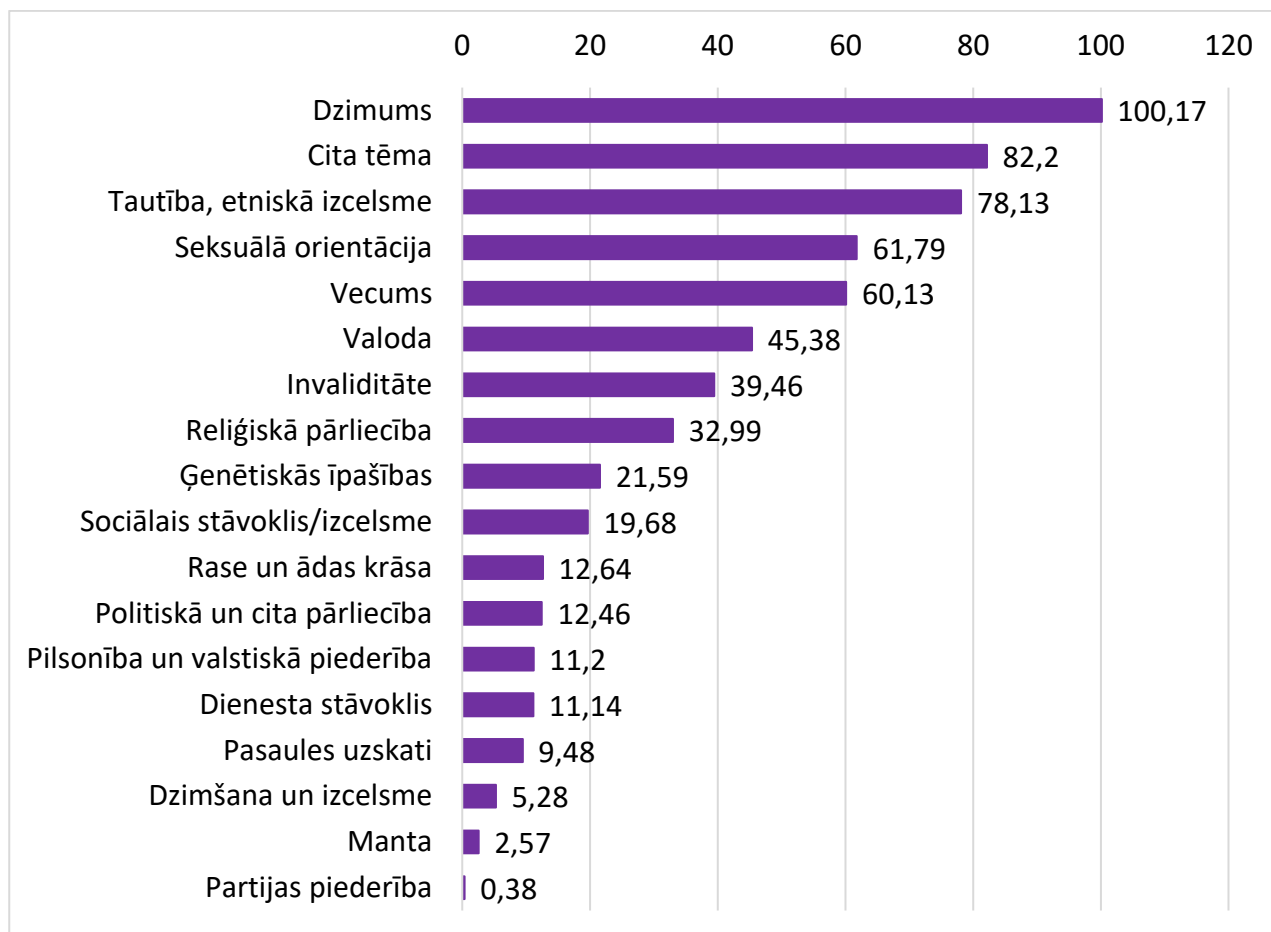
Attēls 18. Diskriminācijas kritēriju sadalījums pēc pieminējumu skaita (LETA, 2024)

Salīdzinot ar citiem medijiem, vārdu “diskriminācija” visbiežāk piemin tiešsaistes mediji.

Populārākas tēmas medijos ir dzimuma, tautības / etniskās izcelsmes, vecuma un valodas diskriminācija, kā arī visbiežāk pieminētā kategorija “citi”, kurā iekļauti dažādi diskriminācijas veidi (skatīt attēlu Nr. 18). Visplašāko auditoriju potenciāli visvairāk sasniedza tēmas par dzimuma, tautības / etniskās izcelsmes, seksuālās orientācijas, vecuma un valodas diskrimināciju (skatīt attēlu Nr. 19).

Garfiks 19. Diskriminācijas kritēriju sadalījums pēc potenciāli sasniegtās auditorijas (LETA, 2024)

Pieminot dzimuma, tautības, vecuma diskrimināciju, medijos visbiežāk tiek lietots neitrāls tonis.

Ļoti strauji pieaug negatīvs tonis, pieminot valodas diskrimināciju. Visbiežāk par diskrimināciju medijos izsakās (pētījumā – ir TOP viedokļa paudēji) sabiedrības pārstāvji, Sabiedrības integrācijas fonds un tiesībsargs. Tai pat laikā jāatzīmē, ka ne vienmēr jēdziens “diskriminācija” ir lietots atbilstoši tā nozīmei, jo medijos bieži vien ar šo jēdzienu apzīmē dažādas vienkārši nepatīkamas situācijas.

Publikācijas par diskrimināciju dažādās valodās

Pētījums nesniedz plašu un vispusīgu situācijas analīzi par publikācijām dažādās valodās – latviešu, krievu, angļu. Mediju pētījuma autori sniedz pozitīvo un negatīvo publikāciju procentuālo sadalījumu dalījumā pa minētajām valodām.

Piemēram, mediju angļu valodā Latvijā ir ievērojami mazāk nekā mediju latviešu un krievu valodā. To saturs pārklājas tikai daļēji, jo mediju auditorija atšķiras, līdz ar to arī angļu valodā esošo mediju saturs un tonalitāte būs atšķirīga. Var pieņemt, ka vēstījumi angļu valodā pārsvarā ir adresēti auditorijai, kas nepārvalda ne latviešu, ne krievu valodu, liela tās daļa atrodas ārpus Latvijas un mazāk interesējas par iekšpolitikas aktualitātēm u.c.

Pētījuma norises laikā (01.01.2022. – 30.06.2024.) diskriminācija tika pieminēta 6 654 latviešu valodā vēstošu mediju materiālos (79 % no kopējā publicitātes apjoma), 1 590 materiālos krievu valodas medijos (19 %) un angļu valodā – 148 materiālos (2 %). Pēc potenciāli sasniegtās auditorijas latviešu valoda šajā laika periodā ieņēma 89 % no kopējā potenciāli sasniegtās auditorijas apjoma ar 326,84 milj. potenciāli sasniegto auditoriju. Krievu valoda guva 11 % no kopējā potenciāli sasniegtās auditorijas apjoma (40,87 milj.), bet angļu valoda – 0,14 % ar 0,53 milj. lielu potenciāli sasniegto auditoriju.¹⁸³

Latviešu valodas medijos 65 % gadījumu jēdzieni diskriminēt un diskriminācija lietoti neitrālā kontekstā, 25 % – negatīvā, bet 10 % gadījumu pozitīvā kontekstā. Krievu valodas medijos šo jēdzienu lietošanas konteksts ir neitrāls – 53 %, negatīvs – 40 %, bet pozitīvs – 7 % gadījumos. Angļu valodas mediji izceļas ar lielāko šo jēdzienu lietošanu pozitīvā kontekstā – 16 %, savukārt neitrālā un negatīvā kontekstā jēdzieni diskriminēt un diskriminācija minēti attiecīgi 51 % un 33 % gadījumu. Var secināt, ka latviešu valodas medijos ir tendence pieminēt diskriminācijas tēmu vairāk neitrāli, krievu valodas medijos – vairāk negatīvi, bet angļu valodas medijos – vairāk pozitīvi.

Lai labāk izprastu situāciju diskriminācijas jomā, būtu jānoskaidro, cik tieši liels ir publikāciju par diskrimināciju īpatsvars medijos dažādās valodās, kādas ir to tonalitātes atšķirības. Dziļāku izpratni par diskriminācijas tonalitātes atšķirībām varētu iegūt, piemēram, izsekojot viena satura vēstījuma interpretācijām medijos dažādās valodās, kā arī vērtējot, cik liels ir neitrālo/pozitīvo/negatīvo publikāciju īpatsvars medijos katrā no valodām, vai un kāda tonalitāte dominē publikācijās dažādās valodās.

¹⁸³ LETA (2024). Diskriminācijas jēdziens Latvijas medijos.

Publikācijās biežāk pieminētās ziņas, viedokļu paudēji

Lielu daļa pētījuma ir veltīta katra pusgada publikācijās biežāk pieminēto ziņu uzskaitījumam. Var nojaust, ka par katru no minētajām tēmām medijos ir notikušas diskusijas, izteikti dažādi viedokļi. Dažas tēmas ir aktualizētas politisko diskusiju kontekstā (Stambulas konvencija, Civilās savienības likums, Jakova Plinera izstāšanās no Latvijas Krievu savienības). Citas ir saistītas ar Krievijas iebrukumu Ukrainā (krievu valodas statuss, Krievijas un Baltkrievijas sportistu dalība Olimpiskajās spēlēs Parīzē), ar veselības aprūpes jomu (vakcinācija pret Covid-19, cilvēka papilomas vīrusu) u.c. Tēmu apkopojums ir veikts, bet nav pieejama dziļāka analīze un izvērtējums par to, vai publikācijās ir kāda dominējošā tonalitāte, kādi mediji iesaistīti šīs tēmas publicitātē, kas virza tās vai citas tēmas publicitāti u.tml.

Atslēgvārdu “diskriminācija” un “diskriminēt” publicitātes apkopojums neļauj novērtēt to, kādā kontekstā minētie atslēgvārdi lietoti – izglītojošos nolūkos (skaidrojot jēdzienu, informējot par pārkāpumiem u.tml.). Toties diskriminācijas tēmu/kritēriju publicitātes dinamika pēc pieminējumu skaita pa mēnešiem ir vērtīgs avots detalizētai šo datu analīzei kontekstā ar notikumiem, kas šajā laikā ir bijuši aktuāli sabiedrības dzīvē.

Pētījuma datu analīzes perspektīvas

Pievēršoties diskriminācijai veltīto mediju ziņu satura izvērtējumam, būtu svarīgi to analizēt kontekstā ar Tiesībsarga birojā saņemtajām sūdzībām par iespējamiem pārkāpumiem un tiesību ierobežojumiem saistībā ar tiem vai citiem diskriminācijas kritērijiem. Pēc LETA veiktās mediju izpētes secināms, ka bieži vien medijos, īpaši relīzēs, biežāk dominē problemātika, kas ir aktuāla tām sabiedrības grupām, kuras spēj pietiekami labi pašorganizēties, kuru rīcībā ir pietiekami finansiālie un intelektuālie resursi, lai pasūtītu un veiktu pētījumus par sev interesējošām tēmām, organizētu pasākumus u.c. Tāpat, analizējot pozitīvu un negatīvu preses relīžu dinamiku, var konstatēt, ka notiek dažādu tēmu proaktīva virzīšana, kas ne vienmēr saistīta ar tās vai citas sociālās grupas diskriminācijas riska pieaugumu, bet, piemēram, ar dažādiem politiskiem notikumiem, politisko partiju un NVO aktivitātēm.

Analizējot Latvijā veiktos pētījumus par situāciju diskriminācijas jomā, Tiesībsarga birojā saņemtos iesniegumus un relīzēs un mediju ziņās aplūkotās tēmas, var secināt, ka sociāli mazaizsargāto grupu situācijai un diskriminācijas riskiem ne vienmēr ir bijusi veltīta pietiekama mediju uzmanība. Tāpēc var secināt, ka dažādām iesaistītajām pusēm būtu vairāk jāvelta uzmanība tām grupām,

kuras dažādu apsvērumu dēļ pašas nespēj savas intereses izteikt, piemēram, personas ilgstošās sociālās aprūpes institūcijās, personas ar GRT, romi, imigranti un citas grupas.

6.2. Nodaļas kopsavilkums

- LETA Mediju monitoringa daļas 2024. gadā veiktais pētījums “Diskriminācijas jēdziens Latvijas medijos” apkopo plašu datu klāstu un sniedz ieskatu Latvijas mediju vidē diskriminācijas jomā.
- Pētījumā izmantota mediju monitoriga ietvaros apkopotā plaša un daudzveidīgā informācija par diskriminācijas tēmai veltītu publikāciju tonalitāti, publicēšanas kontekstu, vadoties pēc Satversmē definētajiem diskriminācijas kritērijiem.
- Pētījuma gaitā par diskriminācijas tēmu ir iegūts plašs informācijas klāsts, kas var tikt izmantots turpmākai analīzei, lai iegūtu priekšstatu par to, kā diskriminācijas tēmas tiek aplūkotas presē. Populārākas tēmas medijos ir dzimuma, tautības / etniskās izcelsmes, vecuma un valodas diskriminācija, kā arī visbiežāk pieminētā kategorija “citi”, kurā iekļauti dažādi diskriminācijas veidi. Sasaistot atslēgvārdu dinamiku laikā ar nozīmīgākajiem notikumiem Latvijā un reģionā, viedokļu paudējiem, konkrētu tēmu virzītājiem mediju telpā un dažādu mediju redakcionālo politiku, var iegūt plašu un vispusīgu ieskatu diskriminācijas situācijā. Visbiežāk par diskrimināciju medijos izsakās sabiedrības pārstāvji, Sabiedrības integrācijas fonds un tiesībsargs.
- Analizējot pozitīvo un negatīvo publikāciju dinamiku, secināms, ka notiek dažādu tēmu proaktīva virzīšana, kas ne vienmēr ir saistīta ar tās vai citas sociālās grupas diskriminācijas risku pieaugumu, bet, piemēram, ar dažādiem politiskiem notikumiem, politisko partiju un NVO aktivitātēm.

7. Diskriminācija Latvijā un Eiropas Savienībā

7.1. Eiropas Savienības pamattiesības

ES darbības pamats ir tādas universālas vērtības kā cilvēka cieņa, brīvība, vienlīdzība un solidaritāte. Tā ir balstīta uz demokrātijas un tiesiskuma principiem. ES Pamattiesību hartā (turpmāk – Harta) ir noteikts plašs pamattiesību klāsts, ko bauda ES pilsoņi un iedzīvotāji. Tā kļuva juridiski saistoša, kad 2009. gada 1. decembrī stājās spēkā Lisabonas līgums.¹⁸⁴

Harta centrā izvirza individu, iedibinot ES pilsonību un izveidojot brīvības, drošības un tiesiskuma telpu. ES sniedz ieguldījumu šo kopīgo vērtību saglabāšanā un attīstībā, vienlaikus respektējot Eiropas tautu kultūru un tradīciju daudzveidību, kā arī dalībvalstu nacionālo identitāti un to valsts iestāžu organizāciju. Vienlaikus ES tiecas veicināt līdzsvarotu un ilgtspējīgu attīstību, nodrošināt personu, pakalpojumu, preču un kapitāla brīvu apriti, kā arī brīvību veikt uzņēmējdarbību.¹⁸⁵ Harta noteic šādus diskriminācijas kritērijus: dzimums, rase, ādas krāsa, etniskā vai sociālā izcelsme, ģenētiskās īpatnības, valoda, reliģija vai pārliecība, politiskā vai jebkuri citi uzskati, piederība pie nacionālās minoritātes, diskriminācija īpašuma, izcelsmes, invaliditātes, vecuma vai dzimumorientācijas dēļ, kā arī īpašos gadījumos pilsonība.

ES ir vairākas institūcijas, kas veic dažādus pētījumus vai aptaujas attiecībā uz diskrimināciju.

Eiropas Savienības Pamattiesību aģentūra (European Union Fundamental Rights Agency, FRA)¹⁸⁶ ir neatkarīga ES resursu un izcilības centrs cilvēktiesību veicināšanas un aizsardzības jomā. Šīs aģentūras mērķis ir sniegt ES iestādēm, struktūrām un dalībvalstīm atbalstu jomās, kas attiecas uz pamattiesībām un nosaka minimālos standartus, lai nodrošinātu cieņpilnu izturēšanos pret ikvienu cilvēku. Savā darbībā aģentūra palīdz sekmēt šo tiesību ievērošanu un vienlaikus sekot, lai tās netiktu pārkāptas, tostarp tiesības netikt diskriminētam vecuma, invaliditātes vai etniskās izcelsmes dēļ, tiesības uz personas datu aizsardzību un tiesības uz tiesas pieejamību. Aģentūras mērķis ir palīdzēt izveidot stabilu pamattiesību respektēšanas kultūru visā ES, tādēļ tajā darbojas dažādu jomu speciālisti, kas sadarbojas ar ieinteresētajām organizācijām gan nacionālā, gan starptautiskā līmenī, sniedzot datus pamatotas atziņas un konsultējot politikas veidotājus un lēmumu pieņēmējus. Aģentūras eksperti apkopo un analizē tiesību aktus un pētījumu datus, sniedz neatkarīgu, uz pierādījumiem balstītu atbalstu un padziļinātas zināšanas par pamattiesībām, kas ir iekļautas ES Pamattiesību hartā.

¹⁸⁴ [Eiropas Savienības pamattiesību harta](#)

¹⁸⁵ Turpat.

¹⁸⁶ [EU Agency for Fundamental Rights: FRA - Promoting and protecting your fundamental rights across the EU](#)

Var secināt, ka aģentūras uzmanības lokā tādējādi dominē jautājumi, kas aktuāli vairākumā dalībvalstu, bet bieži vien priekšplānā tomēr izvirzās Rietumeiropas valstu aktualitātes, vai arī problēmas tiek analizētas kontekstā, kas nav aktuālas Centrālās un Austrumeiropas reģionā, tajā skaitā arī Latvijā. Piemēram, atšķirībā no Rietumeiropas valstīm Latvija līdz karam Ukrainā nelegālās migrācijas kontekstā ir bijusi galvenokārt tranzītvalsts. Sākoties Krievijas militārajam agresijai, ir aktualizējusies arī nelegālās migrācijas kā hibrīdkara elementa izmantošana pret valstīm, kas robežojas ar Krieviju un Baltkrieviju.

Savā mājaslapā¹⁸⁷ aģentūra regulāri publicē pētījumu ziņojumus par aktuāliem pamattiesību jautājumiem, sagatavo ikgadējos konsolidētos ziņojumus par savu darbību, publicē preses relīzes par savas darbības aktualitātēm – publikācijām, organizētajiem pasākumiem, projektiem. Aģentūras mērķis nav sistemātiski analizēt statistikas datus un uzraudzīt situāciju (piemēram, izstrādājot indeksus, kas ļauj sekot sociālo procesu dinamikai). Ziņojumi ir tematiski fokusēti, tomēr aģentūras mājaslapā ir pieejami rīki, kas ļauj izvērtēt nacionālos datus ES kontekstā.¹⁸⁸

Pēdējo četru gadu laikā Latvija ir bijusi iekļauta trijos no FRA datubāzē piejamajiem pētījumiem par diskrimināciju: ES LGBTI aptauja (2024. gads); personu ar invaliditāti tiesības uz politisko līdzdalību (2024. gads); pamattiesību aptauja (2022. gads).¹⁸⁹

ES LGBTI aptauja kā pašatlases anonīma un atklāta tiešsaistes aptauja nepretendē uz to, ka tā pilnībā reprezentētu LGBTI kopienu aptaujas dalībvalstīs. FRA veica pasākumus, lai nodrošinātu, ka aptauja ir “pēc iespējas reprezentatīvāka”, piemēram, rūpīgi kartējot LGBTI populāciju katrā valstī, lai aprēķinātu mērķa izlases lielumus katrā valstī pēc LGBTI grupas un vecuma kategorijas. Dati, ko izmantoja izlases lieluma aprēķināšanai, tika iegūti no Anglijas un Velsas Nacionālās statistikas biroja 2021. gada tautas skaitīšanas, 2021. gadā veiktā starptautiskā lpsos apsekojuma, Apvienotajā Karalistē 2020. gadā veiktā ikgadējā iedzīvotāju apsekojuma un Dānijā veiktā projekta SEXUS 2018. gadā. Apsekojumā Latvijā par jomu, par kuru sabiedrībā ir pretrunīgi viedokļi, nav izdevies iegūt ticamus, reprezentatīvus datus, tādēļ pētījuma autori iegūto kvantitatīvo datu apkopojumu papildina ar kvalitatīvajiem datiem – citātiem no respondentu komentāriem. Pētījums sniedz ieskatu LGBTI piederīgo situācijai ES valstīs un vēl trijās pētījuma dalībvalstīs, ļauj novērtēt tās dinamiku ES kopumā, tomēr reprezentatīvus datus iegūt izdevās tikai jau iepriekš minētajās valstīs, tāpēc, izvērtējot situāciju katrā konkrētā valstī, datus jāvērtē kritiski.

¹⁸⁷ [EU Agency for Fundamental Rights: FRA - Promoting and protecting your fundamental rights across the EU](#)

¹⁸⁸ [EU Agency for Fundamental Rights: Browse data by Country](#)

¹⁸⁹ [EU Agency for Fundamental Rights: FRA - Promoting and protecting your fundamental rights across the EU](#)

Vispusīgu ieskatu pamattiesību situācijā sniedz FRA Pamattiesību aptauja (2020). Aptaujas dati norāda, ka, atbildot uz jautājumu par diskrimināciju nodarbinātības jomā pēdējo piecu gadu laikā, Latvijas respondenti ir norādījuši, ka ar diskrimināciju lielākoties nav saskārušies (79 %), kamēr ES27 vidēji tie ir 77 %. Attiecīgi 21 % Latvijas respondentu norādīja, ka ir saskārušies ar diskrimināciju (ES27 šis rādītājs ir 23 %). Atbildot uz jautājumu par diskriminācijas gadījumu skaitu darba vietā pēdējo 12 mēnešu laikā, visvairāk respondentu no Latvijas (47 %) ir minējuši 2 – 5 šādus gadījumus (ES27 – 48 %), vienu reizi ar diskriminējošu situāciju darba vietā Latvijā ir saskārušies 40 % respondentu (ES27 – 31 %), bet vairāk nekā piecas reizes – 13 % Latvijas respondentu (ES27 – 21 %). Absolūti lielākā daļa respondentu Latvijā (99 %) nav ziņojuši par diskrimināciju darba vietā (ES27 – 91 %), kamēr tikai 1 % Latvijas respondentu ir ziņojuši par šādiem gadījumiem (ES 27– 9 % respondentu ir ziņojuši). Respondentu biežāk minētie iemesli, kāpēc viņi neziņoja par diskrimināciju darba vietā, bija atbilde “nekas nemainītos” (tā apgalvoja 46 % respondentu Latvijā un 36 % ES27), “baidījies par negatīvajām sekām” (tā apgalvoja 23 % respondentu Latvijā un 10 % ES27), “nebija pierādījumu” (tā apgalvoja 24 % Latvijā un 29 % ES27). Pakalpojumu pieejamībā lielākā daļa Latvijas respondentu nav saskārušies ar diskrimināciju (95 %), bet 5 % ir saskārušies. Lielākā daļa Latvijas respondentu nav ziņojuši par diskriminācijas pārkāpumiem pakalpojumu pieejamībā (97 %), savukārt tikai 3 % ir ziņojuši (ES27– 12 %).

Savā darbībā FRA lielu uzmanību vērš pamattiesību ievērošanas tiesiskajam regulējumam un uzraudzības sistēmai ES dalībvalstīs, tādēļ veic pētījumus, kuros analizē nacionālos tiesību aktus un to, kādas institūcijas iesaistītas to īstenošanas uzraudzībā.

7.2. Dzimumu līdztiesības indekss

Nozīmīgākais dzimumu līdztiesības situāciju ES raksturojošais rādītājs ir dzimumu līdztiesības indekss, kuru izstrādā Eiropas Dzimumu līdztiesības institūts¹⁹⁰ (EIGE – European Institute for Gender Equality).¹⁹¹ Tas ir institūta izstrādāts instruments dzimumu līdztiesības dinamikas ES mērīšanai.¹⁹² Indekss ļauj identificēt jomas, kurās nepieciešami uzlabojumi un palīdz politikas

¹⁹⁰ Eiropas Dzimumu līdztiesības institūta valdē darbojas astoņpadsmit pārstāvji no dalībvalstīm, kas darbojas pēc rotācijas principa, tādējādi garantējot gan pilnīgu valstu pārstāvniecību, gan arī efektīvu institūta darbību. Valdē darbojas arī Eiropas Komisijas pārstāvis. Valdes dalībnieku pilnvaru laiks ir trīs gadi. Katram pilnvarojumam Padomes ieceltie locekļi pārstāv astoņpadsmit dalībvalstis saskaņā ar prezidentūras rotācijas secību, un katra attiecīgā valsts ieceļ vienu locekli, valde ievēl priekšsēdētāju un priekšsēdētāja vietnieku uz trim gadiem.

¹⁹¹ [European Institute for Gender Equality: Gender Equality Index. Latvia in 2022 edition](#)

¹⁹² [European Institute for Gender Equality: Gender Equality Index 2023. Towards a green transition in transport and energy](#)

veidotājiem izstrādāt efektīvākus dzimumu līdztiesības pasākumus tādās jomās kā darbs un nodarbinātība, nauda, zināšanas, veselības aprūpe, varas aspekti. Kopš 2013. gada, kad tika publicēts indeksa pirmais izdevums, ir izsekojama dzimumu līdztiesības dinamika, kas sniedz visaptverošu dzimumu līdztiesības rādītāju, kas pielāgots ES politikas mērķiem. Dati, kas pieejami ziņojumos (2013., 2015., 2017., 2019., 2020., 2021., 2022., 2023. gads) ļauj novērtēt gan sasniegumus, gan neveiksmes šajā jomā, kā arī palīdz izstrādāt efektīvākus politikas instrumentus, lai sekmētu pozitīvas pārmaiņas. Indeksā ir ietverti dati par invaliditāti, vecumu, izglītības līmeni, dzimšanas valsti un ģimenes veidu un to krustojumi ar datiem par dzimumu.

Kopš 2019. gada Dzimumu līdztiesības indeksa ziņojumi ir tematiski fokusēti. 2019. gada indekss pievēršas darba un privātās dzīves līdzsvara analīzei. Tas ES ir politiski ļoti svarīgs jautājums. Papildus ar darba un privātās dzīves līdzsvaru saistītiem rādītājiem, kas ietverti indeksā (piemēram, darba, laika un zināšanu jomā), tematiskajā fokusā ir iekļauti papildu rādītāji — darba un privātās dzīves līdzsvara rezultātu apkopojums. Šis indekss analizēja bērnu kopšanas atvaļinājuma regulējumu, gados vecāko un personu ar invaliditāti aprūpi, bērnu aprūpi, transporta un satiksmes infrastruktūru, elastīga darba laika un mūžizglītības iespējas dzimumu griezumā.

Nākamais tematiskais indekss 2020. gadā pievērsās digitalizācijas un darba vides analīzei — aplūkoja digitālo prasmju un tehnoloģiju izmantošanu un attīstību darba vides digitālo transformāciju kontekstā, digitalizācijas ietekmi cilvēktiesību, vardarbības pret sievietēm un aprūpes jomā.

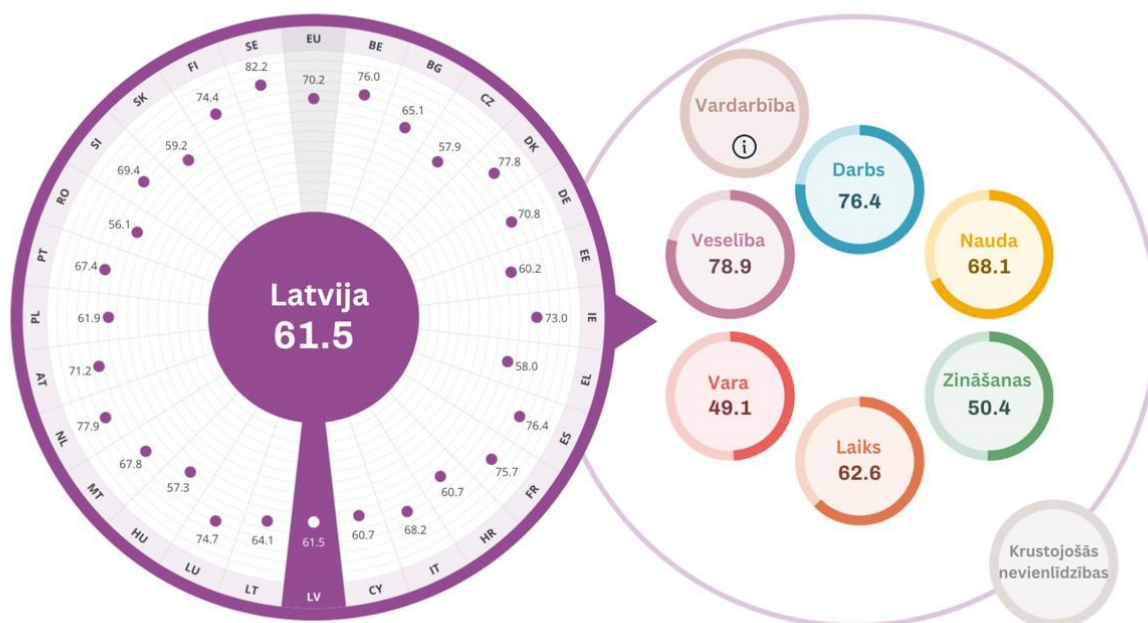
2021. gada indekss aplūkoja dzimumu nevienlīdzības izpausmes veselības jomā — iedzīvotāju veselības stāvokli un garīgo veselību, ar veselību saistītos paradumus, veselības aprūpes pakalpojumu pieejamību seksuālās un reproduktīvās veselības jomā, COVID-19 pandēmijas ietekmi.

2022. gada dzimumu līdztiesības indekss pievērsās Covid-19 pandēmijas sociālekonomiskajām sekām, aplūkojot dzimumu līdztiesības kontekstā bērnu aprūpi, ilgtermiņa aprūpi, māsasaimniecības darbu un elastīgu darba režīmu. Dati tika iegūti ES valstu iedzīvotāju tiešsaistes aptaujās 2021. gada vasarā, un tas bija atšķirīgi no iepriekšējiem indeksiem, kas tika veidoti, izmantojot Eurostat un dažādu ES mēroga pētījumu datus (EU-SILC u.c.).

2023. gada dzimumu līdztiesības indekss pievērsās pārejai uz sociāli godīgu Eiropas zaļo kursu. Tika analizēta sabiedrības attieksme un uzvedība attiecībā uz klimata pārmaiņām un to mazināšanu enerģētikas, transporta, lēmumu pieņemšanas jomā. Dati tika iegūti, izmantojot dažādas aptaujas, piemēram, EIGE 2022 aptauju par dzimumu atšķirībām neapmaksātās aprūpes jomā, individuālajās

un sociālajās aktivitātēs, kā arī citos ES mēroga apsekojumos – European Social Survey, Eurostat-LFS; EU-SILC. Institūta mājaslapā kopumā ir pieejami rīki valstu datu salīdzināšanai un grafiskai attēlošanai dažādos grafiskos veidos – datu kartējumu, tabulas, stabiņu diagrammas un grafiskā veidā (skatīt attēlu Nr. 20).¹⁹³

Attēls 20. **Dzimuma līdztiesības indekss Latvijā 2023. gadā (European Institute for Gender Equality)**

BE – Beļģija
BG – Bulgārija
CZ – Čehija
DK – Dānija
DE – Vācija
EE – Igaunija
IE – Īrija

ES – Spānija
FR – Francija
HR – Horvātija
IT – Itālija
CY – Kipra
LV – Latvija
EL – Grieķija

MT – Malta
NL – Nīderlande
AT – Austrija
PL – Polija
PT – Portugāle
HU – Ungārija
LT – Lietuva

LU – Luksemburga
PT – Portugāle
RO – Rumānija
SI – Slovēnija
SK – Slovākija
FI – Somija
SE – Zviedrija

Latvijas visaugstākais vērtējums dzimumu līdztiesībā (14. vieta starp visām dalībvalstīm) ir darba sektorā, kurā tā ieguvusi 76,4 punktus. Lai gan kopš 2020. gada šis rādītājs ir palielinājies par 2,2 punktiem, tomēr Latvijas pozīcija ir nokritusies par četrām vietām, jo citas ES valstis ir progresējušas straujāk. Šajā jomā Latvijai vislabākie rādītāji ir līdztiesības apakšjomā (89,1 punkts), kur tā ieņem septīto vietu ES. Segregācijas un darba kvalitātes apakšjomā Latvijas rādītājs kopš

¹⁹³ [European Institute for Gender Equality: Gender Equality Index. Comparing scores](#)

2020. gada ir palielinājies par 4,2 punktiem, paceļot valsts reitingu šajā apakšdomēnā no 16. vietas uz 14. vietu.¹⁹⁴

Kopš 2020. gada lielākais uzlabojums Latvijas vērtējumā ir zināšanu jomā (+ 2,7 punkti), kas pieaudzis līdz 50,4 punktiem. Tomēr, ņemot vērā straujāku progresu citās dalībvalstīs, valsts reitings kopējā sarakstā ir palicis nemainīgs, joprojām paliekot pēdējā vietā ES. Galvenais valsts rezultāta pieauguma virzītājspēks šajā domēnā ir uzlabojums sasniegumu un līdzdalības apakšdomēnā (+ 5,0 punkti), kas ir pacēlis valsts reitingu šajā apakšdomēnā no 22. uz 20. vietu. Latvija ar 38,5 punktiem ir uzlabojusies arī segregācijas apakšdomēnā (+ 1,3 punkti), lai gan tās vieta šajā apakšdomēnā joprojām ir pēdējā ES.¹⁹⁵

Dzimumu nevienlīdzība Latvijā ir īpaši izteikta naudas jomā, kurā Latvija ieņem 26. vietu ar 68,1 punktiem. Kopš 2020. gada šis rādītājs ir noslīdējis zemāk (– 1,3 punkti), lai gan Latvijas reitings šajā jomā palicis nemainīgs. Latvijai ar 77,3 punktiem vislielākās iespējas potenciāliem uzlabojumiem ir ekonomiskās situācijas apakšjomā, kurā valsts ieņem pēdējo vietu ES. Finanšu resursu apakšjomā Latvija ar 60,1 punktu un ieņem 24. vietu.¹⁹⁶

Kopš 2020. gada Latvijas rādītājs (62,6 punkti) ir samazinājies (– 3,2 punkti), noslīdot no 10. uz 19. vietu. Pieaugoša dzimumu nevienlīdzība šajā jomā ir saistīta ar ievērojamu punktu skaita samazināšanos (– 19,9 punkti) aprūpes aktivitāšu apakšjomā (līdz 69,9 punktiem). Dati par laika posmu no 2016. līdz 2022. gadam norāda, ka vīriešu iesaistīšanās kopšanā un ēst gatavošanā ir ievērojami samazinājusies, tādēļ ievērojami pieauga dzimumu atšķirības. Līdz ar to Latvija šajā reitingā ir nokritusi par 21 vietu, un tagad ES ieņem 23. vietu. No visām dalībvalstīm šis ir lielākais punktu skaita un ranga kritums šajā apakšdomēnā.¹⁹⁷

Aktuālu tēmu padziļinātai izpētei ir veltīti ziņojumi, kuros izmantoti dati, kas pēc speciāli izstrādātas metodoloģijas ir veikti atsevišķu aktuālu dzimumu līdztiesības aspektu izpētei. Tā 2020. gada nogalē desmit ES dalībvalstīs, tajā skaitā arī Latvijā, tika veikta aptauja par mākslīga intelekta un darba piegādes platformās dzimumu līdztiesības aspektiem.¹⁹⁸ Šajā pētījumā aplūkota ar mākslīgo intelektu saistītās darba tirgus pārmaiņas, tostarp darba apstākļi, darba attiecības, darba organizācija un saturs, kā arī sieviešu un vīriešu, kas iesaistīti darbā piegādes platformās (tādās kā Wolt, Bolt), darba apstākļi un darba modeļi. Aptauja, kurā piedalījās gandrīz 5000 platformas darbinieku, ES notika tiešsaistes platformā. Šajā pētījumā tika analizētas ES un valstu politikas

¹⁹⁴ [European Institute for Gender Equality: Gender Equality Index. Comparing scores](#)

¹⁹⁵ Turpat.

¹⁹⁶ Turpat.

¹⁹⁷ Turpat.

¹⁹⁸ [European Institute for Gender Equality: Artificial intelligence, platform work and gender equality](#)

pieejas, lai regulētu ar platformu darbu saistītās problēmas, piemēram, nodarbinātības statuss, darbinieku sociālās aizsardzības un darba tiesību risinājumi.

Lai gan pētījumā ir raksturota situācija ES kopumā un Latvija ir iekļauta izlasē atbilstoši izlases metodei (t.i. pētījuma mērķis nav salīdzināt situāciju dažādās valstīs), tomēr var secināt, ka daudzās jomās sievietes ir sliktākā pozīcijā nekā vīrieši. Šajā pētījumā situācija dzimumu nevienlīdzības aspektā daudzās pozīcijās uzrāda pretrunīgas tendences. Piemēram, lai gan starp mākslīgā intelekta speciālistiem Latvija ieņem pirmo vietu starp ES valstīm – šajā jomā Latvijā visvairāk – 29 % nodarbināto ir sievietes,¹⁹⁹ tomēr platformu (tādu kā Wolt, Bolt, Uber utml.) darbā iesaistīto sieviešu īpatsvara ziņā (apmēram puse nodarbināto sektorā) Latvija starp pētījuma valstīm ierindojas otrajā vietā aiz Polijas, kur vairāk nekā puse šajā jomā strādājošo ir sievietes (52 %). Zemākais starp pētījumā iekļautajām valstīm šajā sektorā nodarbināto sieviešu īpatsvars ir Somijā (35 %).²⁰⁰ Pētījuma dati ir reprezentatīvi, bet tie raksturo tikai vienu specifisku grupu – cilvēkus, kas strādā interneta platformās preču un pakalpojumu piegādē. Šajā ekonomikas sektorā dzimumu nevienlīdzības ziņā sieviešu situācija Latvijā ir viena no nelabvēlīgākajām starp pētījuma dalībvalstīm.

7.3. Eirobarometrs

Eurobarometrs ir ES aptauju veikšanas instruments, ko izmanto ES institūcijas, lai regulāri monitorētu sabiedrības viedokli par dažādām ar ES saistītām tēmām. Tematisks Eurobarometra pētījums 2023. gadā bija veltīts diskriminācijai “Īpašais Eurobarometrs 535”. Pētījuma lauka darbs Latvijā notika 2023. gadā no 13. aprīļa līdz 2. maijam. Tiešajās intervijās respondenta dzīvesvietā tika aptaujāti 1 009 respondenti (ES27 kopumā – 26 399).²⁰¹

Vairāk nekā puse ES27 respondentu norādīja, ka viņu valstī ir plaši izplatīta diskriminācija romu (65 %), ādas krāsas (61 %), etniskās izcelsmes (60 %), dzimuma identitātes (transpersonu, 57 %) vai seksuālās orientācijas dēļ (54 %). Apmēram katrs piektais ES27 respondents (21 %) apgalvoja, ka pēdējo 12 mēnešu laikā ir personīgi juties diskriminēts vai ticis aizskarts tādā vai citādā veidā. Visbiežāk minētie diskriminācijas vai uzmākšanās veidi ir balstīti uz vecumu, dzimumu, politiskajiem uzskatiem, sociāli ekonomisko situāciju un fizisko izskatu. Publiskā telpa un darbavietas ir galvenās vietas, kur ir notikusi diskriminācija vai uzmākšanās.

¹⁹⁹ Turpat.

²⁰⁰ Turpat.

²⁰¹ [Discrimination in the European Union](#)

Attiecībā uz personiskajām sajūtām, citās ES dalībvalstīs sabiedrība justos nekomfortabli, ja augstākajā vēlētajā politiskajā amatā būtu romu tautības pārstāvis (26 %), transpersona vai interseksuāla persona (22 %), lesbiete, gejs vai biseksuāla persona (16 %). Latvijas sabiedrībā diskomforta līmenis būtu vēl augstāks. Proti, ja transpersona vai interseksuāla persona būtu augstākajā amatā (36 %), lesbiete, gejs vai biseksuāla persona (29 %) vai romu tautības pārstāvis (22 %). Līdz ar to diskomforta līmeņa top trīs kritēriji nav būtiski atšķirīgi starp Latviju un ES dalībvalstīm.

Viskomfortablāk citās ES dalībvalstīs respondenti justos, ja augstākajā vēlētajā amatā būtu sieviete (87 %), cilvēks ar invaliditāti (78 %) vai gados jauns cilvēks (77 %). Arī Latvijas gadījumā sabiedrības viedoklis ir līdzīgs – viskomfortablāk respondenti justos, ja augstākajā vēlētajā amatā būtu sieviete (87 %), gados jauns cilvēks (74 %) vai cilvēks ar invaliditāti (72 %).

Aptaujā respondentiem tika uzdots arī jautājums par to, cik komfortabli respondents justos, ja kāds no darba kolēģiem piederētu kādai no minētajām grupām. Citu ES dalībvalstu iedzīvotāju vidū lielāko diskomfortu izraisītu romu tautības kolēģis (16 %), transpersona vai interseksuāla persona (15 %) vai musulmanis (-iete) (13 %). Latvijas sabiedrībā diskomfortu visvairāk radītu kolēģis, kas ir transpersona vai interseksuāla persona (22 %), lesbiete, gejs vai biseksuāla persona (19 %) vai musulmanis (-iete) (14 %). Viskomfortablāk citu ES dalībvalstu iedzīvotāji justos, ja kolēģis būtu ar gaišu ādas krāsu (90 %), gados jauns cilvēks (91 %) un kristietis (90 %). Latvijā atbildes ir identiskas ES valstu rādītājam – Latvijas respondenti komfortabli justos, ja kolēģis būtu ar gaišu ādas krāsu (92 %), gados jauns cilvēks (91 %) un kristietis (90 %).

Atbildot uz jautājumu “Cik komfortabli Jūs justos, ja Jūsu bērns būtu attiecībās ar personu, kas piederētu kādai no šīm grupām?”, trīs biežāk kā komfortablākās minētās grupas ES valstīs bija baltādainais (89 %), kristietis (86 %) un gados jauns cilvēks (79 %). Arī Latvijas respondenti visbiežāk minējuši tās pašas grupas – baltādainais (92 %), kristietis (86 %) un gados jauns cilvēks (77 %). Vislielāko diskomfortu citu ES dalībvalstu respondentiem minētajā jautājumā radītu bērna attiecības ar transpersonu vai interseksuālu personu (34 %), romu tautības cilvēku (29 %) vai musulmani (24 %). Savukārt Latvijas respondenti kā diskomfortablākās pieminēja situācijas, kad bērns būtu attiecībās ar transpersonu vai interseksuālu personu (60 %), tā paša dzimuma personu (53 %) vai gados vecu cilvēku (41 %). Tādējādi redzams, ka starp Latviju un citām ES valstīm pastāv atšķirības šajā jautājumā.

Nemot vērā, ka bieži netiek iegūta statistiskā informācija par personas piederību kādai no sensitīvajām grupām, Eiropas barometra īpašajā aptaujā tika jautāts par to, kādu personu raksturojošu informāciju vajadzētu vai nevajadzētu apkopot/uzkrāt. ES dalībvalstīs respondenti visbiežāk

piekrita, ka ir nepieciešams vākt informāciju par etnisko izcelsmi (66 %), ādas krāsu (66 %), invaliditāti (65 %) un reliģisko pārliecību (65 %). Arī Latvijā rezultāti bija līdzīgi, respondenti piekrīt, ka tiek vākta informācija par etnisko izcelsmi (63 %), ādas krāsu (62 %), par reliģiju/pārliecību (61 %). ES valstīs respondenti nepiekrita, ka informāciju būtu jāvāc par viņu seksuālo orientāciju (36 %), par dzimuma identitāti (35 %) un par veselības stāvokli (34 %). Arī Latvijas respondentu atbildes ir līdzīgas – viņi nevēlējās, ka tiek vākta informācija par viņu seksuālo orientāciju (36 %), dzimuma identitāti (34 %) un veselību (34 %).

Uz jautājumu, kurš kandidāts varētu būt neizdevīgākā situācijā darbā pieņemšanas laikā, ES valstu respondenti visbiežāk norādīja uz šādiem trīs parametriem: kandidāta vecums (52 %), kandidāta izskats (ģērbšanās vai izturēšanās veids) (50 %) un kandidāta vispārējais ārējais izskats (garums, svars, seja utt.) (44 %). Savukārt Latvijas respondenti norādīja, ka neizdevīgākā situācijā varētu nostādīt vecums (52 %), invaliditāte (43 %) un kandidāta izskats (ģērbšanās vai izturēšanās veids) (34 %). Tātad var secināt, ka vecums (pārākā jauns vai vecs) tiek uzskatīts par diskriminējošu faktoru visās ES dalībvalstīs. Personas izskats, lai arī netiek definēts kā diskriminācijas kritērijs, pēc Eiropas Komisijas pētījuma liecina, ka ir situācijas, kurās tas var radīt negatīvas sekas, tādēļ pastāv iespēja, ka nākotnē ES var tikt aktualizētas diskusijas par diskriminācijas kritēriju saraksta papildināšanu.

Diskriminācijas mazināšanā liela loma ir sabiedrības informēšanai. Pētījuma rādītāji norāda, ka daudzās ES dalībvalstīs respondenti ir minējuši, ka mācību stundās un materiālos būtu jāiekļauj informācija par invaliditāti (89 %), rasismu (86 %), antisemitisma vēsturi Eiropas valstīs un holokaustu (85 %). Arī Latvijas respondentu uzskati ir līdzīgi, norādot uz informāciju par invaliditāti, (87%), rasismu (81%), antisemitisma vēsturi (80%), kā arī par reliģiju un ticībām (80%). ES respondenti visbiežāk norādīja, ka mācību stundās un materiālos nav jāiekļauj informācija par dzimumu identitātēm (28%), seksuālo orientāciju (26%) un romu kultūru un vēsturi (23%). Latvijas respondentu uzskats bija līdzīgs ar neredzētu lielāku noliedzošu atbildi – skolu mācību saturā kā neiekļaujamu minot informāciju par dzimumu identitātēm (43%), par seksuālo orientāciju (41%) un romu kultūru un vēsturi (25%).

Kopumā var secināt, ka Latvijā un citās ES valstīs valdošie uzskati par dažādu sabiedrības grupu iekļaušanu/neiekļaušanu ir līdzīgi, vienlaikus ir novērojamas atsevišķas atšķirības. Tāpat var secināt, ka Latvijā respondenti ir daudz negatīvāk noskaņoti pret LGBTI kopienu, nekā vidēji ES valstīs.

7.4. Nodaļas kopsavilkums

- Eiropas Savienības Pamattiesību aģentūra (FRA) un Eiropas Dzimumu līdztiesības institūts (EIGE) ir divas ES institūcijas, kas veic pētījumus diskriminācijas jomā ES dalībvalstīs. Katrai no šīm institūcijām ir cits mandāts. EIGE darbojas dzimumu līdztiesības jomā, veicot sistemātiskus un/vai tematiski fokusētus pētījumus. Savukārt FRA pēta pamattiesību nodrošināšanas un diskriminācijas novēršanas situāciju ES, identificējot kritiskās un problemātiskās jomas, sekojot attīstības tendencēm ar mērķi atrast pamattiesību politikai atbilstošus problēmu risinājumus, izstrādāt ieteikumus labāku tiesību aktu izstrādei un īstenošanai, sniegt neatkarīgus padomus.
- Attiecībā uz FRA pētījumiem par diskriminācijas situāciju ES jānorāda, ka Latvija ir iekļauta vairāku pētījumu izlasē. Kā nozīmīgākos starp pēdējā laikā veiktajiem pētījumiem diskriminācijas jomā var minēt ES LGBTI aptauju (2024. gads), pētījumu par personu ar invaliditāti tiesībām uz politisko līdzdalību (2024. gads) un pamattiesību aptauju (2022. gads).
 - FRA 2022. gadā veiktā Pamattiesību aptauja par diskriminācijas stāvokli norāda, ka pēdējo piecu gadu laikā situācija Latvijā pamatā ir līdzīga ES vidējiem rādītājiem, izņemot diskriminējošas situācijas darba vietā, ar kurām Latvijas iedzīvotāji ne tikai ir saskārušies biežāk kā ES vidēji, bet arī ziņojuši par tām ievērojami retāk.
 - ES LGBTI aptaujas (2024. gads) laikā iegūtie dati neļauj korekti salīdzināt situāciju Latvijā un ES dalībvalstīs. Vairākās pētījumā iekļautajās valstīs nebija iespējams iegūt ticamus, reprezentatīvus datus par LGBTI kopienу. Arī Latvijā nav ticamu datu par to, cik daudz ir LGBTI piederīgo un cik liela to daļa ir piedalījusies aptaujā, tādēļ nacionālie dati nav reprezentatīvi (t.i. nav sverami). Uz to norāda arī pētījuma veicēji. Pētījuma autori Latvijas datu lapā, raksturojot situāciju, pievienoja citātus no LGBTI respondentu komentāriem (piemēram, norādot uz slēptu diskrimināciju darbavietās), kas liek domāt, ka situācija nav tik laba, kā to rāda aptaujas rezultāti.
- Nozīmīgākais diskriminācijas jomas raksturojošais rādītājs ES ir dzimumu līdztiesības indekss, kuru izstrādā EIGE, kas ļauj sekot dzimumu līdztiesības situācijas dinamikai dažādās dzīves jomās ES un Latvijā. Indekss ne tikai raksturo situācijas dinamiku katrā ES valstī, bet ļauj veikt arī salīdzinājumu. Latvija šobrīd indeksā atrodas 19. vietā. Lai arī Latvijai ir bijis neliels progress, tomēr citās valstīs progress ir bijis straujāks.
- Eiropas Komisijas uzdevumā regulāri tiek veiktas arī sabiedriskās domas aptaujas “Eurobarometrs”. Tās noris divas reizes gadā un seko sabiedriskajai domai par Eiropas

Komisijas prioritātēm, kā arī mūsdienu sociālpolitiskajiem notikumiem, tendencēm ES dalībvalstīs. Eurobarometrs ļauj analizēt ilgtermiņa tendences iedzīvotāju attieksmēs. Īpašās Eurobarometra aptaujas galvenokārt tiek veiktas ES dalībvalstīs, lai padziļināti pievērstos tādu jomu izpētei kā klimata pārmaiņas, sociālie jautājumi vai diskriminācija.

8. Pētījuma rezultātu un ieteikumu apspriešana pēc Delfu metodes principa

Laika posmā no 2024. gada 4. novembra līdz 2025. gada 10. martam tika veikta ekspertu aptauja pēc Delfi metodes principa. Tās ietvaros trīs kārtās tika iegūts un analizēts ekspertu viedoklis par dažādiem ar diskrimināciju saistītiem jautājumiem.

- 1) **Pirmā kārtā** norisinājās no 2024. gada 4. novembra līdz 26. novembrim. Tajā ekspertiem tika lūgts novērtēt, vai diskriminācijas kritēriju skaits likumos ir optimāls, vai likumos ir nepieciešams ietvert kādu jaunu kritēriju un vai likumos skaidrāk būtu jādefinē iestāde, kur vērsties diskriminācijas gadījumā. Eksperti izteica viedokli par to, kuras grupas un kāpēc neaizstāv savas tiesības iespējamās diskriminācijas gadījumā, un kādi instrumenti vai pieejas varētu būt efektīvas, lai identificētu diskrimināciju. Tāpat eksperti vērtēja diskriminācijas jēdziena lietojumu publiskā vidē, veiktās kampaņas diskriminācijas jautājumu aktualizēšanai un veikto pētījumu jomas.
- 2) **Otrā kārtā** norisinājās no 2024. gada 12. decembra līdz 2025. gada 25. janvārim. Ņemot vērā 1. kārtas viedokļu un argumentāciju dažādību, ekspertiem tika atkārtoti vaicāts, vai likumos ir nepieciešams ietvert papildu kādu no diviem nosauktajiem diskriminācijas kritērijiem, kā arī par to, vai likumos skaidrāk būtu jādefinē iestāde, kur vērsties diskriminācijas gadījumā. Tika vaicāts, vai plašāk jāskaidro netiešās diskriminācijas jēdziens, vai ir nepieciešams viens atsevišķs diskriminācijas likums un vai būtu jābūt vienai galvenajai iestādei, kurai ir jāuzņemas vadošo lomu diskriminācijas problemātikas aktualizēšanā. Tāpat ekspertiem tika lūgt izteikt viedokli par to, kuri no 1. kārtā nosauktajiem iemesliem ietekmē to, ka cilvēki diskriminācijas gadījumā neaizstāv savas tiesības, un kuras no 1. kārtā nosauktajām sociālajām grupām biežāk ir tās, kuras diskriminācijas gadījumā necīnās par savām tiesībām. Ekspertiem tika vaicāts, kuras diskriminācijas jomas un diskriminācijas kritērijus sabiedrībā vajadzētu aktualizēt vairāk, kā arī kuras no nosauktajām kampaņām ir bijušas veiksmīgākas. Tika formulētas teorijā un praksē biežāk sastopamās pieejas, kuras varētu būt efektīvas diskriminācijas identificēšanā. Tika nosaukti un ekspertiem vērtēšanā nodoti konkrēti risinājumi, kas varētu būt efektīvi, lai informāciju par diskrimināciju, t.sk. par pieejamo palīdzību tās gadījumā, padarītu pieejamāku un saprotamāku sabiedrībai.
- 3) **Trešā jeb noslēdzošā kārtā** norisinājās no 2025. gada 19. februāra līdz 2025. gada 10. martam. Tajā eksperti apsprieda konkrētus ieteikumus, kas tika izstrādāti, balstoties uz iepriekšējās divās kārtās saņemtajiem ekspertu viedokļiem un ieteikumiem. Ieteikumi bija

vērsti uz diskriminācijas jautājumu izpratnes veicināšanu, kā arī uz diskriminācijas izpausmju mazināšanu sabiedrībā. Šie ieteikumi ir izmantoti pētījuma gala rekomendāciju sagatavošanā.

Katrā no trim Delfi kārtām piedalījās desmit eksperti, kas iepriekš bija atlasīti pēc Tiesībsarga biroja speciālistu ieteikuma un pārstāvēja dažādas organizācijas un jomas. Visās kārtās viedokli sniedza vieni un tie paši eksperti²⁰², kas nodrošināja to, ka katra nākamā kārtā balstījās uz iepriekšējās kārtas ekspertu viedokļiem. Ekspertiem anonimizētā formā bija iespēja redzēt citu ekspertu sniegtās atbildes un izteikt viedokli par tām, tādējādi panākot līdzīgu skatījumu uz konkrētajiem jautājumiem. Ar Delfi metodes palīdzību iegūtie būtiskākie rezultāti apkopoti turpinājumā.

Normatīvais regulējums:

- Lielākā daļa ekspertu uzskata, ka likumdošanā diskriminācijas kritērijus nav nepieciešams papildināt ar tādiem kritērijiem kā dzimtes identitāte un ārējais izskats. Toties gandrīz visi eksperti norāda, ka normatīvajā regulējumā ir nepieciešams vairāk skaidrot netiešās diskriminācijas jēdzienu. Pašlaik jēdziens ir neskaidrs un grūti pamatojams un pierādāms. Tas nereti tiek izmantots gadījumos, kad diskriminācija nav novērojama.
- Ekspertu domas dalās par to, vai ir/nav nepieciešams viens diskriminācijas likums. Daļa ekspertu uzskata, ka viens diskriminācijas likums varētu labāk palīdzēt izprast visus ar diskrimināciju saistītos jautājumus un normatīvo regulējumu. Kā šāda likuma priekšrocība tiek minēts tas, ka normatīvais regulējums apkopots vienā likumā būtu labāk pārskatāms, skaidrāks un vienkāršāk atrodamams, tajā varētu arī precīzāk noteikt iesaistīto un atbildīgo institūciju kompetenci. Vienlaikus kā pretarguments tiek norādīts, ka šādā likumā varētu būt sarežģīti skaidri atrunāt visus diskriminācijas gadījumus un kontekstu.
- Ekspertu ieskatā likumos, kuros ir norāde uz diskriminācijas aizliegumu, jānosauc arī iestāde, kurai konkrētie diskriminācijas gadījumi ir jāizskata. Tāpat būtu skaidrāk jādefinē iestāde, kas sniedz konsultatīvu atbalstu un veic uzraugošo funkciju.

Jābūt vienai iestādei, kura uzņemas vadošo lomu diskriminācijas problemātikas aktualizēšanā, risināšanā, lai iedzīvotājiem nodrošinātu tiesisko skaidrību, kur vērsties pēc padoma vai ar sūdzību par iespējamu diskrimināciju. Eksperti uzskata, ka Tiesībsarga biroja speciālistiem ir nepieciešamās kompetences un izpratne par jomu, spēja identificēt jomas,

²⁰² Izņemot vienu ekspertu, kurš pēc 1. kārtas noslodzes dēļ tika aizstāts ar citu ekspertu.

kurās ir nepilnības, kā arī ierosināt un virzīt konkrētus normatīvo aktu labojumus, nodrošināt starpinstitūciju sadarbības koordinēšanu.

Diskriminācijas identificēšana un rīcība tās gadījumā:

- Eksperti norāda, ka ne vienmēr cilvēki apzinās, ka tiek diskriminēti. Tajā pašā laikā ir arī pretēji gadījumi, kur neskaidras situācijas un konflikti, kad nav sasniegts iedomātais rezultāts, tiek maldīgi nosaukti par diskrimināciju. Ekspertu ieskatā, visbiežāk diskrimināciju varētu neapzināties personas, kas pieder pie sociāli mazaizsargātām grupām – seniori, bērni un jaunieši, trūcīgas un maznodrošinātas personas, personas ar GRT. Tāpat tiek norādīts, ka cilvēki nereti ir pieraduši pie noraidošas attieksmes, tādējādi nenovērtē konkrēto situāciju kā diskriminējošu.
- Ekspertu ieskatā, liela daļa sabiedrības arī nav informēta par savām tiesībām situācijā, kad tā saskaras ar diskrimināciju. Sabiedrība reti zina, kādās tiesību aizsargājošajās iestādēs meklēt palīdzību, lai arī informācija tīmekļvietnē ir atrodama. Trūkst informācija par to, kur vērsties pēc palīdzības, ja cilvēks tiek diskriminēts kādā sabiedriskā vietā, piemēram, restorānā. Personai var nebūt skaidrs, kam un kur par to jāziņo - vai iestādei, policijai, Uzņēmumu reģistram vai citai iestādei. Grūtāk savu tiesību aizstāvēšanā ir personām ar GRT, kā arī personām ar redzes un dzirdes traucējumiem, jo šīs grupas saskaras ar papildu izaicinājumiem informācijas piekļūstamībā.
- Eksperti norāda, ka gadījumos, ja diskriminācijas lieta nonāk līdz tiesai, izaicinājumu un papildu rūpes sūdzības iesniedzējam sagādā tiesvedības izmaksas. Situācijās, kad prasība tiek noraidīta, prasītājam var nākties atlīdzināt otras iesaistītās puses advokāta izdevumus. Līdzekļus un laiku prasa arī kvalitatīvas prasības pieteikuma sagatavošana un pati pārstāvība tiesvedībā. Ja cilvēks ir nolēmis vērsties tiesā, tad brīdī, kad tiek pateikta apmaksājamā summa, cilvēks saprot, ka apmaksu veikt nevar un tiesāšanai atmet ar roku. No tiesvedības uzsākšanas var atturēt bažas par iespējamām sekām, kas var rasties pēc aizstāvēšanas fakta publiskošanas. Arī atrašanās atkarīgā situācijā/attiecībās būtiski ietekmē to, vai šī persona vērsas pēc palīdzības diskriminācijas gadījumā. Piemēram, darba ņēmēji-migranti Valsts darba inspekcijai vai citai institūcijai neziņo par to, ka saskārušies ar diskrimināciju, jo baidās zaudēt darbu. Šādās situācijās cilvēkiem primāri ir nepieciešama fiziskā un finansiālā drošība, ka viņi nezaudēs darbu vai atradīs citu algotu darbu, ja būs nepieciešams. Tiek norādīts, ka ziņojot par diskrimināciju, var ciest arī darba biedri, ģimenes locekļi. Papildus proaktīvu rīcību nevairo sabiedrībā bieži izplatītā pārliecība, ka

tiesvedības rezultātā cietušajiem netiks piešķirta kompensācija un nesešas sankcijas pret diskriminētāju.

- Grupas, kuras, ekspertu ieskatā, biežāk neiestājas par savām tiesībām iespējamās diskriminācijas gadījumā, ir:
 - Seniori. Tas saistāms ar vecumu fizioloģiska rakstura izmaiņām un veselības problēmu ietekmi uz spēju pārstāvēt savas intereses, kā arī to, ka senioriem nereti trūkst digitālo prasmju, lai padziļināti izpētītu informāciju, kas attiecināma uz viņu gadījumu. Senioriem nereti nav informācijas par tiesību aizstāvības instrumentiem, trūkst līdzekļu. Tāpat tas ir saistīts ar senioru samierināšanos ar konkrētajiem apstākļiem un uzskatu, ka situācija ir jāpieņem tāda, kāda tā ir. Pēc ekspertu domām, senioru diskriminācija biežāk izpaužas darba vidē un veselības aprūpes iestādēs, piemēram, netieši norādot, ka cilvēks jau ir tik vecs, ka konkrēti veselības traucējumi ir norma un papildu ārstēšana vai izmeklējumi nav nepieciešami.
 - Personas ar dažāda veida FT. Tiek norādīts, ka šai grupai nepieciešams papildu profesionāls atbalsts un persona, kura izprot mērķa grupas vajadzības un spēj pārstāvēt viņu intereses. Personām ar GRT nav pietiekams psiholoģiskais atbalsts un skaidrojumi vieglajā valodā, kā arī nereti viņu teiktais netiek uztverts nopietni. Eksperti uzskata, ka personas ar GRT varētu būt visievainojamākā no nosauktajām grupām.
 - Cilvēku tirdzniecības upuri. Šī grupa diskriminācijas gadījumā neiestājas par savām tiesībām, jo ir bailes, kauns un traumatiska pieredze pēc pārdzīvotā. Šo cilvēku vidū nereti dominē uzskats, ka viņi paši ir vainīgi pie notikušā, un upura lomas uzņemšanās.
 - Personas, kuras ir piedzīvojušas vardarbību diskriminācijas kritēriju dēļ. Vardarbība ir kā papildu faktors, kas vēl vairāk var samazināt vēlmi šo faktu atklāt citiem cilvēkiem. Ir psiholoģiski grūti iestāties par savu viedokli.
- Gana daudz tiek diskutēts par to, vai speciālisti, kuri ir iesaistīti / var tik iesaistīti iespējamās diskriminācijas gadījuma risināšanā, savā profesionālajā darbībā tomēr nevadās pēc subjektīvajiem aizspriedumiem un stereotipiem. Ekspertiem kopumā to ir grūti novērtēt. Vienlaikus tiek atzīts, ka speciālistu rīcībai ir būtiska ietekme uz potenciālā sūdzības iesniedzēja nodomu un tālāko rīcību.

Viens no ekspertiem norāda, ka speciālistiem nav pieejamas konkrētas instrukcijas vai vadlīnijas, kā risināt šādus jautājumus. Tādēļ speciālistam ir grūti objektīvi novērtēt un risināt situāciju. Viens no ekspertiem iesaka veikt pētījumu, kur dažādās iestādēs pētnieki vērstos ar iesniegumiem par diskrimināciju un analizētu, kāda ir iestādes procedūra iesnieguma izskatīšanā, sniegtie ieteikumi vai slēdziens. Pētījumā nepieciešams rast atbildes gadījumiem, kad iesniegums netika pienācīgi izskatīts.

Diskriminācijas jēdziena lietojums un aktualizēšana publiskajā vidē:

- Eksperti uzskata, ka publiskajā vidē un medijos diskriminācijas jēdzienu pietiekami bieži nelieto korekti un to izmanto gadījumos, kuros nav novērojama diskriminācija. Diskriminācijas jēdzienu nereti pielieto, lai pievērstu individuālai problēmai plašāku uzmanību un veidotu nosodošāku attieksmi pret konkrētās normas vai lēmuma pieņēmējiem. Bieži publikācijās diskriminācijas jēdziens netiek skaidrots, nav saprotama situācijas būtība un konteksts. Netiek sniegta informācija par to, kā diskriminācija izpaužas un ko tā sevī ietver. Informācija nav piekļūstama visām sabiedrības grupām, piemēram, tā nav sagatavota viegli uztveramā valodā.
- Būtiskākās jomas, kuras, ekspertu ieskatā, sabiedrībā diskriminācijas kontekstā vajadzētu aktualizēt vairāk, ir:
 - Vecuma diskriminācija dažādās jomās, īpaši senioru diskriminācija nodarbinātībā.
 - Personu ar kustību, redzes, dzirdes un GRT diskriminācija vides (fiziskās, digitālās) piekļūstamības kontekstā un citās jomās.
 - Diskriminācija veselības aprūpē pēc sociālās izcelsmes un stāvokļa.
- Kā veiksmīgākās kampaņas diskriminācijas jautājumu aktualizēšanai eksperti izceļ Labklājības ministrijas kampaņu “Neklusē” un akciju “Iekāp otra korpēs – Dažādo korpju diena!”, kā arī Dardedzes akcijas un tiesībsarga kampaņas. Eksperti norāda, ka, lai kampaņas būtu veiksmīgas, tajās ir būtiski vērst uzmanību uz šādiem aspektiem:
 - Nodrošināt informāciju vieglajā valodā, viegli uztveramā valodā un dažādos citos formātos (klausāmi, skatāmi, lasāmi u.c.) personām ar redzes, dzirdes, kustību traucējumiem.
 - Kampaņas jāveido ciešā sadarbībā ar konkrētās grupas intereses pārstāvošajām NVO.

- Kampanas jāveido tā, lai cilvēkus iedrošinātu vērsties pēc palīdzības, lai veicinātu uzticēšanos atbildīgajām iestādēm, kas pieņem lēmumus saistībā ar diskriminācijas gadījumiem.
- Lielāks uzsvars jāliek uz pozitīvajiem un atrisinātajiem gadījumiem, kā arī plašāk jāskaidro gadījumi, kuros iesniegums par iespējamo diskrimināciju ir noraidīts, atspoguļojot pamatotos noraidīšanas argumentus.
- Lielāks uzsvars jāliek uz sabiedrības informēšanu par to, kas ir un kas nav diskriminācija. Nepieciešams skaidrot diskriminācijas atšķirību no nevienlīdzības un citām situācijām.
- Lielāks uzsvars jāliek uz informācijas personalizēšanu un pasniegšanu caur “es” prizmu, lai iespējamā diskriminācijas situācijā cilvēks varētu sevi labāk identificēt. Tāpat diskriminācijas riskam pakļautās grupas nepieciešams atspoguļot kā aktīvus dalībniekus, nevis kā pasīvus palīdzības vai aizsardzības saņēmējus, tādējādi mazinot negatīvu sabiedrības attieksmi pret tiem, kuri vērsas pēc palīdzības.
- Jāidentificē tos informācijas kanālus, kurus izmanto konkrētā mērķa grupa, nododot fokusētu un viegli saprotamu informāciju tajos.
- Kampanās vairāk jāiesaista sabiedrībā zināmas personības un konkrētās grupas autoritātes, kuras informāciju nodod arī savos saziņas kanālos. Vienlaikus jābūt uzmanīgiem no tā, ka atsevišķu personu, īpašu influenceru, iesaiste var tikt asociēta ar komerciāliem nolūkiem.
- Izglītot valsts un pašvaldības iestāžu darbiniekus, kā arī speciālistus tiesībsargājošās iestādēs par to, kas ir diskriminācija un kāds ir rīcības algoritms tās identificēšanas gadījumā.
- Uzrunāt sabiedrību izglītības iestādēs un darba kolektīvos, mudinot uz aktīvu darbību diskriminācijas novēršanā.
- Apsvērt iespēju finansiāli un praktiski atbalstīt tās sociālās grupas, kuras vairāk ir pakļautas diskriminācijas riskam, lai tām būtu iespēja veidot savus informācijas kanālus, balstoties uz savu un konkrētās grupas pieredzi. Pēc iespējas plašāk iesaistīt mērķa grupas pārstāvjus, veidojot valsts mēroga kampanas un informatīvos materiālus, tostarp, lai pārbaudītu, cik uztverama ir informācija.

Pētījuma mērķis bija veikt kvalitatīvu izpēti un analīzi par diskriminācijas situāciju Latvijā. Veicot dokumentu un esošās situācijas analīzi, pētījuma autori ir nonākuši pie vairākiem secinājumiem.

Normatīvais regulējums. Diskriminācijas aizliegums Latvijā pastāv ilgstoši, un tas ir nostiprināts gan Latvijas likumdošanā, gan virknē Latvijai saistošu starptautisku cilvēktiesību dokumentu. Satversmes 91. panta otrais teikums nosaka, ka "cilvēka tiesības tiek īstenotas bez jebkādas diskriminācijas." Šajā pantā ir "ielasāmi" 17 kritēriji. Papildus tiem Latvijas likumos ir minēti vēl desmit citi diskriminācijas kritēriji, piemēram, nacionālā piederība, ģimenes stāvoklis un izglītība.

Atsevišķi kritēriji un to aktualitāte, autoru ieskatā, būtu pārskatāma atbilstoši mūsdienu kontekstam. Piemēram, sociālās izcelsmes jēdziens mūsdienu situācijā šķiet novecojis, jo pamatā ir saistīts ar sabiedrības šķirisko struktūru. Mūsdienu sabiedrības sociālā struktūra ir daudz sarežģītāka, sociālās mobilitātes procesi ir ļoti dinamiski, tādēļ šo jēdzienu vajadzētu aizstāt ar kādu citu, kas raksturo mūsdienu situāciju atbilstošāk (piemēram, sociālā piederība, sociālais statuss vai tml.). Tāpat diskusija ir par jēdzienu nacionālā piederība, jo praksē bieži vien ar to saprot etnisko piederību, ne valstisko piederību, pilsonību. Ģenētisko īpašību jēdziena gadījumā korektāks formulējums varētu būt ģenētiskā izcelsme, ņemot vērā, ka katram indivīdam ir savas unikālās ģenētiskās īpašības. Savukārt dzimtes identitāte ir aktuāls jautājums sabiedrībā, bet esošajā diskriminācijas kritēriju sarakstā nav skaidri identificējams.

Latvijā nav viens pret-diskriminācijas likums, kā tas mēdz būt citās valstīs (piemēram, Vācijā, Francijā, Zviedrijā, Norvēģijā u.c.). Tā vietā likumos diskriminācijas aizliegums tiek lietots horizontālā līmenī, kas nozīmē, ka dažādu jomu likumos var būt iekļauts diskriminācijas aizliegums, taču netiek veidots atsevišķs, specifisks likums. Tas noved pie dažādām no citu dokumentu (regulu, noteikumu u.c.) specifiskā kontekstā izrietošām diskriminācijas / diskriminācijas aizlieguma jēdzienu interpretācijām, bet nav skaidra šī jēdziena definējuma.

Tāpat jānorāda, ka likumos izmantotie diskriminācijas aizlieguma un kritēriju formulējumi ir daudzveidīgi, kas var radīt grūtības to izpratnē un piemērošanā. Ir novērojamas atšķirības attiecībā uz diskriminācijas aizlieguma skaidrojuma detalizācijas pakāpi. Piemēram, dažos likumos sniegtas gana detalizētas diskriminācijas definīcijas, kamēr citos likumos sniegts vispārīgs uzskaitījums un nekonkrētas atsauces uz citiem saistošiem normatīvajiem aktiem, pat neminot to nosaukumus. Ne visos likumos diskriminācijas kritēriji ir formulēti vienādi, kas var radīt izaicinājumus to interpretācijā un praktiskajā pielietošanā un spējā identificēt, vai indivīda tiesības konkrētajā gadījumā ir pārkāptas.

Likumos un citos saistošajos normatīvajos dokumentos redzams, ka diskriminācijas kontekstā tiek izmantoti divi jēdzieni – vienlīdzība un līdztiesība. Lai arī jēdzieni ir līdzīgi, to būtība tomēr ir atšķirīga. Kā secina pētījuma autori, to lietojums un tulkojums no Eiropas līmeņa dokumentiem ne vienmēr ir konsekvents un skaidrs, tādēļ būtu rekomendējams viest skaidrību par abu jēdzienu nozīmi un lietošanu diskriminācijas kontekstā, jo īpaši tulkotajos materiālos. Pamatā likumos tiek lietots jēdziens vienlīdzība. Reliģisko organizāciju likuma 4. pants ir vienīgais, kurā izmantots līdztiesības jēdziens.

Saņemtie iesniegumi par iespējamu diskrimināciju. Ja salīdzina diskriminācijas kritēriju minēšanas biežumu likumos ar saņemtajām sūdzībām Tiesībsarga birojā, redzams, ka normatīvajā regulējumā visbiežāk noteikts aizliegums diskriminēt pēc dzimuma, rases un ādas krāsas, kā arī reliģiskās pārliecības. Kritēriji minēti trīs ceturtdaļās likumu. Savukārt sūdzībās tiesībsargam visbiežāk dominē iesniegumi saistībā ar invaliditāti un veselības stāvokli, valodu²⁰³ un dzimumu. Reliģiskā piederība un etniskā piederība veido nelielu īpatsvaru no visiem iesniegumiem. Tādējādi secināms, ka likumos visregulētākie kritēriji nav tie paši, par kuriem visbiežāk tiek saņemtas sūdzības. Tāpat secināms, ka likumos ir iekļauti daudz un specifiski diskriminācijas kritēriji, bet praksē iesniegumi par iespējamu diskrimināciju pamatā aptver tikai daļu no tiem. Tiesībsarga birojā pēdējos gados nav reģistrētu iesniegumu saistībā ar iespējamu diskrimināciju par ģimenes stāvokli, dienesta stāvokli, partijas piederību, dzimtes identitāti, sociālo izcelsmi, mantu u.c.

Kontekstā ar sūdzībām par iespējamām diskriminācijas pārkāpumiem jāatzīmē tendence, kas atklāta nesen noslēgtā pētījumā par personu ar invaliditāti viedokli. Personas ar invaliditāti retāk nekā agrāk vērstos pie atbildīgajām iestādēm, ja saskartos ar diskrimināciju. Būtu nepieciešams skaidrot šādas tendences cēloņus, kā arī ir izprast, vai līdzīga tendence novērojama citu sociālo grupu gadījumā, jo mazu bērnu vecāku pētījumā par nodarbinātību tika secināts, ka vecāki pašlaik ir vairāk gatavi cīnīties par savām tiesībām.

Veiktie pētījumi diskriminācijas jomā. Pētījumos līdz šim nereti ir iztrūkusi pilna cikla perspektīva, t.i., ir konstatētas problēmas un tendences, bet ir iztrūkusi padziļinātāka viedokļu analīze par problēmu izpratni un to cēloņiem, kas apgrūtina iespēju sniegt mērķa grupas vajadzībās balstītus risinājumus. Attiecībā uz veiktajiem pētījumiem kopumā var secināt, ka līdz šim Latvijā diskriminācijas jautājumu izpētei ir pievērsušās dažādas iestādes un organizācijas. Veiktie pētījumi ir aptvēruši dažādas jomas – nodarbinātības pieejamību, iekļaujošu izglītību, veselības un sociālo pakalpojumu jomas u.c. Nav veikti socioloģiski pētījumi, kas sniegtu socioloģiskus datus un līdz ar

²⁰³ 2024.gadā pieauga sūdzību skaits par iespējamu diskrimināciju valodas dēļ. Iepriekšējos gados minētais nav konstatēts.

to viedokli, par iespējamu konkrētās mērķa grupas diskrimināciju institūcijās, piemēram, ilgstošās sociālās aprūpes iestādēs, pašvaldību dienas vai aprūpes centros un citās institūcijās, kas sniedz sociālos pakalpojumus²⁰⁴. Šāda institucionālās vides situācijas izpēte, kas ir balstīta rūpīgi pārdomātā pētnieciskā metodoloģijā, būtu ļoti nepieciešama. Vienlaikus jānorāda, ka šādu pētījumu veikšana būtu sarežģīts metodoloģisks izaicinājums, ņemot vērā, ka pētāmā mērķa grupa ir atkarīga no iestādes un tās darbiniekiem. Specifiska un īpaša pieeja nepieciešama, pētot personu ar GRT situāciju un viedokli, ņemot vērā viņu atšķirīgo spēju uztvert informāciju un sniegt atbildes uz jautājumiem par savu situāciju.

Pēc LETA veiktās mediju izpētes secināms, ka nereti medijos, īpaši relīzēs, dominē problemātika no tām sabiedrības grupām, kuras ir labi pašorganizētas un spējīgas informāciju efektīvi pasniegt. Tāpēc dažādām iesaistītajām institūcijām primāri jāvelta uzmanība tām grupām, kuras dažādu apsvērumu dēļ pašas nespēj savas intereses izteikt un sevi tik labi aizstāvēt, piemēram, personas, kuras dzīvo sociālās aprūpes iestādēs, personas ar GRT, romi un citas. Tāpat ir jāatzīmē, ka ne vienmēr jēdziens “diskriminācija” tiek lietots atbilstoši tā nozīmei, jo medijos bieži vien ar šo jēdzienu apzīmē dažādas nepatīkamas situācijas. Mediju telpā kopumā novērojams, ka problēmas tiek izgaismotas neregulāri un sporādiski.

Pēdējos gados veiktajos pētījumos daudz ir atspoguļots vispārīgs sabiedrības viedoklis par diskrimināciju, kas ir svarīgi situācijas monitoringam, vienlaikus plašais un vispārīgais mērogs apgrūtina iespējas sniegt konkrētas, vajadzībās balstītas rekomendācijas situācijas uzlabošanai. Pētījumos bieži vien dominējošs ir subjektīvs uzskats, kas saistīts ar cilvēku līdzšinējo pieredzi, izglītību un personīgo vērtību sistēmu. Kritiski jāizvērtē rezultāti attiecībā uz to, kā pētījuma veicējs un respondentu grupa saprot pētījumā uzdotos jautājumus.

Redzams, ka pētījumos ir pielietotas atšķirīgas metodoloģijas un nereti izdarīti atšķirīgi vai pat pretrunīgi secinājumi. Izvēloties aptaujā ietvert jautājumus, jāņem vērā, ka tādi jautājumi kā “Vai tu gribi dzīvot kaimiņos romam vai nē?” pēc būtības nenorāda uz diskrimināciju. ņemot vērā, ka katra jautājuma ietveršana anketā prasa noteiktu finansējumu, ir būtiski iestāžu vai projekta līdzekļus tērēt racionāli, šādu vispārīgi formulētu jautājumu ietveršana būtu vērtējama piesardzīgi.

Visbiežāk pētījumos ir analizēta viena vai pāris sociālās grupas, trūkst pētījuma, kas skatītu visu mazākaizsargāto personu grupu situāciju un viedokļus kopumā, lai varētu veikt salīdzinošu analīzi. Ierobežotā finansējuma dēļ galvenokārt tiek pētīti tie aspekti, kuri konkrētajā situācijā izceļas ar

²⁰⁴ Vienlaikus jānorāda, ka Tiesībsarga birojā ir nodaļa, kuras darbinieki, veicot preventīvo darbu, regulāri pārbauda situāciju attiecībā uz iespējamām tiesību pārkāpumiem valsts sociālās aprūpes centros un citās slēgtā tipa institūcijās, aptaujājot un runājot ar institūcijā dzīvojošiem cilvēkiem.

aktualitāti. Nepieciešams vairāk attīstīt kvalitatīvo pētījumu virzienu, ka būtu vērsts uz reprezentatīvā aptaujā vai citā veidā iegūtās problemātikas cēloņu izpēti un konkrētu ieteikumu izstrādei.

Pētījumā iesaistīto ekspertu viedoklis. Veicot ekspertu aptauju pēc Delfi metodes principa, iegūti šādi secinājumi:

- Diskriminācijas kritēriji: eksperti uzskata, ka likumus nav nepieciešams papildināt ar kritēriju dzimtes identitāte un ārējais izskats. Tā vietā ir nepieciešams vairāk skaidrot netiešās diskriminācijas jēdzienu.
- Diskriminācijas likums: eksperti dalās viedokļos par nepieciešamību pēc viena diskriminācijas likuma. Daži uzskata, ka tas varētu palīdzēt labāk izprast diskrimināciju, bet citi norāda uz grūtībām skaidri atrunāt visus diskriminācijas gadījumus. Tā vietā nepieciešams nodrošināt līdzīgu detalizācijas pakāpi visos normatīvajos aktos, kas attiecas uz diskriminācijas tiesisko regulējumu.
- Atbildīgās iestādes: likumos, kuros ir norāde uz diskriminācijas aizliegumu, jānosauc atbildīgā iestāde – tiesībsargs, kas izskata diskriminācijas gadījumus un sniedz konsultatīvu atbalstu, kā arī veic uzraugošo funkciju. Papildinoši nepieciešams stiprināt tiesībsarga kā institūcijas kapacitāti, kura veic diskriminācijas jomas plānošanu un pārraudzību, tostarp normatīvo aktu jomā, un uzņemas koordinējošo funkciju starpinstitucionālas sadarbības veidošanā.
- Diskriminācijas apzināšanās: daļa sabiedrības nav informēta par savām tiesībām un diskriminācijas gadījumā nezina, kur meklēt palīdzību, neskatoties uz to, ka informācija tiesībsarga mājaslapā ir pieejama. Ne vienmēr cilvēki apzinās, ka tiek diskriminēti, īpaši sociāli mazaizsargātās grupas, piemēram, seniori, bērni, jaunieši, trūcīgas personas un personas ar garīgās veselības traucējumiem. Grupas, kas biežāk neiestājas par savām tiesībām, ir seniori, personas ar FT, cilvēku tirdzniecības upuri un vardarbības upuri.
- Tiesvedības izmaksas: priekšstats, ka diskriminācijas gadījumu tiesvedība var būt dārga, var atturēt cilvēkus no tiesvedības uzsākšanas. Tāpat būtisks faktors ir bailes no iespējamām sekām, kas var sekot no diskriminācijas veicēja puses.
- Diskriminācijas jēdziena lietošana: publiskajā vidē un medijos diskriminācijas jēdziens bieži tiek lietots nekorekti. Nereti tas tiek lietots, lai pievērstu uzmanību individuālām problēmām, kas nav diskriminācija.

- Jomas, kuras ekspertu ieskatā, būtu jāaktualizē vairāk: vecuma diskriminācija dažādās jomās, īpaši senioru diskriminācija nodarbinātībā; personu ar kustību, redzes, dzirdes un GRT diskriminācija vides (fiziskās, digitālās) piekļūstamības kontekstā un citās jomās; diskriminācija veselības aprūpē pēc sociālās izcelsmes un stāvokļa.

Turpinājumā tabulas formā apkopoti ieteikumi, kas ir vērsti uz diskriminācijas jautājumu aktualizēšanu un izpēti, sabiedrības izpratnes veicināšanu par diskrimināciju un diskriminācijas izpausmju mazināšanu.

Tabula 9. **Pētījuma ieteikumi**

Nr.p.k.	Ieteikums
1.	Neveidot atsevišķu diskriminācijas likumu. Tā vietā pārskatīt jau esošos normatīvos aktus, kuros ir atsauce uz diskriminācijas aizliegumu, un veidot jaunas vai papildināt esošās redakcijas, ņemot vērā šādus ieteikumus: ▼ Nodrošināt līdzīgu detalizācijas pakāpi visos normatīvajos aktos, kas attiecas uz diskriminācijas tiesisko regulējumu, tostarp uzskaitot diskriminācijas kritērijus. Pārliicināties, ka specifiskie diskriminācijas kritēriji, kas var nebūt pietiekami detalizēti ietverti citos likumos, netiek izlaisti. ▼ Nodrošināt līdzīgu detalizācijas pakāpi visos normatīvajos aktos attiecībā uz netiešās diskriminācijas jēdzienu, lai tas būtu skaidrs un viegli pierādāms. ▼ Pārliicināties, ka normatīvie akti, kas regulē diskriminācijas aizliegumu, nav savstarpēji pretrunīgi, lai nodrošinātu vienotu un skaidru tiesisko regulējumu. ▼ Visos likumos definēt atbildīgo iestādi – tiesībsargu, pie kuras vērsties un kas konkrētajā gadījumā izskata iespējamās diskriminācijas gadījumus. Aktualizēt nepieciešamību izvērtēt kompensācijas par morālo kaitējumu diskriminācijas pārkāpumu gadījumos apjoma adekvātumu.
2.	Noteikt tiesībsargu kā atbildīgo iestādi, kas veic diskriminācijas jomas plānošanu un pārraudzību, tostarp normatīvā regulējuma jomā, tādējādi objektīvi izvērtējot visus likumus, nodrošinot tajos līdzīgu detalizācijas pakāpi un vienotu pieeju aktualizēšanā. Izcelt un popularizēt tiesībsargu kā vadošo institūciju diskriminācijas problemātikas aktualizēšanā, pētījumu veikšanā, informatīvu kampaņu organizēšanā, kā arī starp institūciju sadarbības koordinēšanā. Veicināt sabiedrības uzticēšanos tiesībsarga institūcijai, nodrošinot lielāku caurspīdīgumu diskriminācijas gadījumu izskatīšanā.

3.	Likumos izmantotie diskriminācijas aizlieguma un kritēriju formulējumi ir atšķirīgi, kas var radīt grūtības to izpratnē un piemērošanā, īpaši bez papildu skaidrojumiem viegli uztveramā valodā. Tādēļ visa veida informāciju par diskrimināciju, tās izpausmēm un to, ko var/nevar uzskatīt par diskrimināciju, kur un kā vērsties pēc palīdzības, par atrisinātajiem gadījumiem un gadījumiem, kuros netika konstatēta diskriminācija, tostarp ar konkrētiem piemēriem, veidot viegli uztveramā valodā un citos personām ar kustību, redzes un dzirdes traucējumiem piekļūstamos formātos. Tas palīdzēs izvairīties no neskaidrībām un grūtībām to izpratnē un piemērošanā. Nodrošināt, lai izstrādātie materiāli pirms publiskošanas tiktu testēti, iesaistot mērķa grupas pārstāvjus.
4.	Izvērtēt iespēju izmantot mākslīgo intelektu diskriminācijas identificēšanā konkrētos gadījumos. Piemēram, veidojot lietotni, kurā persona, uzdodot jautājumus vai ievadot informāciju, var saņemt pirmo vērtējumu par situāciju, kas personas skatījumā satur diskriminācijas pazīmes, un ieteikumus tālākai šīs situācijas risināšanai. Ir svarīgi pastāvīgi pārbaudīt modeļa precizitāti, sniegtos ieteikumus, kā arī nodrošināt speciālistu pieejamību neprecizitāšu gadījumā. Lietotne arī ļautu iegūt statistiku par biežākajiem personu interesējošajiem jautājumiem, kas var tikt izmantota situācijas monitoringā.
5.	Pilnveidot valsts un pašvaldības iestāžu speciālistu un administrācijas, kā arī tiesībsargājošo iestāžu speciālistu un tiesnešu zināšanas un izpratni par diskrimināciju un tās izpausmes veidiem. Organizēt seminārus, praktikumus, domnīcas un pieredzes apmaiņas pasākumus. Īpašu vērību pievērst iestādēm un speciālistiem, kuri veic klientu apkalpošanu. Mācību programmas veidot tā, lai speciālisti varētu praktiski pielietot iegūtās zināšanas diskriminācijas gadījumu risināšanā. Pēc iespējas mācību procesā iesaistīt diskriminācijas riskam pakļautās mērķa grupas pārstāvjus, lai nodrošinātu mācību efektivitāti. Izstrādāt konkrētas instrukcijas vai algoritmus, kā risināt diskriminācijas gadījumus, lai speciālistu darbā izslēgtu vadīšanos pēc subjektīviem apsvērumiem un uztveres. Tas palīdzēs novērst stereotipus starp dažādu profesiju pārstāvjiem un nodrošinās objektīvu pieeju diskriminācijas gadījumu risināšanā.

6.	Lai veicinātu izpratni par diskrimināciju, spēju atpazīt diskriminācijas gadījumus un motivētu personas nepieciešamības gadījumā vērsties pēc palīdzības, izmantot tālāk minētās pieejas, atvēlot tām nepieciešamos resursus un finansējumu:
6.1.	Kopienas stiprināšanas pieeja, kas ir attiecināma uz vienā teritorijā dzīvojošu iedzīvotāju grupu, kurā var būt pārstāvēti gan romi, gan imigranti, gan seniori vai cilvēki ar invaliditāti, gan citas sociālās grupas. Neatkarīgi no mērķa grupu daudzveidības, pieejai nav raksturīga cilvēku dalīšana, meklējot/norādot atšķirības. Tā vietā pieejai ir raksturīgs fokuss uz visiem iedzīvotājiem, gan organizējot kultūras un izglītojošus pasākumus, gan veidojot informatīvos materiālus vai citus dažādām grupām raksturīgus komunikācijas kanālus. Pieejā tiek īstenotas aktivitātes, kas uzrunā dažādas paaudzes un sociālās grupas saprotamā un skaidrā valodā.
6.2.	Sociālā kapitāla attīstības pieeja, kas pamatojas uz sociālajām attiecībām, vērtībām un pieejamiem resursiem starp dažādiem sociālajiem tīkliem, piemēram, seniori, cilvēki ar redzes, dzirdes, kustību un GRT. Pieejai raksturīga sadarbības institūciju identificēšana, darba devēju izglītošana, konsultantu tīkla veidošana, NVO sniegto pakalpojumu attīstība, digitālo platformu izmantošana.
6.3.	Pierādījumos balstīta prakse, kas ir vērsta uz speciālistu un cilvēku pieredzes (gan pozitīvās, gan negatīvās) izpēti un to, cik efektīva ir speciālistu darbība attiecībā uz konkrēto mērķa grupu, piemēram, cilvēki ar GRT, cilvēki, kas saskārušies ar vardarbību diskriminācijas kritēriju dēļ. Pieejas efektivitātei raksturīga cilvēku pieredzes apkopošana un cilvēku dažādības atpazīšana un respektēšana, izglītojošas prakses ieviešana institūcijās, kuras strādā ar diskriminācijas jautājumiem, izmantojot konkrētus gadījumus.
6.4.	Pretapspiešanas pieeja darbā ar diskriminācijas riskam pakļautām grupām, kas ir balstīta uz humānisma un sociālā taisnīguma vērtībām, ņemot vērā riskam pakļauto grupu vajadzības, pieredzi un viedokli, piemēram, cilvēki ar invaliditāti, imigranti un citi. Pieejai raksturīga konsultatīvā darba attīstīšana individuālā līmenī un darbā ar grupām, izglītojošu preventīvu pasākumu organizēšana, sociālo pakalpojumu attīstīšana. Pieejas realizācijā var tik iesaistītas NVO vai aktīvistu grupas, kas vieno diskriminācijas riskam pakļautās grupas.

6.5.	Cilvēkdrošības koncepta aktualizēšana, kas paredz, piemēram, normatīvo aktu tulkojumus vieglajā valodā un viegli uztveramā valodā, darbinieku līdzdalību arodbiedrībās, tiesībsargājošo institūciju pieejamību un informatīvo materiālu izstrādi, sadarbības stiprināšanu starp NVO un citām institūcijām, atbalsta programmu veidošanu.
7.	Veicināt mediju kapacitāti un stiprināt viņu lomu diskriminācijas izpratnes vairošanā, piemēram, izglītojot mediju pārstāvjus vai izstrādājot vadlīnijas par diskriminācijas jēdziena ietvaru.
8.	Turpināt dažādu ministriju un NVO īstenotās kampaņas, kas adresētas konkrētām sociālajām grupām un veicina sabiedrības izpratni par diskrimināciju. ▼ Regulāri atkārtot tās kampaņas, kas bijušas efektīvas, sasniegušas lielu auditoriju un raisījušas diskusiju par diskriminācijas jautājumiem. Ir būtiski izvērtēt šo kampaņu efektivitāti, lai identificētu elementus, kas kampaņās darbojas visveismīgāk. ▼ Kampaņās izvairīties no vispārīgiem lozungiem. Vairāk piedomāt pie kampaņu īstenošanas dizaina, precīzi formulējot kampaņas ideju un vēstījumu. ▼ Kampaņās iesaistīt sabiedrībā zināmas personības, konkrētās sociālās grupas uzticības vai atbalsta personas, kā arī personas, kuras vēlas dalīties ar saviem pieredzes stāstiem. ▼ Kampaņās iedrošināt vērsties pēc palīdzības, skaidrot atrisinātos gadījumus un argumentējot tos gadījumus, kuros iesniegumi tika noraidīti. ▼ Kampaņas veidot ciešā sadarbībā ar konkrētās grupas intereses pārstāvošajām NVO.
9.	Turpināt darbu pie sabiedrības izglītošanas, aptverot dažādas sociālās grupas, izmantojot dažādus informācijas nodošanas kanālus un instrumentus. Izglītojošo darbu uzsākt agrīnā vecumā: ▼ Izstrādāt ceļa karti vienkāršā valodā gadījumiem, kad cilvēkam ir aizdomas par iespējamu diskrimināciju.

	▼ Vispārējās izglītības ietvaros diskriminācijas tematiku iekļaut sociālo zinību mācību programmā, stundās stāstot par cilvēku dažādību, personu ar dažāda veida FT vajadzībām. ▼ Skaidrot diskriminācijas atšķirību ne tikai no nevienlīdzības aspekta un citām situācijām, bet arī no pamatotas atšķirīgas pieejas, kas līdzīgās situācijās noteiktas pazīmes dēļ var prasīt atšķirīgu attieksmi.²⁰⁵ ▼ Veidot īsus, fokusētus video stāstus ar audio aprakstu un subtitriem, stāstot par personām ar dažāda veida FT, kā arī citām diskriminācijas riskam pakļautām sociālajām grupām. ▼ Nodrošināt informāciju vieglajā valodā un viegli uztveramā valodā un dažādos formātos ar konkrētiem piemēriem (klausāmi, skatāmi, lasāmi), domājot par personām ar redzes, dzirdes un kustību traucējumiem. ▼ Aicināt darba devējus, arodbiedrības un darbiniekus darba kolektīvos vairāk uzmanības pievērst diskriminācijas jautājumiem, mudināt uz aktīvu darbību diskriminācijas atpazīšanā un novēršanā (piemēram, iekļaujot uzvedības normas darba koplīgumos). Iespējams, šos jautājumus var uzticēt darba drošības speciālistam vai organizāciju psihologam uzņēmumos, kur minētie speciālisti ir nodarbināti.
10.	Nereti diskriminācijas jomā tiek veikti vispārīgi pētījumi, kas neatspoguļo specifiskās grupas problēmas. Tādēļ ir nepieciešama skaidrāka stratēģija, kā pētījumus padarīt efektīvākus un to rezultātus vairāk izmantot praksē. Ņemot vērā, ka pētījumos par diskrimināciju trūkst vienotas pieejas starp dažādām institūcijām, ir nepieciešams plānot pētījumu veidus, to plašumu un konkrētu tēmu sadali starp iesaistītajām pusēm, lai nodrošinātu pētījumu pēctecību, savstarpējo saistību un informācijas

²⁰⁵ "Satversmes 91. panta pirmajā teikumā nostiprinātais tiesiskās vienlīdzības princips darbojas divos aspektos. No vienas puses, tas aizsargā personas, kas atrodas vienādos un salīdzināmos apstākļos, pret patvaļīgu atšķirīgu attieksmi. No otras puses, tas aizsargā personas, kas atrodas atšķirīgos apstākļos, pret patvaļīgu vienādu attieksmi. Vienāda vai atšķirīga attieksme pret noteiktām personām (personu grupām) pati par sevi nenozīmē tiesiskās vienlīdzības principa pārkāpumu. Pārkāpums būs konstatējams tikai tad, ja šāda attieksmei nav objektīva un saprātīga pamata jeb nav iemeslu šādas attieksmes noteikšanai. Tādējādi vienlīdzības princips prasa atšķirīgu attieksmi pret personām, kas atrodas atšķirīgos apstākļos, kā arī pieļauj vienādu attieksmi pret personām, kas atrodas atšķirīgos apstākļos, un atšķirīgu attieksmi pret personām, kas atrodas vienādos apstākļos, ja tam ir objektīvs un saprātīgs pamats. Savukārt ar objektīvu un saprātīgu pamatu Satversmes tiesas judikatūrā tiek saprasts vienādās vai atšķirīgās attieksmes leģitīmais mērķis un tas, vai ir ievērots samērīguma princips." [LR Satversmes 91. pants](#)

nedublēšanos. Tādējādi arī būtu lielākas iespējas veikt monitoringu par pētījumos iekļauto ieteikumu realizāciju un sekmēt sasniegto rezultātu ilgtspēju.

Pētījumos vērojami vispārīgi secinājumi, trūkst specifiskas jautājumos par konkrētām mērķa grupām vai kopienām (gan makro, gan mezo, gan mikro līmenī), piemēram, par to, kas uztrauc konkrētās grupas personas, ko viņi uzskata vai neuzskata par diskrimināciju. Daudz atspoguļots sabiedrības viedoklis par diskrimināciju. Lai arī tas ir būtisks situācijas monitoringam, taču apgrūtina iespējas sniegt konkrētas un mērķa grupas vajadzībās balstītas rekomendācijas.

Katram pētījumam rekomendējams veidot anotāciju viegli uztveramā valodā, lai veicinātu rezultātu piekļūstamību dažādām sabiedrības grupām.

Izmantoto avotu saraksts

- 1) ANO Konvencija par personu ar invaliditāti tiesībām. Pieņemta 13.12.2006, stājas spēkā Latvijā 31.03.2010, Latvijas pievienojās 01.03.2010.
- 2) Bērnu tiesību aizsardzības likums. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/49096>
- 3) Bezdarbnieku un darba meklētāju atbalsta likums. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/62539>
- 4) Centrālā statistikas pārvalde (n.d.). Sociālā iekļaušanās. Nodarbinātība. Pieejams: <https://stat.gov.lv/lv/statistikas-temas/labklajibas-un-vienlidzibas-raditaji/sociala-ieklausanas/15386-sociala?themeCode=SI>
- 5) Centrālā statistikas pārvalde (24.05.2024). Sociālā iekļaušanās. Riska grupa: Bāreņi un bez vecāku gādības palikušie bērni. Pieejams: <https://stat.gov.lv/lv/sociala-ieklausanas-riska-grupa-bareni-un-bez-vecaku-gadibas-palikusie-berni>
- 6) Centrālā statistikas pārvalde (2024). Starptautisko ilgtermiņa migrantu etniskais sastāvs. Pieejams: <https://stat.gov.lv/lv/statistikas-temas/iedzivotaji/migracija/tabulas/ibe040-starptautisko-ilgtermina-migrantu-etniskais>
- 7) Centrālā statistikas pārvalde (2024). Nabadzības risks un sociālā atstumtība Latvijā. Pieejams: https://admin.stat.gov.lv/system/files/publication/2024-01/Nr_07_Nabadzibas_risks_un_sociala_atstumtiba_Latvija_2022_%2824_00%29_LV.pdf
- 8) Centrālā statistikas pārvalde (2024). Izmaksāto pensiju vidējais apmērs pēc pensijas veida un pensijas saņēmēja dzimuma (eiro) 1991 – 2023. Pieejams: https://data.stat.gov.lv/pxweb/lv/OSP_PUB/START_VES_PP_PPP/PPP040/table/tableViewLayout1/
- 9) Centrālā statistikas pārvalde (2024). Iedzīvotāju skaits pēc valstiskās piederības reģionos, novados, pilsētās, pagastos (atbilstoši robežām 2024. gada sākumā), apkaimēs un blīvi apdzīvotās teritorijās (eksperimentālā statistika) 2000 – 2024. Pieejams: https://data.stat.gov.lv/pxweb/lv/OSP_PUB/START_POP_IR_IRV/RIG030/table/tableViewLayout1/
- 10) Centrālā statistikas pārvalde (2024). Iedzīvotāju skaits pēc tautības reģionos, novados, pilsētās, pagastos (atbilstoši robežām 2024. gada sākumā), apkaimēs un blīvi apdzīvotās teritorijās (eksperimentālā statistika) 2000 – 2024. Pieejams:

https://data.stat.gov.lv/pxweb/lv/OSP_PUB/START_POP_IR_IRE/RIG040/table/tableViewLayout1/

- 11) Centrālā statistikas pārvalde (2024). Iedzīvotāju īpatsvars, kuri ir pakļauti materiālai un sociālai nenodrošinātībai (procentos). Pieejams:

https://data.stat.gov.lv/pxweb/lv/OSP_PUB/START_POP_NN_NNN/NNN180/table/tableViewLayout1/

- 12) Centrālā statistikas pārvalde (2024). Iedzīvotāji pēc tautības gada sākumā 1935 – 2024.

Pieejams: https://data.stat.gov.lv/pxweb/lv/OSP_PUB/START_POP_IR_IRE/IRE010

- 13) Centrālā statistikas pārvalde (2024). Iedzīvotāji pēc dzimuma un vecuma reģionos, valstspilsētās un novados gada sākumā. Pieejams:

https://data.stat.gov.lv/pxweb/lv/OSP_PUB/START_POP_IR_IRD/IRD041/table/tableViewLayout1/

- 14) Centrālā statistikas pārvalde (2024). Iedzīvotāji pēc dzimuma un vecuma grupām reģionos, pilsētās, novados, pagastos, apkaimēs un blīvi apdzīvotās teritorijās gada sākumā. Pieejams:

https://data.stat.gov.lv/pxweb/lv/OSP_PUB/START_POP_IR_IRD/IRD081/table/tableViewLayout1/

- 15) Centrālā statistikas pārvalde (2024). Iedzīvotāji laukos un pilsētās pēc dzimuma gada sākumā. Pieejams:

https://data.stat.gov.lv/pxweb/lv/OSP_PUB/START_POP_IR_IRD/IRD070/table/tableViewLayout1/

- 16) Centrālā statistikas pārvalde (2024). Dzīvi dzimušo skaits laulībā un ārpus laulības pēc mātes vecuma. Pieejams:

https://data.stat.gov.lv/pxweb/lv/OSP_PUB/START_POP_ID_IDM/IDM010/table/tableViewLayout1/

- 17) Centrālā statistikas pārvalde (2024). Dzīvi dzimušo skaits laulībā un ārpus laulības reģionos un valstspilsētās. Pieejams:

https://data.stat.gov.lv/pxweb/lv/OSP_PUB/START_POP_ID_IDS/IDS041/

- 18) Centrālā statistikas pārvalde (2024). Bērni Latvijā. Pieejams: <https://stat.gov.lv/lv/statistikas-temas/iedzivotaji/iedzivotaju-skaitis/publikacijas-un-infografikas/21283-berni-latvija>

- 19) Centrālā statistikas pārvalde (2023.) Dzimumu līdztiesība: Informatīvais apskats. Pieejams: <https://stat.gov.lv/lv/statistikas-temas/labklajibas-un-vienlidzibas-raditaji/dzimumlidztiesiba/publikacijas-un-6>
- 20) Centrālā statistikas pārvalde (2023). Sociālā iekļaušanās. Riska grupa: ieslodzītie un no ieslodzījuma vietām atbrīvotās personas. Pieejams: <https://stat.gov.lv/lv/statistikas-temas/labklajibas-un-vienlidzibas-raditaji/sociala-ieklausanas/sociala-ieklausanas-riska-grupa-ieslodzitie-un-no-ieslodzijuma-vietam-atbrivotas-personas>
- 21) Centrālā statistikas pārvalde (2023). Pilngadīgas personas ar invaliditāti. Pieejams: <https://stat.gov.lv/lv/statistikas-temas/soc-aizsardziba-veseliba/personas-ar-invaliditati/19263-pilngadigas-personas-ar?themeCode=VD>
- 22) Centrālā statistikas pārvalde (2023). Bērni ar invaliditāti. Pieejams: <https://stat.gov.lv/lv/statistikas-temas/soc-aizsardziba-veseliba/personas-ar-invaliditati/19416-berni-ar-invaliditati?themeCode=VD>
- 23) Centrālā statistikas pārvalde (2022). Valstī reģistrēto reliģisko draudžu skaits sadalījumā pa konfesijām gada beigās. Pieejams: https://data.stat.gov.lv/pxweb/lv/OSP_PUB/START_IZG_KU_KUR/KUR010/table/tableViewLayout1/
- 24) Centrālā statistikas pārvalde (2022). Sociālā iekļaušanās. Riska grupa: romi. Pieejams: <https://stat.gov.lv/lv/statistikas-temas/labklajibas-un-vienlidzibas-raditaji/sociala-ieklausanas/sociala-ieklausanas-riska-grupa-romi>
- 25) Centrālā statistikas pārvalde (2022). Sociālā iekļaušanās. Riska grupa: pensijas vecuma cilvēki (65+), īpaši sievietes un tie, kuri dzīvo vieni. Pieejams: <https://stat.gov.lv/lv/statistikas-temas/labklajibas-un-vienlidzibas-raditaji/sociala-ieklausanas/sociala-ieklausanas-riska-grupa-pensijas-vecuma-personas>
- 26) Centrālā statistikas pārvalde (2022). Sociālā iekļaušanās. Riska grupa: bezpajumtnieki. Pieejams: <https://stat.gov.lv/lv/statistikas-temas/labklajibas-un-vienlidzibas-raditaji/sociala-ieklausanas/sociala-ieklausanas-riska-grupa-bezpajumtnieki>
- 27) Centrālā statistikas pārvalde (2022). Sociālā iekļaušanās. Riska grupa: viena vecāka ģimenes. Pieejams: <https://stat.gov.lv/lv/statistikas-temas/labklajibas-un-vienlidzibas-raditaji/sociala-ieklausanas/sociala-ieklausanas-riska-grupa-daudzbernu-un-viena-vecaka-gimenes>

- 28) Centrālā statistikas pārvalde (2022). Valodu lietojums (dzimtā valoda un mājās lietotā valoda) sadalījumā pa reģioniem 2022. gadā (procentos no iedzīvotāju skaita attiecīgajā grupā). Pieejams:
https://data.stat.gov.lv/pxweb/lv/OSP_OD/OSP_OD_apsekojumi_pieaug_izgl/PIA77.px/
- 29) Centrālā statistikas pārvalde (2021). Seniori Latvijā: informatīvais apskats. Pieejams:
<https://stat.gov.lv/lv/statistikas-temas/iedzivotaji/iedzivotaju-skaitis/publikacijas-un-infografikas/8932-seniori-latvija?themeCode=MB>
- 30) Centrālā statistikas pārvalde (2019). Jaunieši 18-24. Gadi. Pieejams:
<https://stat.gov.lv/lv/statistikas-temas/iedzivotaji/iedzivotaju-skaitis/publikacijas-un-infografikas/1489-jauniesi-latvija>
- 31) Darba likums. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/26019>
- 32) Discrimination in the European Union. Pieejams:
<https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2972>
- 33) Eiropas Parlamenta un Padomes 2021. gada 24. jūnija regulā (ES) 2021/1060. Pieejams:
<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32021R1060>
- 34) Eiropas Savienības pamattiesību harta. Pieejams: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/lv/txt/pdf/?uri=celex:12016p/txt>
- 35) Eiropas Savienības tiesības. II daļa. (2016). Materiālās tiesības. Schewe C. zinātniskajā redakcijā. Tiesu namu aģentūra. 537.lp.
- 36) EU Agency for Fundamental Rights (n.d.). Browse data by Country. Pieejams:
<https://fra.europa.eu/en/publications-and-resources/data-and-maps/browse-by-country>
- 37) EU Agency for Fundamental Rights (n.d.). FRA - Promoting and protecting your fundamental rights across the EU. Pieejams: <https://fra.europa.eu/en>
- 38) European Institute for gender equality (2023). Gender Equality Index. Pieejams:
<https://eige.europa.eu/gender-equality-index/2023/country/LV>
- 39) European Institute for gender equality (2023). Gender Equality Index 2023. Towards a green transition in transport and energy. Pieejams: <https://eige.europa.eu/gender-equality-index/about>

- 40) European Institute for gender equality (2022) Artificial intelligence, platform work and gender equality. Pieejams: https://eige.europa.eu/publications-resources/publications/artificial-intelligence-platform-work-and-gender-equality-report?language_content_entity=en
- 41) European Institute for gender equality (2021). Gender Equality Index. Comparing scores. Pieejams: <https://eige.europa.eu/gender-equality-index/2021/compare-countries/index/graph>
- 42) European Institute for gender equality (n.d.). Gender Equality Index. Latvia in 2022 edition. Pieejams: <https://eige.europa.eu/gender-equality-index/2022/country>
- 43) European Institute for Gender Equality (n.d.). Transpersona. Pieejams: https://eige.europa.eu/publications-resources/thesaurus/terms/1285?language_content_entity=lv
- 44) European Institute for gender equality. Glossary & Thesaurus. Pieejams: <https://eige.europa.eu/publications-resources/thesaurus/overview>
- 45) European Union. About Eurobarometer. Pieejams: <https://europa.eu/eurobarometer/about/eurobarometer>
- 46) Iekšlietu ministrijas sistēmas iestāžu un ieslodzījuma vietu pārvaldes amatpersonu ar speciālajām dienesta pakāpēm dienesta gaitas likums. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/138750>
- 47) Ieslodzījuma vietu pārvalde (2018). Sabiedriskās domas pētījums par labās prakses popularizēšanas pasākumiem stereotipu mainīšanai par bijušajiem ieslodzītajiem. Pieejams: <https://www.ievp.gov.lv/lv/media/2557/download>
- 48) Ieslodzījuma vietu pārvalde (n.d.). Oficiālās statistikas pārskati. Pieejams: <https://www.ievp.gov.lv/lv/oficialas-statistikas-parskati>
- 49) Ilves A., Freiberga K., Dragune K. (2022). Romu situācija Latvijā. Latvijas Republikas tiesībsargs. Pieejams: <https://www.tiesibsargs.lv/theme/diskriminacija/>
- 50) Izglītības likums. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/50759>
- 51) Kažoka, I. & Bērziņa, L. (2023). Sabiedrības saliedētības radara ziņojums. Pieejams: <https://providus.lv/wp-content/uploads/2023/11/sabiedribas-saliedetibas-radara-petijums-2023.pdf>

- 52) Konvencija par personu ar invaliditāti tiesībām. Pieejams:
<https://likumi.lv/ta/lv/starptautiskie-ligumi/id/1630>
- 53) Kopsavilkums izpētes ziņojumam par pašreizējo sabiedrības izpratnes un informētības līmeni un efektīvākajiem informācijas sniegšanas mehānismiem (2017). Pieejams:
<https://www.sif.gov.lv/lv/media/1233/download?attachment>
- 54) Kultūras ministrija (2023). Pētījums par romu situāciju Latvijā. Pieejams:
<https://www.km.gov.lv/lv/media/35865/download?Attachment>
- 55) Kultūras ministrija (2024). NVO sektora monitorings 2023. Pieejams:
https://nvo.lv/uploads/nvo_sektora_monitorings_2023_fin.pdf
- 56) Labklājības ministrija (2019). Bērnu ārpusģimenes aprūpe – atbildības traukā lieli vienaldzības caurumi. Pieejams: <https://lvportals.lv/norises/303617-bernu-arpusgimenes-aprupe-atbildibas-trauka-lieli-vienaldzibas-caurumi-2019>
- 57) Labklājības ministrija (2024). Ārpusģimenes aprūpē esošie bērni pēc pilngadības sasniegšanas varēs saņemt papildu atbalstu. Pieejams: <https://lvportals.lv/dienaskartiba/363035-arpusgimenes-aprupe-esosie-berni-pec-pilngadibas-sasniegsanas-vares-sanemt-papildu-atbalstu-2024>
- 58) Latvijas Republikas Satversme. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/57980>
- 59) Latvijas Republikas Satversmes 91. pants. Tiesiskās vienlīdzības princips. Satversmes tiesas judikatūra. 2022. https://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2023/12/Gramatzurnals_Latvijas-Republikas-Satversmes-91.-pants.pdf
- 60) Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VIII nodaļa. Cilvēka pamattiesības. 91.pants., 117.lpp.
- 61) Latvijas Republikas tiesībsargs un Apeirons (2017). Augstākās izglītības pieejamība personām ar invaliditāti. Pieejams: <https://www.tiesibsargs.lv/theme/diskriminacija/>
- 62) Latvijas Republikas tiesībsargs un Norstat (2020). Diskriminācijas izplatība nodarbinātības vidē Latvijā. Pieejams: <https://www.tiesibsargs.lv/theme/diskriminacija/>
- 63) Latvijas Republikas tiesībsarga stratēģija 2022. – 2026. gadam. Pieejams:
https://www.tiesibsargs.lv/wp-content/uploads/2022/05/tiesibsarga_strategija_2022_2026_1647366974.pdf

- 64) Latvijas Republikas tiesībsargs (2022). Mobīngam un bosiņgam darbā NAV vietas! Neļauj tam slēpties ēnā, izgaismo to, aizstāvi sevi!. Pieejams: <https://www.tiesibsargs.lv/resource/2022-mobings-bosings-darba/>
- 65) Latvijas Republikas tiesībsargs (2022). Latvijas Republikas tiesībsarga 2021.gada ziņojums. Pieejams: https://www.tiesibsargs.lv/wpcontent/uploads/migrate_2022/content/tiesibsargs_2021gada_zinojums_final_1650487523.pdf
- 66) Latvijas Republikas tiesībsargs (2022). Pārbaudes lietu reglaments. Pieejams: https://www.tiesibsargs.lv/wp-content/uploads/2022/10/parbaudes_lietu_reglaments_2022_10_11.pdf
- 67) Latvijas Republikas tiesībsargs (2022). Vai šī ir diskriminācija?. Pieejams: <https://www.tiesibsargs.lv/resource/vai-si-ir-diskriminacija/>
- 68) Latvijas Republikas tiesībsargs (2023). Eidžisma izskaušanai veltīta kampaņa – “Katram vecumam savs pavasaris!”. Pieejams: <https://www.tiesibsargs.lv/news/eidzisma-izskausanai-veltita-kampana-katram-vecumam-savs-pavasaris/>
- 69) Latvijas Republikas tiesībsargs (2023). Informatīvā kampaņa “Tautība ir iespēja. Romi – vieni no mums”. Pieejams: <https://www.tiesibsargs.lv/news/informativa-kampana-tautiba-ir-iespeja-romi-vieni-no-mums/>
- 70) Latvijas Republikas tiesībsargs (2024). “Piešķil savu empātiju!” – diskriminācijas izskaušanai veltīts raidījumu cikls. Pieejams: <https://www.tiesibsargs.lv/resource/pieskil-savu-empatiju-diskriminacijas-izskausanai-veltits-raidijumu-cikls/>
- 71) Latvijas Republikas tiesībsargs (2024). Izglītojošs materiāls vidusskolas 10. klašu audzēkņiem par cieņas psiholoģisko un juridisko nozīmi. Pieejams: <https://www.tiesibsargs.lv/resource/materials-vidusskoleniem-par-cienu/>
- 72) Latvijas Republikas tiesībsargs (2024). Latvijas Republikas tiesībsarga 2023. gada ziņojums. Pieejams: <https://www.tiesibsargs.lv/wp-content/uploads/2024/03/2023.-gada-zinojums.pdf>
- 73) Latvijas Republikas tiesībsargs (2024). Personu ar invaliditāti viedoklis par personu ar invaliditāti situāciju Latvijā. RAITGROUP
- 74) Latvijas Republikas tiesībsargs (2024). Saeimas deputātus informē par aktualitātēm un plāniem diskriminācijas jomā. Pieejams: <https://www.tiesibsargs.lv/news/saeimas-deputatus-informe-par-aktualitatem-un-planiem-diskriminacijas-joma/>

- 75) Latvijas Republikas tiesībsargs (n.d.). Aizsardzības mehānismi pret diskrimināciju. Pieejams: <https://www.tiesibsargs.lv/theme/diskriminacija/aizsardzibas-mehanismi-pret-diskriminaciju/>
- 76) Latvijas Republikas tiesībsargs (n.d.). Par Tiesībsarga biroju. Pieejams: <https://www.tiesibsargs.lv/par-mums/par-tiesibsarga-biroju/>
- 77) Latvijas Republikas uzņēmumu reģistrs (2024). Informācija par politisko partiju biedru skaitu. Pieejams: <https://www.ur.gov.lv/lv/specializeta-informacija/informacija-par-politisko-partiju-biedru-skaitu/>
- 78) Latvijas Reto slimību alianse (2024). Personu ar retām slimībām un viņu tuvinieku pieredze cilvēktiesību ievērošanā Latvijā. Pieejams: <https://retasslimibas.lv/wp-content/uploads/Petijums-par-cilvektiesibam-12.pdf>
- 79) Levits E., Dr.h.c., Ass.jur., dipl. pol. (08.05.2003). Par tiesiskās vienlīdzības principu. Latvijas Vēstnesis
- 80) LGBT un viņu draugu apvienība MOZAIKA (2022). Prezentēs atskatu uz LGBT tiesību stāvokli Latvijā. Pieejams: <https://www.mozaika.lv/l/prezentes-atskatu-uz-lgbt-tiesibu-stavokli-latvija/>
- 81) Lieljuksis A., Kudeikina I., Palkova K., Bite K., Juļa L. (2023). Mazu bērnu vecāku tiesību ievērošana reglamentētajās profesijās. Pieejams: <https://www.tiesibsargs.lv/theme/diskriminacija/>
- 82) LSM (2019). Psihologe: Viena vecāka ģimenēm palīdzības meklēšana ir liels izaicinājums. Pieejams: <https://www.lsm.lv/raksts/dzive--stils/vecaki-un-berni/psihologe-viena-vecaka-gimenem-palidzibas-meklesana-ir-liels-izaicinajums.a339535/>
- 83) LV portāls (2023). Pētījums: Latvijas sabiedrība kļūst tolerantāka pret ieslodzītajiem un bijušajiem ieslodzītajiem. Pieejams: <https://lvportals.lv/dienaskartiba/357915-petijums-latvijas-sabiedriba-klust-tolerantaka-pret-ieslodzitatjiem-un-bijusajiem-ieslodzitatjiem-2023>
- 84) LZA Terminoloģijas komisijas lēmums Nr.75. Par juridisko terminu pilsonis, pavalstnieks, valstspiederīgais un pilsonība, pavalstniecība, valstspiederība izpratni. Pieejams: <https://likumi.lv/doc.php?id=199070>
- 85) Nulle, A. (2024). Viena vecāka ģimenes joprojām pakļautas augstam nabadzības riskam. Pieejams: <https://lvportals.lv/skaidrojumi/365156-viena-vecaka-gimenes-joprojam-paklautas-augstam-nabadzibas-riskam-2024>
- 86) Osipova, S. (2024). Dzimumu līdztiesība. Nacionālās enciklopēdija. Pieejams: <https://enciklopedija.lv/skirklis/185497> (skatīts 15.08.2024)

87) Oxford University Press. Equity. Pieejams:

https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/equity_1?q=equity

88) Pacientu tiesību likums. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/203008>

89) Patērētāju tiesību aizsardzības likums. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/23309>

90) Reliģisko organizāciju likums. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/36874>

91) Resiliences centrs (n.d.). Resiliences centrs ir uzācis īstenot projektu "Resiliences pieeja jauniešu ar ierobežotām iespējām līdzdalības stiprināšanā". Pieejams:

<https://resilience.lv/en/resiliences-pieeja-jauniesu-ar-ierobezotam-iespejam-lidzdalibas-stiprinasana/>

92) Robert Wood Johnson Foundation. Pieejams: <https://betterbikeshare.org/2019/10/24/equity-vs-equality/>

93) Sabiedrības integrācijas fonds (2022). Iedzīvotāju attieksme pret dažādām sabiedrības grupām un informētība par rīcību diskriminācijas gadījumā. Pieejams: https://www.dazadiba.lv/wp-content/uploads/2024/03/attieksme-pret-dazadam-sabiedribas-grupam-un-riciba-diskriminācijas-gadījuma-21.09.2022-1_0.pdf

94) Satversmes tiesas 2019. gada 23. aprīļa sprieduma lietā Nr.2018-12-01 21.punkts.

95) Seksuālā orientācija. Cilvēktiesību gids. Pieejams:

<https://www.cilvektiesibugids.lv/temas/diskriminacija/kas-ir-diskriminacija/diskriminācijas-pamati/seksuala-orientacija>

96) SIA "RAIT Custom Research Baltic" (2024). Sabiedrības viedoklis, izpratne par aprūpētāju atvaļinājumu. Pieejams: <https://www.tiesibsargs.lv/theme/diskriminacija/>

97) Slimību profilakses un kontroles centrs. Veselības statistikas datubāze: Psihiski un uzvedības traucējumi psihaktīvo vielu lietošanas dēļ. Pieejams:

https://statistika.spkc.gov.lv/pxweb/lv/Health/Health_Saslimstiba_Slimibu_Izplatiba_Narko_lo%C4%A3ija/?tablelist=true

98) Slimību profilakses un kontroles centrs. Veselības statistikas datubāze: Cukura diabēts.

Pieejams:

https://statistika.spkc.gov.lv/pxweb/lv/Health/Health_Saslimstiba_Slimibu_Izplatiba_Cukura_diabets/?tablelist=true

99) Slimību profilakses un kontroles centrs. Veselības statistikas datubāze: Psihiski un uzvedības traucējumi. Pieejams:

https://statistika.spkc.gov.lv/pxweb/lv/Health/Health_Saslimstiba_Slimibu_Izplatiba_Psihiski_un_uzvedibas_traucejumi/?tablelist=true

100) Slimību profilakses un kontroles centrs. Veselības statistikas datubāze: Ļaundabīgi audzēji. Pieejams:

https://statistika.spkc.gov.lv/pxweb/lv/Health/Health_Saslimstiba_Slimibu_Izplatiba_Onkologija/?tablelist=true

101) Slimību profilakses un kontroles centrs. Veselības statistikas datubāze: Arodslimības. Pieejams:

https://statistika.spkc.gov.lv/pxweb/lv/Health/Health_Saslimstiba_Slimibu_Izplatiba_Arodslimibas/?tablelist=true

102) Tiesībsargs (2024). Vecāku viedoklis par mazu bērnu vecāku tiesību nodrošināšanu nodarbinātībā. RAIT

103) Tiesībsargs (2020). Diskriminācijas izplatība nodarbinātības vidē Latvijā. Pieejams:

https://www.tiesibsargs.lv/wp-content/uploads/2022/07/diskriminacija_darba_vide_2020_petijuma_rezultati_1594374193.pdf

104) Tiesībsarga likums. Pieejams: https://www.tiesibsargs.lv/wp-content/uploads/2022/05/Tiesibsarga_likums.pdf

105) Tieslietu ministrija (2019). Ziņojums par Tieslietu ministrijā iesniegtajiem reliģisko organizāciju pārskatiem par darbību 2019.gadā. Pieejams:

<https://www.tm.gov.lv/lv/media/3934/download>

106) Valsts civildienesta likums. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/10944>

107) Valsts kanceleja (n.d.). Pētījumu un publikāciju datubāze. Pieejams:

<https://ppdb.mk.gov.lv/datubaze>

108) Valsts pārvaldes iekārtas likums. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/63545>

109) Vispārējās izglītības likums. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/20243>

110) Volkovs V. (2024). Etniskā identitāte. Nacionālā enciklopēdija Pieejams:

<https://enciklopedija.lv/skirklis/50980-etnisk%C4%81-identit%C4%81te>